

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Магістерська робота

**на тему «Напрями формування фінансових ресурсів підприємства та
методи їх оптимізації
(на матеріалах ПП «Ланна-Агро»)»**

Виконав: студент 6-го курсу, групи 601-ЕФ

Спеціальності

072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Легка Я.С.

Керівник: професор Онищенко В.О.

Рецензент: перший проректор

НУ «Полтавська політехніка ім.Юрія
Кондратюка» Філонич О.М.

Засвідчую, що в цій роботі немає запозичень із
праць інших авторів без відповідних посилань

Легка Я.С.

Підтверджую достовірність даних,
використаних у роботі

Легка Я.С.

Полтава, 2022 року

АНОТАЦІЯ

Легка Я. С. «Напрями формування фінансових ресурсів підприємства та методи їх оптимізації». Рукопис. Магістерська робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньо-професійною програмою «Фінанси банківська справа та страхування», Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2022.

Робота викладена на 133 сторінках, містить 25 таблиць, 13 рисунків, список літератури з 88 джерела та 3 додатка.

Ключові слова: фінансові ресурси, аграрне підприємство, джерела формування, оптимізація, фінансова безпека, адаптація, сільгоспвиробники, вартість фінансових ресурсів, ф'ючерсний контракт, лізинг.

На даний момент для підприємств найважливішим завданням є розроблення фінансової політики в умовах військового стану. Тому сутність напрямів формування та оптимізації фінансових ресурсів потребує особливого розгляду.

Мета роботи – дослідження джерел формування та напрямів їх оптимізації.

Об'єктом дослідження є ПП «Ланна-Агро»

Предмет дослідження – теоретичні та практичні засади напрямів формування фінансових ресурсів аграрного підприємства та методи їх оптимізації.

Актуальність досліджуваної теми полягає в тому, що в складних умовах опинилися аграрні підприємства. Їх бізнес прив'язаний до конкретної території, а роботи в полі чи на фермі не можна відкласти на невизначений термін або перенести. Через обстріли росіянами портів аграрії не можуть продати зерно. Їм бракує обігових коштів для закупівлі насіння, добрив, засобів захисту рослин. Крім того, ціни на ці та інші товари суттєво зросли.

На даний момент для підприємств найважливішим завданням є розроблення фінансової політики в умовах військового стану.

Інформаційною базою для дослідження є нормативні документи, навчальна література, зарубіжні публікації та наукові статі , а також дані річної фінансової звітності підприємства «Ланна-Агро» за 2018- 2020 роки.

SUMMARY

Legka Y. S. "Directions of formation of financial resources of the enterprise and methods of their optimization". Manuscript. Master's thesis for the second (master's) level of higher education in specialty 072 "Finance, Banking and Insurance" under the educational and professional program "Finance, Banking and Insurance", National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic", Poltava, 2022.

The work is set out on 133 pages, contains 25 tables, 13 figures, a list of references from 88 sources and 3 appendices.

Keywords: financial resources, agricultural enterprise, sources of formation, optimization, financial security, adaptation, agricultural producers, cost of financial resources, futures contract, leasing.

At the moment, the most important task for enterprises is the development of financial policy under martial law. Therefore, the essence of the directions of formation and optimization of financial resources requires special consideration.

The purpose of the work is to study the sources of formation and directions of their optimization.

The object of research is PE "Lanna-Agro"

Subject of research - theoretical and practical principles of the directions of formation of financial resources of agricultural enterprises and methods of their optimization.

The relevance of the research topic is that agricultural enterprises are in difficult conditions. Their business is tied to a specific territory, and work in the field or on the farm cannot be postponed indefinitely or postponed. Due to Russian shelling of ports, farmers cannot sell grain. They lack working capital to buy seeds, fertilizers, plant protection products. In addition, prices for these and other goods have increased significantly. At the moment, the most important task for enterprises is to develop a financial policy under martial law.

The information base for the study is regulatory documents, educational literature, foreign publications and scientific articles, as well as data from the annual financial statements of Lanna-Agro for 2018-2020.

Зміст

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ	7
1.1. Економічна суть та класифікація фінансових ресурсів підприємства	7
1.2. Джерела формування фінансових ресурсів аграрного підприємства.....	19
1.3. Зарубіжний досвід формування фінансових ресурсів та їх оптимізація..	33
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА АДАПТАЦІЇ ДО ЗАГРОЗ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	38
2.1. Сутність поняття фінансової безпеки підприємства та чинники, що впливають на неї.....	38
2.2. Методологія оцінювання фінансової безпеки підприємства.....	45
2.3. Оцінка та мінімізація впливу загроз.....	52
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ ПП «ЛАННА-АГРО».....	64
3.1. Загальна характеристика підприємства і галузі його функціонування	64
3.2. Аналіз процесу формування та використання фінансових ресурсів підприємства.....	66
3.3. Аналіз фінансової стійкості та ефективності фінансово-господарської діяльності	74
РОЗДІЛ 4 ПРІОРИТЕТНІ ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ, НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА	96
4.1. Характеристика рівня фінансової безпеки підприємства та заходи адаптації до виявлених загроз.....	96
4.2. Вибір джерел формування фінансових ресурсів підприємства з використанням інструментарію оцінювання їх вартості	106
ВИСНОВКИ.....	119
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	124
ДОДАТКИ.....	132

				MP 601-ЕФ 9770116			
	П. І. Б.	Підпис	Дата				
Розроб.	Легка Я.С.			Напрями формування фінансових ресурсів підприємства та методи їх оптимізації (на матеріалах ПП Ланна-Агро)	Літ.	Арк.	Акрушів
Перевір.	Онищенко В.О					3	133
Н. Контр.	Онищенко В.О.				Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування		
Затверд.	Птащенко Л.О.						

ВСТУП

В умовах воєнного стану кожен суб'єкт господарювання для успішного функціонування повинен приділяти пильну увагу різним аспектам своєї діяльності. Зокрема, для бізнесу (незалежно від сфери діяльності) одним з головних завдань є формування джерел фінансування виробничих, соціальних та інвестиційних потреб. З моменту воєнного стану підприємці втратили більше, ніж за два роки пандемії. Обсяг завданої шкоди та довгострокові наслідки оцінити важко, адже бойові дії на території країни ще тривають.

Актуальність досліджуваної теми полягає в тому, що в складних умовах опинилися аграрні підприємства. Їх бізнес прив'язаний до конкретної території, а роботи в полі чи на фермі не можна відкласти на невизначений термін або перенести. Через обстріли росіянами портів аграрії не можуть продати зерно. Їм бракує обігових коштів для закупівлі насіння, добрив, засобів захисту рослин. Крім того, ціни на ці та інші товари суттєво зросли. На даний момент для підприємств найважливішим завданням є розроблення фінансової політики в умовах військового стану. Тому сутність напрямів формування та оптимізації фінансових ресурсів потребує особливого розгляду.

Метою магістерської роботи є дослідження джерел формування та напрямів їх оптимізації.

Завданнями магістерської роботи є:

- 1) визначити теоретико-методичні засади формування фінансових ресурсів аграрних підприємств у сучасних умовах;
- 2) охарактеризувати джерела формування фінансових ресурсів аграрного підприємства;
- 3) узагальнити зарубіжний досвід формування фінансових ресурсів та їх оптимізацію;

- 4) дослідити методичні підходи оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства;
- 5) оцінити вплив загроз на досліджуване підприємство;
- 6) проаналізувати фінансову стійкість та ефективність фінансово-господарської діяльності;
- 7) вибрати джерела формування фінансових ресурсів підприємства з використанням інструментарію оцінювання їх вартості;
- 8) визначити шляхи утримання рівня фінансової безпеки підприємства в умовах воєнного стану та формування фінансових ресурсів у повоєнний час;
- 9) охарактеризувати рівень фінансової безпеки підприємства;
- 10) запропонувати джерела формування фінансових ресурсів.

Об'єктом дослідження в магістерській роботі є процес формування та оптимізація фінансових ресурсів підприємства.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні засади напрямів формування фінансових ресурсів аграрного підприємства та методи їх оптимізації.

Під час написання дипломної роботи використано методи узагальнення, фінансового аналізу, статистичні порівняння, аналіз системи показників в їх динаміці. Практична значимість полягає в умінні ефективно керувати та використовувати фінансові ресурси підприємства.

Структурно робота складається з чотирьох розділів. Перший розділ має теоретичний характер. Він розкриває сутність фінансових ресурсів аграрного підприємства та джерел їх формування.

Другий розділ складається з оцінки рівня безпеки підприємства. Адаптація підприємства до загроз, що виникли у воєнному стані.

У третьому розділі проведено детальний аналіз фінансового стану підприємства ПП «Ланна-Агро», його капіталу і майна, а також ліквідності, фінансового стану та прибутковості. Розраховано низку абсолютних та відносних показників, сформовані відповідні висновки. Для цього була

використана фінансова звітність досліджуваного підприємства за 2018-2020 рр.

Четвертий розділ містить заходи для покращення оптимізації підприємства, а також можливу допомогу від держави для регулювання фінансової стійкості та формування фінансових ресурсів у повоєнному стані.

Заключним етапом є загальні висновки. В них описано найважливіші результати дослідження.

Інформаційною базою для дослідження є нормативні документи, навчальна література, зарубіжні публікації та наукові статі, а також дані річної фінансової звітності підприємства «Ланна-Агро» за 2018- 2020 роки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна суть та класифікація фінансових ресурсів підприємства

Фінансові ресурси вважаються основою значних умов у вигляді грошових доходів та доходів для розширення процесу відтворення економічної одиниці. Наявність фінансових ресурсів для компаній, їх обсяг і структура дозволяє обрати перспективні напрямки розвитку для участі у фазах відтворювального процесу, оскільки фінансові ресурси трансформуються у фокус витрат.

Фінансова діяльність всіх підприємств тісно пов'язана з формуванням та використанням фінансових ресурсів. Від них залежить прибутковість, рентабельність, ліквідність та платоспроможність підприємства, задоволення

Особливістю фінансового ресурсу є те, що він завжди має грошову форму і залежить від безперервності виробничих процесів та збуту. Визначення поняття «фінансові ресурси» вивчалось великою кількістю дослідників, проте єдиної позиції щодо його економічної інтерпретації немає. Тому що вони потрапляють до рівня, що має різні прояви.

У Законі України «Про господарські товариства» зазначено: «Фінансові ресурси підприємства – це частина грошей у формі прибутку та зовнішнього доходу, які призначені для покриття фінансових зобов'язань та витрат для забезпечення збільшення відтворення» [1].

Автори А. Поддєрьогін, М. Білик характеризують фінансові ресурси підприємства як сукупність фондів у різних формах, що відповідають фінансовим зобов'язанням, несуть постійні витрати та несуть витрати на забезпечення сучасного відтворення [81, с. 215].

Дослідник А. Філімоненко у своїй роботі звертає увагу на те, що фінансові ресурси – це гроші, які вкладаються в підприємство для заробітку [77, с.98]. Цю думку можна пояснити тим, що термін «фонд – ресурс» (як організаційна форма руху грошових коштів у звітності підприємства) змінюється на термін «капітал».

У бізнес-літературі дослідники розглядають ядро фінансових ресурсів як макроекономічну (від уряду) та мікроекономічну (з точки зору бізнесу) стратегію з двома підходами. Ці підходи більш докладно описані в таблицях 1.1 та 1.2.

Таблиця 1.1

Макроекономічний підхід визначення сутності поняття «фінансові ресурси»

Автор	Визначення
І.О. Бланк	Сукупність акумульованих власних і позикових коштів та їх еквівалентів у формі цільових грошових фондів, призначених для забезпечення його господарської діяльності в майбутньому періоді [13].
М.Г. Сичов	Грошові фонди утворені підприємствами, організаціями в порядку розподілу та перерозподілу суспільного продукту [66, с. 268].
А. Г. Загородній	Сукупність грошових коштів, що є в розпорядженні підприємства для здійснення поточних витрат та економічного стимулювання працівників [6].
О. Д. Василик	Під цим поняттям розуміються грошові фонди, які є в розпорядженні підприємства та формуються в процесі розподілу та перерозподілу національного багатства і використовуються для статутних цілей підприємства [16; 17. с.118].
В. М. Федосов	Кошти, що призначенні для задоволення суспільних потреб [64, с.29].

Таблиця 1.2

Мікроекономічний підхід визначення сутності поняття «фінансові ресурси»

Автор	Визначення
І. Балабанов	Грошові кошти в розпорядженні підприємства [8. с.313]
О. С. Філімоненкова	Власний грошовий капітал, що використовується для формування власних активів та проведення виробничо-фінансової діяльності з метою отримання прибутку [10. с.313]
В. М. Родіонова	Грошові доходи і надходження, що знаходяться у розпорядженні суб'єкта господарювання та призначені для виконання фінансових зобов'язань, витрат із розширеного відтворення [52]
В. М. Опарін	Сума коштів, спрямованих в основні засоби та обігові кошти підприємства [44. с.133]
С. В. Хачатурян	Частина коштів підприємства у фондовій і нефондовій формі, яка формується у результаті розподілу виробленого продукту, залучається у діяльність із різних джерел і спрямовується на забезпечення розширеного відтворення виробництва [67, с. 81].

Визначення наведені в таблиці 1.2 дають змогу стверджувати, що фінансові ресурси – це капітал, прибуток або грошові доходи. Більша частина авторів не конкретизують розмір фінансових ресурсів. Одні вчені надають основну перевагу фондовій формі, а інші ж навпаки нефондовій. С. В. Хачатурян в своїх роботах поєднує дві форми.

Як матеріальні носії економічних відносин, фінансові ресурси впливають на всі фази відтворювального процесу і, отже, пристосовують частину виробництва до суспільних потреб. Переважна більшість складається з підприємств, що працюють в економіці, а потім розподіляються по інших зв'язках. Тому інтерес держави, як і в сучасних економічних умовах, повинен гарантувати умови для найбільш ефективного використання наявних ресурсів для стимулювання економічного зростання, що є важливою передумовою економічно здорового та незалежного суспільства [84].

Реалізація багатофункціонального призначення фінансових ресурсів суб'єктів господарювання стає можливою, оскільки вони виступають як засіб:

- а) витягу своєї частки у вартості виробленого продукту;
- б) накопичення вартості (як зберігається, так і не зберігається) та реалізації її купівельної спроможності для задоволення різних потреб;
- в) збільшення вартості (наприклад, при реалізації інвестиційної функції);
- г) взаємозв'язок з іншими системами фінансових ресурсів.

Фінансові ресурси можуть надходити з різних джерел, але підприємство та особливо її керівництво повинні своєчасно їх ідентифікувати, а також зосередитись на залученні певних структурних підрозділів або частин підприємства.

Збільшення власних фінансових ресурсів підприємства безпосередньо пов'язане з прибутком, який можна отримати від продажу нових товарів і продуктів, що збільшує обсяги продажів і зменшує витрати. Крім того, підприємство повинно продовжувати збільшувати свій чистий прибуток, який можна використовувати для створення різних фондів, розширення основного виробництва, впровадження інноваційних технологій та виплати доходу акціонерам.

Теоретичні дослідження показали, що кожна економічна одиниця залучає фінансові ресурси та вимагає різних форм внутрішнього та зовнішнього фінансування. Детальніше описано на рисунку 1.1.

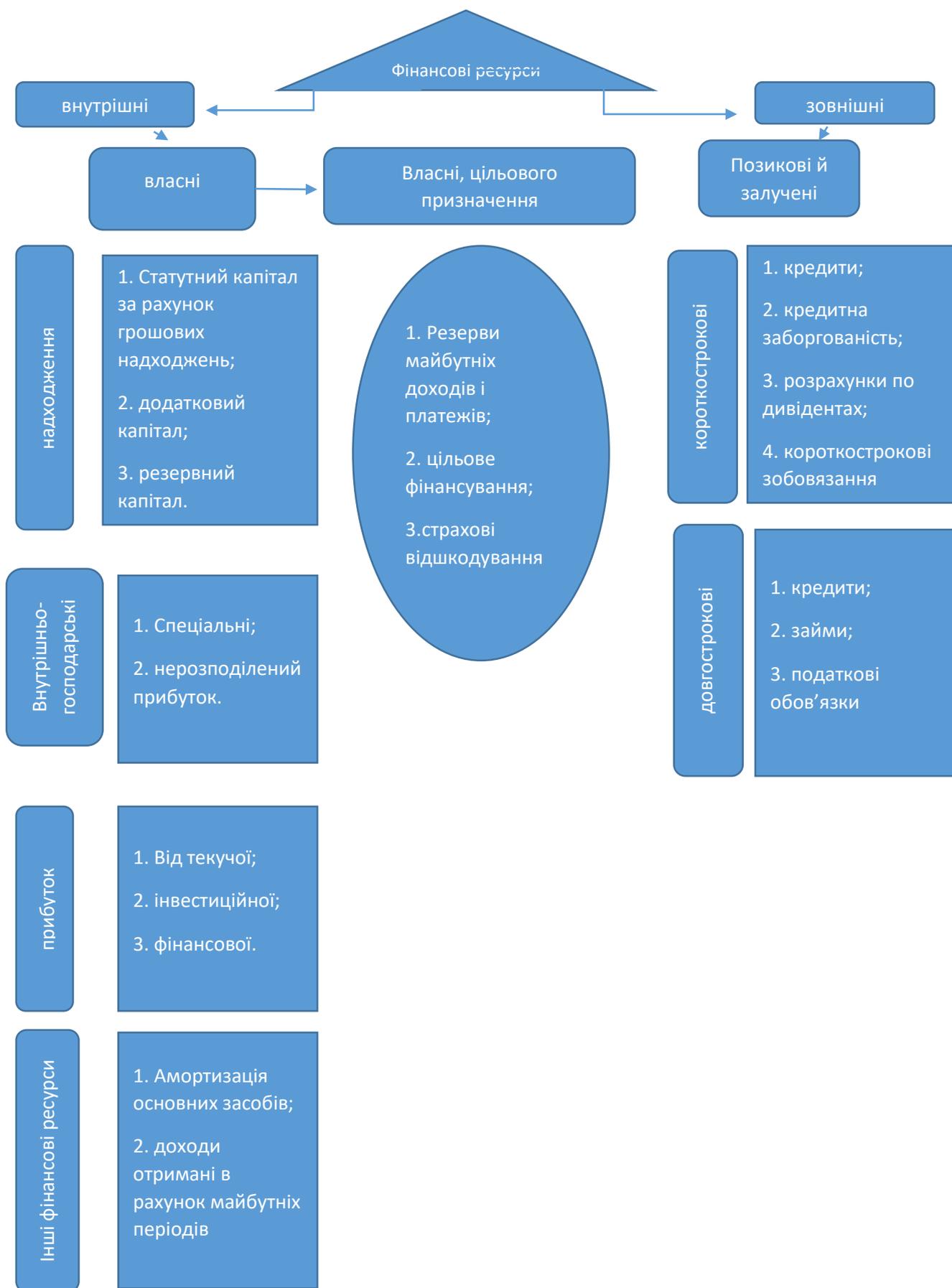

Рис. 1.1. Класифікація фінансових ресурсів підприємства

*складено автором [15]

Ефективна підприємницька діяльність неможлива без грамотного управління фінансовими ресурсами.

Фінансові ресурси підприємства є засобами, які вони мають у своєму розпорядженні і мають на меті:

- розвиток виробничого та збутового процесу (сировина, матеріали, рахунки рахунків тощо);
- обслуговування невиробничих потужностей;
- споживання;

Джерелами фінансових ресурсів є сукупність грошових надходжень і доходів, які підприємство чи інший комерційний суб'єкт має за певний період (або дату) і яка спрямована на здійснення грошових витрат і відрахувань, необхідних для промислового розвитку. Визначивши основні види витрат та відрахування коштів, ми класифікували їх за сферами використання. Інший принцип класифікації фінансових ресурсів пов'язаний з формуванням засобів заміщення, споживання та накопичення. Нарешті, фінансування може бути розділене на власний капітал, позичене, вилучене (що підлягає відшкодуванню та не підлягає відшкодуванню) з бюджету або централізоване поза бюджетом.

Фінансові ресурси та капітал є основними джерелами функціонування підприємств. На регульованому ринку часто використовується поняття «капітал», що є реальним об'єктом для фінансиста і яким він може постійно маніпулювати, щоб отримати новий дохід для підприємства.

Таким чином, капітал є частиною фінансових ресурсів, які торгове підприємство використовує для формування продажів та отримання доходу від цих продажів. У цьому сенсі капітал функціонує як трансформована форма фінансування. У цій інтерпретації принципова різниця між фінансовими ресурсами та капіталом полягає в тому, що фінансові ресурси в будь-який момент часу більші або дорівнюють капіталу підприємства. У той же час рівність означає, що підприємство не має фінансових зобов'язань і що всі наявні фінансові ресурси поширюються. Однак це не означає, що чим ближче

розмір капіталу наближається до розміру фінансових ресурсів, тим ефективнішою буде бізнес-організація.

У реальному житті немає рівності фінансових ресурсів та капіталу для діючого бізнесу. Річна фінансова звітність структурована таким чином, що різниця між фінансовими ресурсами та капіталом не може бути визнана. Справа в тому, що стандартна звітність не представляє фінансові ресурси як такі, а їх трансформовані форми – зобов'язання та капітал.

З визначення фінансових ресурсів випливає, що вони поділяються на внутрішні (власні) та зовнішні (залучені) ресурси відповідно до їх походження. Внутрішні документи у фактичній формі, у свою чергу, представлені у стандартній звітності як чистий прибуток та амортизація, а також у перетвореній формі – у формі зобов'язань перед працівниками підприємства.

Чистий прибуток є частиною доходу зареєстрованого підприємства після вирахування обов'язкових платежів із загальної суми доходу – податків, зборів, штрафів, пені, частини процентів та інших обов'язкових платежів. Чистий прибуток залишається доступним для організації та розподіляється відповідно до рішень її керівних органів. Зовнішні або залучені фінансові ресурси також поділяються на дві групи: власні та позикові. Цей поділ обумовлений формою капіталу, в яку його вкладають зовнішні суб'єкти у розвиток даної підприємства: як підприємницький капітал або як позиковий капітал. Відповідно, результатом інвестування підприємницького капіталу є формування залучених фінансових ресурсів, результатом вкладення позичкового капіталу є позикові кошти [86;87].

Підприємницький капітал – це капітал, який вкладається у різні види бізнесу з метою отримання прибутку та прав на ведення бізнесу. Позичковий капітал – це грошовий капітал, позичений на умовах погашення та виплати. На відміну від підприємницького капіталу, позичковий капітал не вкладається у бізнес, а передається йому у тимчасове користування з метою отримання процентів. Бюджетні асигнування можуть бути використані як на

безповоротній, так і на поворотній основі. Як правило, вони використовуються для фінансування державних замовлень, індивідуальних інвестиційних програм або як короткострокова державна підтримка підприємств, продукція яких має загальнодержавне значення.

Фінансові ресурси використовуються підприємством для виробничої та інвестиційної діяльності. Вони перебувають у постійному русі і залишаються в готівці лише у формі залишків готівки на поточному рахунку в комерційному банку та в касі підприємства. Стурбована фінансовою стабільністю та стабільним місцем у ринковій економіці, організація (підприємство) розподіляє свої фінансові ресурси за видами бізнесу та за часом. Поглиблення цих процесів у сучасній ринковій економіці призводить до ускладнення фінансової роботи, практичного використання фінансових інструментів.

Вартість засобів виробництва, що використовуються в національній економіці або її окремої ланки (підприємства, галузі), є їх виробничими активами або інвестиційним капіталом. Необхідною умовою виробничо-господарської діяльності підприємства є рух грошових коштів – постійний рух вартості інвестиційних ресурсів, внаслідок чого воно постійно набуває виробничої, грошової та ринкової форм. Залежно від виробництва, споживання та участі у створенні вартості продукції, виробничі фонди поділяються на основні фонди та оборотні активи. Взаємозв'язок між ними залежить від техніки та технології виробництва, споживаної сировини, матеріалів та енергії, характеристик продукції.

Фінанси підприємств – це робочі інструменти в грошовому вираженні, що поступово використовуються в процесі виробництва в деяких його циклах, вартість яких частково переноситься на готовий продукт і відшкодовується вартістю реалізованого продукту. Існують також невиробничі основні фонди – заклади охорони здоров'я, культури, розплідники тощо, які належать до компетенції підприємств, але які безпосередньо не беруть участі у виробництві, але обслуговують працівників цих підприємств [73].

Для визначення поняття оборотного капіталу ми сформулюємо зовнішні

та внутрішні фактори, від яких залежать розмір та стан оборотних активів підприємства [51; 85].

До зовнішніх факторів належать відносини підприємства з підрядниками: постачальниками сировини та споживачами готової продукції. Кількість запасів сировини, готової продукції на складах та дебіторська заборгованість безпосередньо залежить від ступеня контактів, встановлених з цими контрагентами. Крім того, сума оборотних активів залежить від швидкості розрахунків з постачальниками за придбані цінні папери, оскільки при розрахунку з кредиторською заборгованістю перед контрагентами сплачений ПДВ повертається підприємства, що в свою чергу зменшує суму оборотних активів.

До внутрішніх факторів, що визначають розмір і стан оборотних активів підприємства, відноситься тривалість виробничого циклу підприємства. Залежно від виду виробленої продукції виробничий цикл може коливатися від одного дня до кількох місяців, що впливає на обсяг незавершеного виробництва [85]. Наприклад, у харчовій промисловості обсяг незавершеного виробництва може бути мінімальним через брак технологій виробництва.

Основними джерелами фінансування виробництва готової продукції є власні кошти. Потреба у залученні позикових коштів може виникнути через відхилення від очікуваних показників. Якщо позикові кошти обрані джерелом фінансування повсякденної діяльності бізнесу, слід зазначити, що вкладник не звільняється від відсотків за темпами зростання доходу та його частки прибутку. Це тому, що чим більше інвестує власний капітал у бізнес, тим нижче контроль власників самого бізнесу. Як позиковий фонд бізнес може використовувати позику або оренду обладнання. Це також призведе до того, що підприємство в майбутньому оплатить вартість позики або оренди з власних джерел [67, с. 432] (таблиця 1.3).

Таблиця 1.3

Переваги і недоліки власного та позикового фінансування

Вид фінансування	Переваги	Недоліки
Власне фінансування	брак допоміжних витрат на залучення додаткових ресурсів	може призвести до зміни структури власності
	підтримка контрольних функцій з боку засновників і власників підприємства	не завжди і несвоєчасне його використання у фінансовій діяльності
Позикові кошти	сплата витрат по кредиту або лізингу з власних джерел	Підвищення рентабельності власних коштів та демонстрація ефективності системи фінансових ресурсів

Амортизація в цей період не є актуальною, оскільки вона занижена в більшості сучасних підприємств і тому не може бути повністю використана у процесі внутрішнього фінансування [37, с. 236].

Формування та використання фінансових ресурсів підприємства повинні бути такими, щоб підприємство могло здійснювати виробничу діяльність, отримувати необхідний прибуток для виконання власних зобов'язань з бюджетом, кредиторами, партнерами та постачальниками для відновлення бізнесу та розширення. Іншими словами, формування та використання фондів повинні забезпечувати стабільний фінансовий стан підприємства, його ефективність, ліквідність та прибутковість.

Щоб бізнес функціонував та успішно розвивався, потрібно впровадити економічний аналіз підприємницької діяльності в економічну практику і таким чином сформувати інформаційно-аналітичну базу для основних показників бізнесу. Результатом реалізації цієї політики буде висока ділова активність та репутація, що стане ключовим у відносинах з фінансовими установами.

У сучасній економіці процес інтеграції класичних функцій корпоративного управління здійснюється в єдиній системі, спрямованій на досягнення як операційних, так і поточних цілей з точки зору прибутковості

та стратегії, що були загартовані потребою компаній вижити в умовах конкуренції та фінансова нестабільність забезпечує їх фінансову незалежність, економічну стійкість та можливості розвитку. Водночас прийняття рішень на основі систематичного вивчення проблем, що виникають на абсолютно всіх рівнях управління під впливом макро- та мікросередовища, стає пріоритетом, який об'єктивно вимагає вдосконалення корпоративного управління фінансами.

Ефективні фінансові операції в підприємстві неможливі без грамотного управління фінансовими ресурсами. Фінансовий менеджмент підприємства включає низку заходів, серед яких [35, с. 160]:

- діагностування причин кризових ситуацій у фінансах та фінансах підприємства;
- комплексний ретроспективний аналіз, зокрема перспективний аналіз фінансового стану підприємства, з метою виявлення методів фінансового оздоровлення підприємства;
- бізнес-планування та бюджетування підприємства;
- розробка процедур антикризового управління та контроль ефективності їх реалізації.

Управляючи фінансовими ресурсами підприємства, ми переходимо від одного кроку до іншого. Основні з них – нормування, планування, облік, аналіз, регулювання. Етап нормування встановлює стандарти споживання, доходу та часу, відведеного на фінансові ресурси. Якість нормування впливає на кожен крок процесу управління фінансовими ресурсами. Планування призначене для регулювання стану об'єкта при досягненні мети. При звітуванні про кошти реєструється стан та фази руху коштів у процесі запланованих заходів. Під час аналізу слід визначити відхилення та місця їх виникнення. Результатом цього етапу управління фінансовими ресурсами є розробка заходів щодо усунення негативних аспектів системи управління. На етапі регулювання здійснюється відхилення, а відхилення, виявлені в результаті аналізу, усуваються.

При аналізі фінансово-господарської діяльності аграрних підприємств можна виявити, що основними причинами дисбалансу між фінансовими ресурсами, що призводять до фінансової нестабільності, є: наявність основних фондів у підприємств, які не беруть участь або частково працюють. Підприємства видають необґрунтовану комерційну позику, що створює значну заборгованість, частина з якої з часом представляє форму негативного запізнення або безнадійного боргу для бізнесу, накопичення надлишкових запасів і, зрештою, погана прибутковість бізнесу і, в гіршому випадку, збиткова робота.

Баланс між споживанням власних фінансових ресурсів та залученими з-за кордону між позитивними та негативними особливостями.

Грошовий потік потенційно можливий, якщо використовувати такі шляхи:

- Продаж або здача в оренду невикористаних або відпрацьованих основних засобів для підвищення ефективності використання власних ресурсів;
- зменшити надлишок запасів та довгострокових активів, щоб прискорити оборот активів;
- запровадження жорсткішого контролю за своєчасним проведенням розрахунків з покупцями та постачальниками, щоб уникнути зростання дебіторської заборгованості;
- застосування більш ефективної цінової політики для просування власної продукції на ринок з метою збільшення чистого доходу та збільшення прибутковості підприємства;
- прогнозування фінансових результатів діяльності на основі фактичних умов господарської діяльності та наявності власних коштів.

Ці вказівки повинні виконуватися в рамках управління фінансами, яке є однією з найважливіших підсистем загальної системи управління сучасною компанією, що забезпечує навчання та найбільш ефективне використання її фінансових ресурсів.

Таким чином, щоб підприємство успішно функціонувало та розвивалося, воно повинно впровадити економічний аналіз діяльності підприємства у фінансову практику і, таким чином, становити базу інформації та аналізу основних показників підприємства. Результатом реалізації цієї політики буде висока ділова активність, гарна репутація, що відіграватиме ключову роль у відносинах з фінансовими установами [33].

У сучасній економіці триває процес інтеграції класичних функцій управління бізнесом в єдину систему з метою досягнення поточних та операційних цілей, пов'язаних з прибутком та стратегічних цілей, викликаних потребою, виживання компаній в умовах жорсткої конкуренції та фінансової нестабільності, що гарантує їх економічну незалежність, фінансову життєздатність та перспективи розвитку. Водночас прийняття рішень, засноване на систематичному вивченні проблем, що виникають на абсолютно всіх рівнях управління, під впливом макро- та мікросередовища, стає пріоритетом, що об'єктивно вимагає вдосконалення управління фінансами компаній.

Таким чином, формування фінансового потенціалу підприємства є одним з об'єктів фінансової стратегії, а його зміна обумовлена її ефективністю. Наявність фінансових ресурсів у достатньому обсязі, їх ефективне використання визначають фінансову спроможність організації: платоспроможність, фінансову стійкість, ліквідність.

1.2. Джерела формування фінансових ресурсів аграрного підприємства

Джерела формування фінансових ресурсів підприємства можна розділити на власні та позикові кошти:

а) власні – сукупність фінансових ресурсів підприємства, які формуються за рахунок учасників та фінансових результатів власної діяльності;

б) «позика» означає сукупність фінансових ресурсів для підприємства, яка має обмеження за часом і підлягає умовному погашенню. Зазвичай відбувається періодичне накопичення відсотків на користь позикодавця (облігації, банківські позики, різні види небанківських позик, кредиторська заборгованість).

Основним джерелом формування фінансових ресурсів на підприємстві є прибуток. Прибуток є основним джерелом фінансових ресурсів для розширення відтворення та джерелом доходів державного бюджету. Фінансові інтереси держави, бізнес-підрозділів та кожного працівника орієнтовані на прибуток. Зростання прибутку комерційних одиниць свідчить про збільшення фінансових резервів та посилення фінансової системи центрального уряду. Кінцевим результатом виробничо-господарської діяльності господарських організацій є отримання прибутку з балансу, що включає прибуток від виробництва та реалізації основної продукції (фабрик, послуг), від реалізації іншої продукції, а також штрафи за прибутки та збитки, штрафи тощо). Поряд з прибутком у підприємствах існують й інші джерела формування фінансових ресурсів [31].

На думку професора В. Федоренка є важливою функцією для фінансового управління, управління джерелами формування ресурсів та інвестуванням комерційних фондів. Джерела фінансових ресурсів відображаються в балансі і представляють капітал економічної одиниці. Завдяки цьому капіталу формуються основні засоби та оборотні активи, які відображаються в балансі та характеризують ресурсний потенціал підприємства. Розрізняють власний та позиковий капітал, позикові кошти, бюджетні асигнування та асигнування поза бюджетом. Те саме включає статутний, додатковий та резервний капітал, частину нерозподіленого (капіталізованого) результату, спрямованого на розвиток організації [76].

Фактичними джерелами фінансування капітальних вкладень є амортизація. Запас капіталу в новоствореній економічній одиниці, залежно від організаційно-правової форми, формується за рахунок продажу акцій, внесків засновників та акціонерів. Для стабільного та стійкого розвитку суб'єкти господарювання разом із власним також використовують позиковий капітал. У фінансовому менеджменті позиковим капіталом вважаються позики банків та інших кредитних установ, позики юридичним та фізичним особам та позикові позики. Окреме місце у формуванні оборотних коштів займає короткострокова кредиторська заборгованість.

За умови встановлених термінів, відсутності простроченої заборгованості, цей фінансовий ресурс є безкоштовним джерелом фінансування.

Для прийняття фінансових рішень щодо ступеня зручності та прибутковості використання окремих джерел фінансування з економіки важливо визначити вартість залучених фінансових ресурсів (вартість капіталу). Значення вартості окремих джерел фінансових ресурсів є важливою передумовою оптимізації структури капіталу, прийняття фінансових рішень щодо використання окремих ресурсів. Профіль його діяльності та склад активів мають значний вплив на цей показник[74].

Джерелами фінансування підприємства є власні кошти та їх еквіваленти; кошти, залучені на фінансовому ринку; кошти, отримані в порядку перерозподілу. Детальніше описано на рисунку 1.2.

Коштами, мобілізованими на фінансовому ринку, є: позикові інвестиції, дохід від продажу цінних паперів, державні субсидії.

Кредитні вкладення – це позикові кошти, включаючи банківські позики, фінансові позики різним інвесторам, борги перед кредиторами, є зовнішніми джерелами фінансування діяльності.

Довгострокові позикові кошти (більше одного року), як правило, залучаються для придбання основних фондів, а короткострокові (до одного року) для придбання товарів, ресурсів та заміни оборотних коштів.

Рис. 1.2. Джерела формування фінансових ресурсів підприємства

*складено автором [15]

Продаж власних цінних паперів, який є засобом, що мобілізується на фінансовому ринку, дає можливість залучити інвестиції, необхідні для забезпечення діяльності підприємства або її розвитку. Державні субсидії надаються підприємством, які вирішують важливі соціальні проблеми, які з об'єктивних причин недостатньо компенсуються доходами. Власний капітал та еквівалент включають дохід та амортизацію.

Капітал підприємства та ті, хто асимілюється ним, є фінансовими ресурсами, які належать підприємству на основі власності. Вони є основою для здійснення господарської діяльності та включають дохід від реалізації продукції, основних фондів та фінансових операцій, а також відрахування на відповідну амортизацію, що дає змогу збільшити стабільні зобов'язання.

З метою поповнення власних джерел фінансування аграрне підприємство може отримувати дохід від продажу деяких своїх основних фондів, якщо вони не використовуються або використовуються неефективно.

Дохід від фінансових операцій можна отримати шляхом надання коштів, вкладання вільних коштів у депозити через курсові різниці, купівлі та продажу валют.

Амортизація – це засіб, який вираховується для компенсації зносу основних фондів шляхом включення частини їх собівартості до собівартості продукції, отже, до ціни виробництва. Амортизація проводиться на основі строку корисного використання основних засобів та норм відрахувань. Вони доступні підприємству. Метою амортизації є забезпечення легкого відтворення.

Стабільна заборгованість займає особливе місце серед джерел фінансування підприємства. З точки зору зобов'язань, стабільні зобов'язання є зовнішніми джерелами, а з точки зору можливості впливу адміністрації на порядок їх сплати, вони посиляються на внутрішні джерела, тому вони виділяються як окрема частина фінансування діяльності.

Збільшення стабільних пасивів формується за рахунок пасивів. Включає: аванси покупців та споживачів; заборгованість із виплати заробітної плати працівникам підприємства та органам соціального забезпечення; резерви майбутніх витрат і платежів; тимчасово звільнити кошти зі спеціальних фондів; збільшення зносу; кредиторська заборгованість (борги за вже використані ресурси), орендна плата.

Наприклад, заробітна плата включається в ціну кожного проданого товару, але вона виплачується працівникам лише один-два рази на місяць, і підприємство використовує їх для своїх цілей у період між виплатами. Це також трапляється з податками та іншими обов'язковими платежами, які входять у ціну товару, але не сплачуються до певної дати.

Кошти, отримані за схемою перерозподілу, включають: фонди страхової компенсації та дивіденди та відсотки за цінними паперами інших емітентів. Засоби страхового відшкодування показуються лише за наявності страхування від різних ризиків: операцій, надзвичайних ситуацій, після відшкодування страховими організаціями шкоди, заподіяної підприємством.

Дивіденди та відсотки за цінними паперами виникають, коли підприємство купує акції та інші цінні папери у інших емітентів.

У фінансовому менеджменті слід мати на увазі, що збільшення амортизації внаслідок збільшення вартості основних фондів або вибору методу амортизації призводить до інших рівних умов до зниження прибутковості. Однак, якщо бізнес одночасно залишається прибутковим, загальна сума амортизації та чистий прибуток, доступні йому, збільшується більше, ніж зменшення прибутку [57].

Отже, фінансові ресурси накопичуються за рахунок власних коштів і залучених.

До його джерел фінансових ресурсів належать:

- 1) статутний капітал,
- 2) амортизаційні відрахування;
- 3) прибуток;
- 4) резервний фонд;
- 5) фонд на ремонт;
- 6) страхові резерви та інші джерела.

До джерел позикових фінансових ресурсів належать:

- а) позики фінансових установ;
- б) бюджетні позики;
- в) комерційні позики;
- г) активні поточні рахунки, постійно в обігу та інші.

До джерел залучення фінансових ресурсів належать:

- 1) кошти, призначені для інвестицій в оборотні та інвестиційні активи;
- 2) кошти, отримані від випуску цінних паперів;
- 3) паї та інші внески членів робочої групи, юридичних та фізичних осіб;
- 4) страхове відшкодування;
- 5) отримання платежів за франчайзинг, лізинг, селенгу [34].

Також призначено як джерело бюджетних асигнувань та позабюджетних надходжень.

Первинним джерелом фінансових ресурсів аграрного підприємства на момент його створення є статутне майно (акціонерний капітал), створене за рахунок внесків засновників (або доходу від продажу акцій).

Основним джерелом фінансових ресурсів діючого підприємства є дохід (прибуток) від її основної діяльності та інших видів діяльності, некомерційних операцій. Він також створюється за рахунок стабільних боргів, різних керованих доходів, паїв та інших внесків членів трудового колективу. Стабільні зобов'язання включають статутний, резервний та інший капітал, довгострокові позики та борг, які постійно присутні в продажу активу.

Фінансові ресурси можна мобілізувати на фінансовому ринку шляхом продажу акцій, облігацій та інших видів цінних паперів, випущених підприємством, доходи від фінансових операцій.

Фінансові ресурси можуть бути розподілені шляхом перерозподілу асоціацій та інтересів, до яких вони належать, вищих організацій із збереженою промисловою структурою, страхових організацій. У деяких випадках підприємство може отримувати гранти (у грошовій або натуральній формі) за рахунок національного або місцевих бюджетів, а також спеціальних фондів.

Розрізняють:

– прямі субсидії – державні капітальні вкладення в структури, які особливо важливі для національної та низькоприбуткової економіки, але є вирішальними;

– непрямі субсидії через фіскальну та грошово-кредитну політику, наприклад шляхом надання податкових пільг та пільгових позик.

Загальна кількість фінансових активів, як правило, поділяється на оборотні кошти та інвестиції.

Вибір джерел фінансування діяльності залежить від багатьох факторів: обсягу продажів, характеру ринків збуту, сфери діяльності, специфічних характеристик продукції, характеру державного регулювання та податків, взаємозв'язку з фінансовими ринками та ін.

Щоб аграрні підприємства ефективно функціонували потрібно здійснювати технічне оновлення аграрних підприємств та зміцнювати виробничу спроможність підприємства. Однією з основних причин чому підприємства не можуть ефективно функціонувати полягає в недостатності фінансових ресурсів. Через відсутність коштів підприємства не можуть змінити сільськогосподарську техніку на більш сучасну. А отже за таких умов потрібно знаходити нові джерела інвестування для аграрних підприємств, щоб продовольча безпека держави та її економічна незалежність не була під загрозою. Одним з джерел за допомогою якого аграрні підприємства мають змогу покращити технологічне оснащення може стати лізинг.

Лізинг – це сукупність економічних, правових і майнових відносин, що виникають у зв'язку з укладанням угоди, що стосується передачі майна у тимчасове користування його експлуатації та умов повернення або ж реалізації [61, с.4].

Основні правила, які включають в себе лізингові операції:

- платність;
- зміну господарського суб'єкта;
- цілеспрямованість і конкретність;
- майнову відповідальність; економічність;
- рівноправність сторін;
- строковість;
- право викупу майна лізингоодержувачем;
- добровільність відносин;
- інноваційність;
- договірні відносини; повернення майна;
- відособлення права користування майном від власника;
- не розірваність договору при зміні власника майна.

В Україні лізинговими компаніями є: «Украгролізинг», «Аваль-лізинг» «Укрлізинг», «Енерголізинг», «Українська державна лізингова компанія»,

«Агротехлізинг», «Українська фінансова лізингова компанія», «Перша лізингова компанія» та інші.

Сучасний розвиток фінансового лізингу має великі переваги, але для аграрного сектору наразі не є в пріоритеті. Розвитку цього виду надання фінансових послуг сприяє державна підтримка аграрних підприємств через здешевлення кредитів комерційних банків [61, с. 4]. Аграрні підприємства, що мають слабкий фінансово-економічний стан часто не мають можливості своєчасно розраховуватися за кредит з банками та змушені розірвати лізингові угоди.

У 2013 році була створена Державна (нині – Національна) комісія з регулювання ринків фінансових послуг України. Метою її діяльності є контроль правової, організаційної та антимонопольної діяльності учасників лізингових відносин.

З причин недосконалості законодавчих й нормативних документів, що регулюють лізингові відносини та високого рівня корупції в Україні ринок лізингових послуг має повільний темп розвитку.

За таких умов більшість комерційних банків з обережністю видають кредити представникам агросектору тому, що це ризиковий ринок. Багато банків надають кредит тільки перевіреним клієнтам з позитивною кредитною історією, а от щойно створеним аграрним підприємствам отримати кредит для розвитку свого бізнесу дуже важко або неможливо.

Навіть якщо банк згоден кредитувати сільське господарство, фінансові потреби аграрного підприємства задовольняються частково. Велику перешкоду для взяття кредиту складає відсутність заставного майна. Позичальники інколи не мають змоги надати адекватні застави банкам. Наразі земля в нашій країні не може бути заставним забезпеченням за кредитом тому, що нині діє мораторій на продаж землі. Отже, кредитування агробізнесу ризикове та дороге [36; 37].

Одна з можливих причин не видачі банком кредиту аграрному підприємству – це закредитованість галузі. Багато підприємств уже немає

вільного майна від застави, яке необхідне для видачі нового кредиту. Також перпоною стає недовіра між аграріями та банками. Перші негативно ставляться до високих процентів, а інші хочуть бути впевненими, що їх кошти будуть повернені.

Зацікавленість банків є в тих клієнтів, які мають великі аграрні підприємства та беруть великі суми грошей. Тут вже може бути перешкода у відшкодуванні державою частини процентної ставки за позикою. Гарні умови банк запропонує тільки в тому випадку, якщо знатиме всі ризики пов'язані з цим процесом. Наразі в Україні підтримку агробізнесу за найкращих умов кредитування пропонують такі банки як: Райффайзен Банк Аваль, ОТП Банк, Південний, ПроКредит Банк, Кредобанк, Мегабанк, ТАСкомбанк, Агропросперіс Банк, останній банк кредитує тільки малих і середніх агровиробників, які мають від 100 га землі в обробці і вирощують основні експортні культури.

На рисунку 1.3 представлено банківський прогноз, що характеризує зміни рівня ризиків.

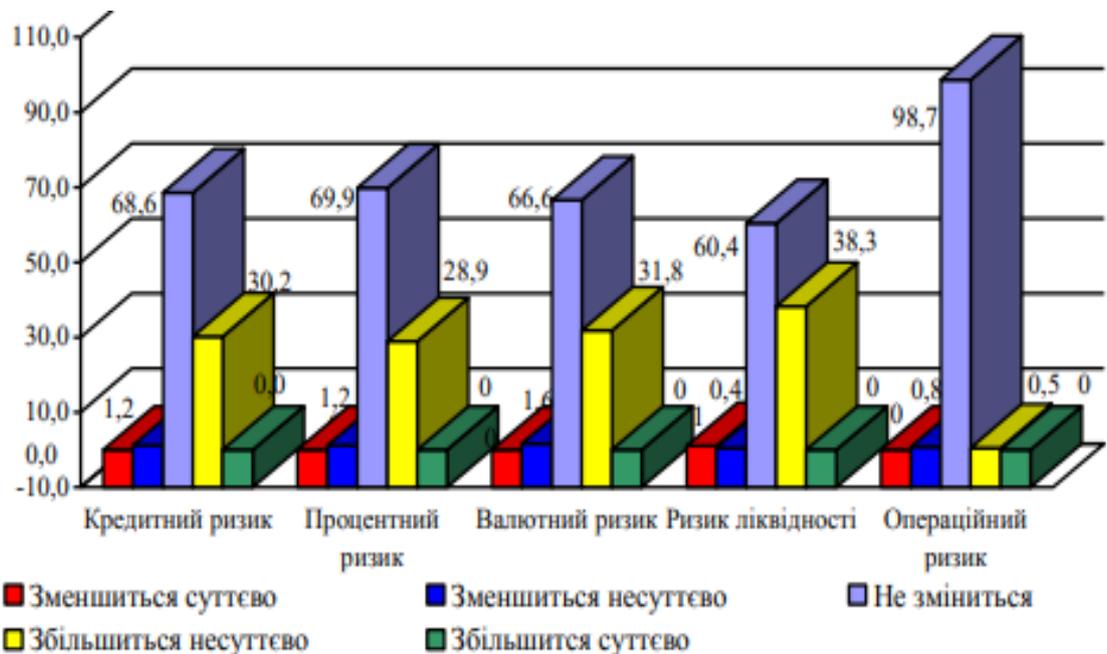

Рис. 1.3. Прогнозування банками зміни рівня ризиків, % відповідей

*складено автором [51]

Згідно прогнозу топ-менеджменту банків спостерігаються такі збільшення ризиків: кредитний ризик (30,2%), процентний (28,9%), валютний (31,8%), ліквідності (38,3%), операційний залишиться без змін (98,7%) [28, с.372].

Отже, щоб отримати оптимальні умови кредитування, позичальнику потрібно довести банкові переваги свого бізнесу та надати інформацію яка допоможе оцінити всі можливі ризики.

Кредитування в будь-якому випадку пов'язане з ризиками, незалежно до якої галузі відноситься підприємство, але для аграрного сектору притаманні специфічні ризики, які не притаманні іншим галузям економіки. Платоспроможність аграрного сектору залежить від таких факторів, як погодні умови, зношеність основних фондів, не диверсифікований бізнес, а також відсутність довгострокових кредитів для сільгоспвиробників. Річ у тім, що потреба сільгоспвиробників у довгострокових кредитах задовольняється нині лише на 2%, а за короткостроковими кредитами – на 50% [26, с. 25]. Згідно з цим підприємства мають використовувати обігові кошти на придбання довгострокових активів.

Банки дуже вибагливі до аграріїв-позичальників саме через те, що сільгоспвиробники зазвичай подають не якісну консолідовану фінансову звітність, яка не відповідає високим стандартам. Вони мають заборгованість перед бюджетом або іншою установою, отримують малий прибуток, а для банку одним із важливих критеріїв для видачі кредиту є дохідність підприємства (наразі клієнти повинні надавати не тільки якісні застави під кредити, але і вести прозору діяльність) [9; 11].

Слід розглянути і ринки збуту аграрних підприємств, серед яких варто виділити біржі. Врахувавши ефективність економічної організації та світовий досвід в Україні розвивається національний біржовий ф'ючерсний ринок в аграрній сфері. Це дає змогу підвищувати ефективність реалізації сільськогосподарської продукції

Професор М. Солодкий у своїх працях стверджує, що ф'ючерсний ринок – це фактор стабілізації ціноутворення на сільськогосподарську продукцію. Нині ціноутворення на аграрному ринку країни, особливо зерновому, значною мірою залежить від кон'юнктури на провідних ф'ючерсних ринках, і це в умовах, коли країна посідає провідне місце у світі з експорту зернових та олійних культур [70, с. 12].

В. Яворська стверджує, що повною мірою вітчизняний біржовий аграрний ринок трансформується у центр ціноутворення й страхування цінових ризиків на основні види аграрної продукції тільки за умов наявності на ньому товарних деривативів [88, с. 16].

Внаслідок того, що ф'ючерсний ринок в аграрній сфері багатогранний і стосовно нього виникає багато запитань це створює необхідність до постійного дослідження даної теми, адже коли аграрні підприємства працюють на ф'ючерсному ринку їм гарантоване забезпечення від можливих коливань цін та економії власних коштів за рахунок підвищення кредитоспроможності.

Біржа складається з основних інструментів таких, як похідні цінні папери (деривативи). Це такі фінансові інструменти, вартість яких – похідна від вартості базових змінних. Сільськогосподарська культура була базовим активом першого похідного цінного папера. Строкові біржові контракти – це ще одна назва якою можна назвати деривативи, серед найпоширеніші на сучасних ринках є ф'ючерсні контракти та опціони.

Найвигіднішим видом деривативу є ф'ючерсний контракт, що становить собою угоду між продавцем та покупцем про постачання визначеного товару в майбутньому за наперед обумовленою ціною. Ф'ючерсний контракт стандартизований за якісними, кількісними та іншими характеристиками. Він дає змогу учасникам контракту страхувати цінові та кон'юнктурні ризики на ринках реального товару. Єдина змінна величина ф'ючерсного контракту – це його ціна, що змінюється залежно від ринкової кон'юнктури. У світовому масштабі ф'ючерсні контракти набули популярності після запровадження в

обіг у 1865 р. на Чиказькій товарній біржі ф'ючерсних контрактів на сільськогосподарську продукцію [19; 20; 22]. Але найбільшого розповсюдження і розвитку ці контракти набули після запровадження в обіг на біржовому ринку США.

До об'єктів торгівлі на ринку відносять права на різноманітні базові активи:

- відсоткові ставки;
- метали;
- сировинні товари;
- фондові індекси;
- альтернативні інвестиції;
- енергоносії;
- курси валют.

Лідером серед найпоширеніших базових активів протягом багатьох років є сільськогосподарська продукція – 70% укладених ф'ючерсних контрактів [2;3]. Обсяг світових ф'ючерсних контрактів на кукурудзу та цукор більше ніж утричі перевищує обсяг їх фізичного виробництва [4-7].

Через те, що в нашій країні аграрні підприємства мають низький рівень товарності вітчизняної аграрної продукції, недосконало розвинута нормативно-правова база з питань організації біржової діяльності, біржова діяльність не знаходиться на належному рівні. Тому, власники аграрних підприємств реалізують через них малу частину зерна, соняшнику, цукру.

Щоб застерегти себе від можливих коливань цін та керувати ризиками, власники аграрного бізнесу по всьому світу використовують ф'ючерсний ринок. Особливістю цих контрактів є стандартизованість, при цьому фізичне постачання товару не є обов'язковим, термін дії контракту може сягати до 18 – 36 місяців. Також до функцій цих контрактів відноситься страхування (хеджування), що забезпечує ринкову стабільність за якою покупці та продавці отримують безпеку у виконанні своїх операцій.

В сучасній системі регулювання ризику ф'ючерсні ринки займають найголовнішу роль. Один з американських вчених Д. Сандерс стверджує, що ф'ючерсні ринки є продовженням фізичних. Вони сформувалися у процесі еволюції ринку, їхньою метою є покращання функціонування фізичних ринків. Саме тому, щоб зрозуміти ф'ючерсний ринок, треба дуже добре знати ринок базового активу, тобто фізичний ринок. Адже, під час такої взаємодії формується ціна на товар [2, с.50].

Під час проведення міжнародними експертами аналізу товарних ринків в Україні були надані підстави, що для започаткування ринку деривативів найперспективнішим є саме аграрний сектор економіки. Діяльність аграрних підприємств ґрунтується на сучасній інфраструктурі, достатніх обсягах власного капіталу та ринках збуту, що вимагає економічних механізмів обмеження фінансових ризиків.

В Україні ф'ючерсні механізми були впроваджені указом Президента України «Про заходи щодо реформування аграрних відносин» та постановою Кабінету Міністрів України «Про концепцію розвитку біржового ринку сільськогосподарської продукції». Саме в другій половині 90-х років минулого століття почалася розробка форвардних контрактів під закупівлю сільськогосподарської продукції на аграрних біржах. А у 2003 році учасниками ринку було створено «Українську ф'ючерсну біржу», метою якої була торгівля ф'ючерсними контрактами. Саме 6 червня 2012-го в країні Чиказька торгова палата (СВОТ) – товарна біржа у складі найпотужнішої у світі Чиказької Групи (CME Group) – вперше в історії українського агробізнесу випустила в обіг ф'ючерсний контракт на продовольчу пшеницю Чорноморського регіону [72, с. 12]. Це дало можливість виробникам страхувати ціни на вироблену продукцію та реалізувати її за ринковими цінами.

Внаслідок використання біржових інструментів, аграрні підприємства не тільки будуть експортувати продукцію за справедливою ціною та захистять

свій урожай від коливання цін, але й матимуть додаткові кошти для оновлення техніки, впровадження нових технологій та підвищення урожайності.

Хеджування цінових ризиків дасть впевненість аграріям, що під час коливань цін на світових ринках їх дохід істотно не зміниться, а також доходи аграрної галузі нашої країни. Аграрні підприємства не будуть турбуватися про втрату гарної ціни на свій товар – всі можливі збитки які вони понесуть або теоретичні доходи переводитимуться через ф'ючерсний контракт на спекулянтів, що беруть на себе ризики коливання ціни. Завдяки розвиненій ф'ючерсній торгівлі забезпечується розвиток та процвітання аграрних підприємств, покращується фінансове становище країни, оскільки банки будуть частіше фінансувати аграрні підприємства та реалізацію виробничого та експортного потенціалу агропромислового комплексу України.

1.3. Зарубіжний досвід формування фінансових ресурсів та їх оптимізація

Найактуальнішими загрозами для економіки України є:

1. Пришвидшення темпів деіндустріалізації економіки внаслідок невпинного зменшення в ній ролі промисловості;
2. Критичне скорочення промислового виробництва внаслідок припинення роботи та/або фізичного знищення промислових потужностей;
3. Примітивізація промислового виробництва внаслідок значного переважання в його структурі часток низькотехнологічної та сировинної продукції;
4. Погіршення динаміки інвестиційних процесів у промисловості.

Для забезпечення потрібно мати довготривале забезпечення фінансової рівноваги для інтеграції в світове співтовариство. Тому для успішного розвитку зовнішньоекономічної діяльності необхідне залучення світового досвіду формування фінансових ресурсів.

Необхідно чітко знати особливості використання фінансових ресурсів зарубіжними підприємствами для інтегрування українського бізнесу. Досвід зарубіжних країн показує, що для ефективного функціонування діяльності підприємству найголовніше навчитися правильно аналізувати та керувати грошовими коштами.

Особливо в умовах воєнного стану фінансове благополуччя підприємства залежить від ступеню ефективності перетворення фінансових ресурсів в основні та необоротні активи. Це дає можливість контролювати рентабельність операцій, для чого ці ресурси і були призначені. Сформувавши їх підприємство має можливість аналізувати кількість факторів та встановити базову структуру капіталу, яка змінюється в залежності від зміни умов. У випадку коли коефіцієнт фактичного боргового зобов'язання нижчий за базовий рівень, капітал зростає за допомогою випуску боргового зобов'язання. А отже, оптимізація структури капіталу проходить задля нарощування капіталу.

Вділяють такі основоположні фактори якими користуються світові підприємства, що спрямовані на управління фінансовими ресурсами, їх оптимальною структурою:

1. Ризиковість. Коефіцієнт оптимального боргового зобов'язання невід'ємно залежить від ризику. Чим більший ризик тим нижчий коефіцієнт.

2. Податок. Боргове зобов'язання виступає перевагою тільки вразі, якщо на сплату податків виплачується більша половина доходів або до нього неможливо застосувати податкові пільги.

3. Фінансова гнучкість. Перевага в кредитуванні надається підприємствам з надійними фінансовими звітами. А отже, майбутня потреба в коштах та наслідки їх нестачі безперечно мають вагомий вплив на базову структуру капіталу.

4. Управлінський консерватизм. Бувають випадки коли менеджери для прискорення одержання більших доходів використовують агресивну політику

залучення коштів, що також впливає на базову структуру і може погіршити фінансове становище.

За цими критеріями створюється оптимальна структура підприємства. Підприємства, які мають більший товарний збут можуть залучати дешевші обсяги фінансових ресурсів. А ті які не мають великих обсягів попиту, використовують фінансовий леверидж. Також для запобігання банкрутства та не виконання зобов'язань використовується маржа.

Отже, з зарубіжного прикладу при формуванні фінансових ресурсів створюються оптимальна структура капіталу, яка складається з боргового зобов'язання і маржі, що максимізує ціну акції.

Також в інших країнах держава або інтеграційні асоціації надають фінансову підтримку господарству в різних країнах з наступних основних джерел.

- Фінансування з державного бюджету та інших спеціальних фондів за рахунок пожертв, субсидій та інших видів коштів на модернізацію та розвиток виробництва.

- Пільгові позики суб'єктам агропромислового комплексу на виробництво, переробку, зберігання та реалізацію сільськогосподарської продукції.

- Спеціальні податкові режими та застосування пільг щодо обов'язкових платежів до бюджету.

- Страхування врожаю, худоби та птиці зі зниженими преміями, що субсидується з бюджету або інших централізованих фондів.

- Втручання цін на продовольчий ринок шляхом підтримки внутрішніх цін на сільськогосподарську продукцію, встановлення квот, податків та тарифів на їх імпорт.

- Пільговий режим митних зборів при транспортуванні сільськогосподарської продукції за межі країни з метою захисту її внутрішнього ринку.

Найрозвиненіші зарубіжні країни регулярно надають фінансову підтримку, використовуючи численні форми, методи, економічні інструменти, що забезпечують стабілізацію та розвиток підприємств, а також харчову промисловість для забезпечення продовольчої безпеки своєї країни та розширення її експортні можливості на світовому ринку.

Згідно з останньою доповіддю Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), однією з важливих світових тенденцій останніх років було перехід від прямої підтримки фермерів до більшої підтримки інноваційних систем, що підвищують їх продуктивність та стійкість. За останні 30 років фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників зростає до 17% їх продажів, а середній рівень у країнах, що розвиваються, наблизився до середнього показника за країнами ОЕСР.

Такі країни, як Австралія, Бразилія, Канада, Чилі, Колумбія, Ізраїль, Казахстан, Мексика, Нова Зеландія, ПАР, Україна, США та В'єтнам мають рівень підтримки, нижчий за середній показник за ОЕСР. Рівень підтримки в Європейському Союзі (в цілому), Україні та Туреччині відповідає середньому показнику ОЕСР. Водночас він трохи вищий у Китаї та значно вищий в Індонезії. Однак найвищий рівень - підтримка держав Ісландії, Японії, Кореї, Норвегії та Швейцарії [40; 41; 42].

У ОЕСР було досягнуто поступового прогресу у відході від неефективних інструментів політики, таких як цінова підтримка та субсидії, які безпосередньо не впливають на виробничі рішення фермерів. Цей різними темпами і повільніше в групі країн з найвищим рівнем підтримки та захисту.

Висновки до розділу 1. Узагальнено економічну сутність та класифікацію фінансових ресурсів підприємства. Визначено, що за допомогою ресурсів створюють підтримку для стійкого розвитку та формування економічного потенціалу на підприємстві, вони впливають на рентабельність, платоспроможність і ліквідність підприємства, а також від них залежить економічний стан в країні. Уточнено, що фінансові ресурси завжди

виступають у грошовій формі. Визначено, що фінансові ресурси – це капітал або грошові доходи, що слугують базою для функціонування фінансів підприємства. Вони можуть поділятися на власні та позикові кошти. Проаналізовано, що для поповнення фінансових ресурсів підприємства можуть застосовувати лізинг, ф'ючерсні контракти, комерційні кредити. Узагальнення зарубіжного досвіду дало можливість зробити висновки, що ефективне використання та регулювання ЄС політики можливе шляхом надання субсидій.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА АДАПТАЦІЇ ДО ЗАГРОЗ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

2.1. Сутність поняття фінансової безпеки підприємства та чинники, що впливають на неї

Економічна безпека означає такий стан економічної системи, досягнення збалансованості та стійкості до негативного впливу будь-якої загрози, здатність забезпечувати стійкий та ефективний розвиток, виходячи з власних економічних інтересів. Однією з найважливіших складових системи економічної безпеки є фінансова безпека держави.

Виходячи з вищевикладеного, можна зазначити, що фінансова безпека – це здатність фінансової системи зберігати захищеність, стійкість і стабільність своїх фінансових інтересів в умовах негативного впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, що загрожують фінансовій безпеці, а також здатність фінансової системи держави для забезпечення нормального функціонування національної економіки та сталого економічного зростання.

Будучи надзвичайно складною багаторівневою системою, фінансова безпека формується низкою підсистем, які відрізняються своєю структурою та логікою розвитку. До складу фінансової безпеки держави входять: фінанси, державні фінанси, страхування боргу, фінансова безпека банків, грошово-кредитна справа, грошово-кредитна система, безпека інвестицій, фінансова безпека страхового та фондового ринку.

Фінансова безпека передбачає такий стан, коли гарантується платоспроможність держави, досягається збалансованість доходів і витрат державного і місцевих бюджетів, підвищується раціональність і якість розподілу бюджетних коштів. Рівень фінансової безпеки держави визначається такими показниками, як: розмір бюджету; обсяг ВВП, що розподіляється через бюджет; наявність бюджетного дефіциту, його розмір та

джерела фінансування, розмір бюджетного фінансування, бюджетна дисципліна, якість виконання казначейства бюджету.

Податкова безпека держави полягає в ефективності податкової політики, яку проводить держава, яка поєднує податкові інтереси держави з інтересами платників податків з метою отримання якомога кращих податкових надходжень для держави. Також податкова безпека держави потребує оптимізації рівня оподаткування: перегляду багатьох часто невиправданих податкових пільг, регулювання ставок оподаткування з метою уникнення зменшення бази оподаткування через зростання тіньової економіки, скорочення легальних операцій, масового оподаткування.

Страховання державного кредиту характеризується певною внутрішньою та зовнішньою заборгованістю держави з обов'язковим обліком витрат на оформлення та оцінку ефективності використання запозичень. Оптимальне співвідношення між внутрішнім і зовнішнім боргом, що сприяє задоволенню соціально-економічних потреб, забезпечить стійкість фінансової системи країни до внутрішніх і зовнішніх загроз. Боргова гарантія сприяє збереженню незалежності та суверенітету держави при здійсненні платежів з погашення основної суми боргу та відсотків та підтримує відповідну платоспроможність і кредитний рейтинг країни [82].

Фінансова безпека банківської системи розглядається з двох аспектів: з точки зору фінансових наслідків її діяльності в цілому для уряду та його окремих замовників і підрядників; з точки зору потенційного уникнення та реальні загрози фінансовому стану всієї банківської системи країни і банківських установ.

У цілому фінансова безпека банківської системи полягає в досягненні максимальної ефективності використання ресурсного потенціалу банку, створенні сприятливих умов для діяльності банківських установ, запобіганні появі внутрішніх і зовнішніх загроз та створенні умов для стабільного і ефективного функціонування банківської системи [21].

Грошова безпека держави характеризується рівнем забезпеченості держави валютним фондом і станом національної валюти. Про монетарну безпеку держави свідчать позитивний платіжний баланс, спроможність виконувати міжнародні зобов'язання, наявність необхідного обсягу валютних резервів, стабільність національної валюти, що захищає від курсових «шоків» на міжнародних ринках, а також наявність валютних резервів створення оптимальних умов для розвитку внутрішнього експорту та надходження в країну іноземних інвестицій. Монетарна безпека включає стабільний стан грошової системи, грошових одиниць, доступ до кредиту та рівень інфляції, що забезпечує економічне зростання та збільшення реальних доходів населення. Крім того, пропозиція грошей повинна повністю підтримувати економічний цикл, який вона обслуговує, а рівень кредитування має бути оптимальним для задоволення попиту на гроші [82]. Інвестиційна безпека характеризується високим капіталовкладенням, що дає можливість якнайкраще задовольнити поточні потреби економіки за обсягом і структурою капітальних вкладень, оцінюючи при цьому ефективність використання та повернення вкладених коштів. Інвестиційній безпеці сприяє побудова ефективних зв'язків між іноземними інвестиціями в країні та внутрішніми інвестиціями в інших країнах і підтримання позитивного платіжного балансу на національному рівні.

Фінансова безпека страхового ринку в цілому і страхувальників зокрема полягає в тому, що страхові компанії досягають такого рівня генерованих ними коштів, який дозволяє їм відшкодувати збитки своїм клієнтам, внаслідок настання страхового випадку, а також для забезпечення функціонування всіх страхових служб. Фінансова безпека ринку страхових послуг, яка залежить від багатьох факторів, об'єктивних і суб'єктивних, внутрішніх і зовнішніх, в основному визначається його розвитком. Сутність фінансової безпеки у різних контекстах подано на рисунку 2.1.

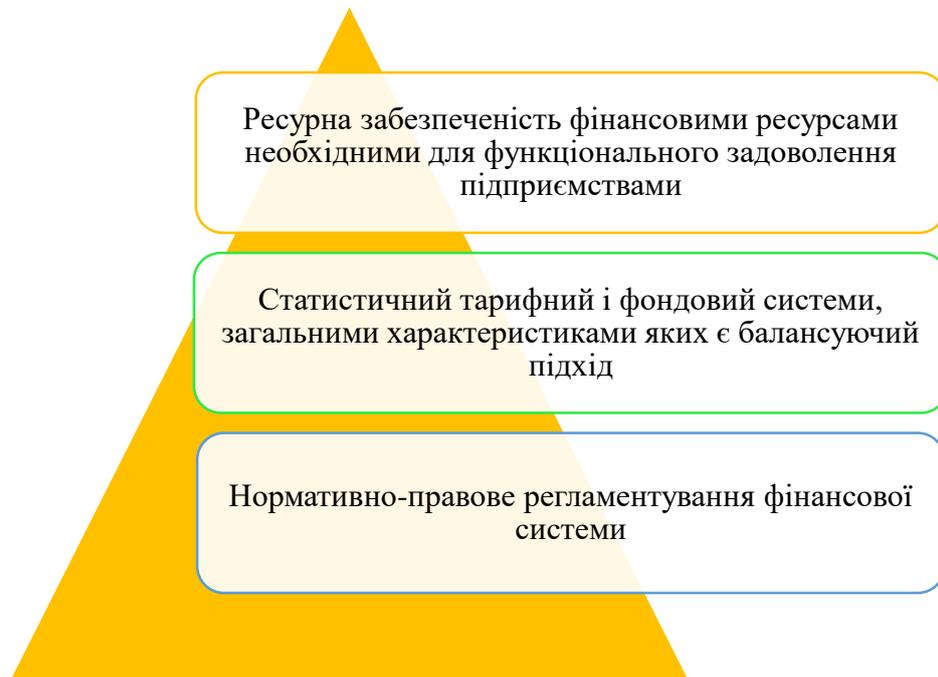

Рис. 2.1. Сутність фінансової безпеки у різних контекстах

*складено автором [82]

Враховуючи широкі аспекти поняття фінансової безпеки, складні взаємозв'язки, що її складають, взаємозалежність її елементів, необхідно також включити до складу фінансової безпеки такі організаційні фактори, як: безпека матеріального становища особи та домогосподарства; фінансова безпека компанії; регіональна фінансова безпека [82].

Під фінансовою безпекою людини ми розуміємо такі умови життя громадянина, при яких забезпечується правовий та економічний захист його життєво-важливих інтересів, зберігаються його конституційні права, гарантується гідний рівень життя незалежно від наслідків, внутрішніх та зовнішніх загроз. Основна роль держави в цьому плані полягає у тому, щоб забезпечити сформовані соціальні та страхові стандарти, які дають змогу здоровим громадянам і пенсіонерам вести гідне та матеріально забезпечене життя. Порушення прав споживачів, низькі пенсії та заробітна плата, високий рівень безробіття, скорочення заощаджень, зменшення реальних доходів населення та бідність, посилення диференціації доходів і розподілу суспільних активів є не лише основною загрозою фінансовій безпеці громадян, а й для країни в цілому. Фінансова безпека громадян значною мірою визначається

загальним станом економіки та грамотною фінансовою політикою, яка проводиться в державі.

Фінансова безпека підприємства характеризується безпекою комерційної таємниці, інтелектуальної власності та інформації компанії; захист бізнесу від негативних впливів зовнішнього середовища, а саме здатність виживати та швидко реагувати на різні шкідливі зовнішні загрози. Фінансова безпека підприємства, з точки зору ресурсозберігаючого підходу, – це ефективне використання ресурсів компанії для мінімізації загроз і забезпечення безперебійної роботи бізнесу. На фінансову безпеку компанії впливає низка факторів: ефективне використання капіталу, якість фінансового менеджменту та корпоративного управління, технічне оснащення та своєчасне оновлення інформаційної бази, а також якісна оцінка та ефективне управління, економічний ризик, здатність адаптуватися до мінливих умов ринку.

Дослідження поняття фінансової безпеки вимагає розгляду такого елемента, як міжнародна фінансова безпека.

Міжнародна фінансова безпека характеризується сукупністю інституційних структур і міжнародних умов співіснування домовленостей, за яких кожна держава як член світового співтовариства отримує можливість самостійно формувати та реалізовувати свою соціальну, економічну стратегію, фінансовий розвиток, без зовнішнього тиску та будь-якого втручання, а також здійснення взаємовигідного співробітництва з іншими країнами. Важливу роль у нівелюванні цієї проблеми відіграють партнерські угоди про вільний рух капіталів, товарів і послуг, виключення примусу, рівноправність у відносинах із слаборозвиненими країнами та задоволення економічних інтересів різних країн.

Фінансова безпека держави – це складне та багатогранне явище, яке полягає у захисті державних інтересів у фінансовій сфері. Фінансова безпека передбачає такий стан бюджетної, податкової та грошової системи, який гарантує можливість ефективного державотворення, збереження від надмірного знецінення та примноження фінансових ресурсів країни, а також

їх раціональне використання для забезпечення соціально-економічного розвитку країни. Саме фінансова безпека визначає рівень розвитку реального сектору економіки та стан елементів і видів безпеки. Фінансова безпека країни визначає рівень захисту фінансових інтересів країни, важливих систем країни, таких як: фінансова, грошово-кредитна, бюджетна, податкова, валютна, банківська, інвестиційна, митно-тарифна, розрахунково-кадастрова. Фінансова безпека визначається збалансованістю, захищеністю від внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю держави ефективно формувати та раціонально використовувати фінансові ресурси, необхідні для задоволення своїх потреб, виконання зобов'язань, забезпечення соціально-економічного розвитку [82].

Фінансову безпеку держави можна розглядати у двох аспектах:

- зовнішній (впливає на фінансовий суверенітет країни, ступінь незалежності вітчизняної фінансової системи від впливу міжнародних фінансово-кредитних інститутів і транснаціонального капіталу);
- внутрішній аспект (фінансова безпека держави визначається досконалістю правової, організаційної та інституційної бази, політичною стабільністю, ринковим ризиком, масштабами тіньової економіки та рівнем корупції в державі).

Стійкість державної фінансової системи визначається рівнем різноманітних факторів.

Рівень фінансової безпеки будь-якої держави визначається кількома факторами:

- фактор 1 – рівень фінансової незалежності від зовнішньої фінансової допомоги, що надається міжнародними фінансовими організаціями, економічними групами, урядами окремих країн, обсяг іноземних інвестицій у національну економіку;
- фактор 2 – характер внутрішньої та зовнішньої фінансово-кредитної політики, яку проводить держава;
- фактор 3 – наявність позитивного політичного клімату в країні;

– фактор 4 – рівень безпеки функціонування фінансового сектору згідно законодавчих та нормативних документів.

Усі фактори, які впливають на рівень стійкості фінансової системи, подано на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Фактори, які впливають на рівень стійкості фінансової системи

*складено автором [20]

Слід зазначити, що ефективність поточної фіскальної, та монетарної політики має вирішальне значення для забезпечення загальної фінансової безпеки країни, найважливішим фактором є ступінь участі уряду в будь-якій фінансовій сфері. Державні та муніципальні фінанси можна розглядати як об'єкти прямого державного контролю та впливу. Крім того, держава зобов'язана створювати стабільні фінансові умови економічної системи реального сектору економіки, у сфері міжнародних фінансових ринків. Таким чином, для підвищення потенціалу забезпечення фінансової безпеки держави необхідно враховувати всі протиріччя та негативні явища, що виникають у фінансово-кредитній системах країни, виявляти особливості їх прояву в кожній з них. Умови забезпечення фінансової безпеки держави для кожного сектору фінансово-кредитної системи різні, а управлінські можливості держави в цілому обмежені, оскільки в управлінні кожним може бути задіяна лише певна кількість функцій. область фінансово-кредитної системи країни.

Створення ефективної системи фінансової безпеки передбачає уточнення та систематизацію певних явищ, подій і дій, ініціювання чи здійснення яких прямо чи опосередковано може становити загрозу для будь-якого суб'єкта фінансової безпеки.

Основою для визначення впливу різних загроз є розрахунок і моніторинг систем індикаторів і їх подальше порівняння з пороговими значеннями. Показник – це елемент, який показує процес або кількісно-якісні характеристики досліджуваного об'єкта.

Ефективна система показників дозволяє оперативно аналізувати фінансову безпеку різних речей, запобігати появі негативних наслідків, вносити необхідні зміни, як у повсякденну діяльність, так і на майбутнє, а також передбачати можливі сценарії.

Специфіка досліджуваного явища визначає граничні значення показників. Порогові значення неможливо визначити точними розрахунками, тому вони визначаються експертним висновком на основі досвіду.

На фінансову безпеку впливає багато показників, найважливішими з яких є: наявність бюджетного дефіциту, розмір державного боргу, інфляція, ціна банківських кредитів, ступінь монетизації економіки, обсяг резервів та ін.

Контроль показників фінансової безпеки кожної сфери фінансових відносин і фінансової системи держави в цілому, а також структури доходів і витрат по відношенню до ВВП, яка відповідає обраній моделі фінансових відносин, дозволяє державі ефективно здійснювати фінансовий контроль, контролює соціально-економічний розвиток і безпеку країни [82].

2.2. Методологія оцінювання фінансової безпеки підприємства

Різноманітність методів трактування терміну «фінансова безпека підприємства» характеризує надзвичайно актуальну проблему – розробку методики оцінки фінансової безпеки підприємства. Вирішенню цієї проблеми присвячені наукові праці багатьох дослідників-економістів, як вчених, так і

практиків. Система показників, які б визначали фінансову безпеку підприємства, також характеризується своєю неоднорідністю, її складно систематизувати, а значна кількість цих показників, як і існуючі методики, не завжди несуть необхідне інформаційне навантаження, що робить проблему актуальною.

Основними напрямками, що розглядають проблему фінансової безпеки підприємства, з огляду на аналіз літературних джерел, є:

1. Оцінка фінансової безпеки підприємства, яка базується на методах прогнозування стабільного функціонування підприємства та оцінити ризик банкрутства.

2. Оцінка фінансової безпеки підприємства в рамках фінансової системи підприємства. Водночас існують методи, де фінансова безпека розглядається як фактор фінансової безпеки, а також підходи, які розглядають фінансову безпеку, як набір конкретних етапів роботи, а фінансовий рівень як основний і вирішальний етап роботи. Аналіз цих методів вирішення проблем фінансової безпеки підприємства дає змогу виділити значну кількість дослідників, які вважають, що оцінка фінансової безпеки підприємства не повинна обмежуватися аналізом фінансового стану підприємства. Сучасні підходи до визначення сутності терміну «фінансова безпека підприємства» характеризуються неоднозначністю трактування властивостей, характеристик та елементів, розуміння її змісту, співвідношення об'єктивних і суб'єктивних елементів. Фінансова безпека компанії – це складне явище з різними причинами та наслідками. Методи оцінки фінансової безпеки компанії залежать від конкретного змісту, який вписується в концепцію фінансової безпеки компанії. Проблема фінансової безпеки компанії полягає в її здатності складати та самостійно виконувати бюджет відповідно до цілей загальної стратегії в невизначеному та конкурентному середовищі. Основною передумовою фінансової безпеки компанії є здатність протистояти поточним і майбутнім ризикам і загрозам, спрямованим на спричинення фінансових втрат компанії або зміну структури капіталу небажаним чином або примусове

припинення діяльності компанії. Для забезпечення цієї ситуації підприємство повинно підтримувати фінансову стабільність, збалансованість, забезпечувати достатню фінансову незалежність підприємства та гнучкість у прийнятті фінансових рішень. З нашої точки зору, найбільш оптимальним і об'єктивним є метод визначення типу фінансової стійкості підприємства, суть якого полягає в наступному: абсолютні показники фінансової стійкості – це показники, які характеризують вимірювання наявності резервів з джерелами їх фінансування. Зв'язок між окремими резервами та джерелами їх фінансування дає змогу охарактеризувати тип фінансової стійкості. Щодо визначення комплексу індикаторів (індикаторів) економічної безпеки думки розходяться.

Основним критерієм включення показника до набору показників фінансової безпеки, з нашої точки зору, є забезпечення досягнення пріоритетних фінансових інтересів підприємства (як і фінансових в цілому). Ці інтереси залежать від операційного статусу компанії. Використання системи показників для оцінки фінансової безпеки компанії також визнано у всьому світі. Відповідно до світової практики, вимоги до значення показників не є обов'язковими, а лише рекомендаціями, коли мова йде про оцінку фінансової безпеки компанії. В рамках антикризового управління компанією і в залежності від її потреб необхідно встановити нормативні значення для різноманітних фінансово-економічних показників. Використання дійсних стандартних показників для оцінки фінансової безпеки підприємства вирішує ще одну важливу проблему, а саме: не тільки оцінити стан фінансової безпеки, а й виявити та оцінити будь-які негативні тенденції в господарських операціях. Визначення рівнів безпеки дає змогу охарактеризувати етапи еволюції цих негативних еволюцій.

У практиці можливі дві системи управління фінансовою безпекою: в умовах стабільного або нестабільного розвитку компанії.

Перший варіант включає виконання деяких функцій у поточній діяльності: формування інформаційних систем, включаючи ефективне

визначення можливих варіантів розвитку альтернативних ситуацій і рішень; постійний аналіз фінансового стану компанії та створення системи внутрішнього контролю та моніторингу.

Проте, якщо компанія працює в нестабільних умовах, керівництво має використовувати певну стратегію управління фінансово-економічною безпекою компанії, яка може включати:

- діагностувати економічний та фінансовий стан установи в поточному періоді та попереджати або виявляти кризові ситуації;
- оцінка можливих ризиків і розробка заходів щодо їх запобігання або нейтралізації;
- оцінка запланованих заходів та їх ефективності щодо подолання негативних наслідків;
- оцінка вартості цих заходів;
- зміна показників для визначення та ідентифікації небезпек і загроз компанії відповідно до тенденцій зовнішнього середовища, гнучкого реагування на ці зміни і, як наслідок, цілей і завдань компанії.

Особливістю управління фінансовою безпекою компанії в умовах дестабілізації також є обробка величезної кількості інформації, як внутрішньої, так і зовнішньої, за результатами якої відділ фінансової безпеки робить висновок про можливі загрози та зниження достатній рівень фінансової безпеки підприємства.

Можливі загрози фінансовій безпеці компанії:

1. Зовнішні

- Загальна економічна ситуація в країні та регіоні, кризи.
- Державні кризи.
- Стійкість нормативно-правової бази.
- Податкова, кредитна та страхова нестабільність.
- Рівень інфляції та її прогноз.
- Нестабільність державної монетарної політики або обмінного курсу.

2. Внутрішні.

– Погане управління, помилки стратегічного планування та прийняття тактичних рішень.

– Слабке вивчення ринку.

– Недостатня ліквідність активів підприємства.

– Низький рівень кваліфікації ключового персоналу.

– Неконкурентна цінова політика.

– Слабке технічне оснащення підприємства.

– Помилки в організації охорони фінансових і матеріальних цінностей тощо.

Для оцінки фінансової безпеки найбільш поширеним є індикаторний метод, який полягає у виборі певних показників, що характеризують фінансову безпеку, і подальшому порівнянні їх фактичних значень з пороговими значеннями. У процесі оцінки фінансової безпеки підприємства перш за все необхідно сформулювати систему показників (індикаторів), за допомогою яких можна її діагностувати. Система показників повинна відповідати складу та важливості основних загроз фінансовій безпеці підприємства. При визначенні граничних значень необхідно враховувати характеристики компанії, специфікації та умови ринку, де продається товар, а також інші фактори.

Багато авторів вважають, що необхідно визначати комплексний показник фінансової безпеки підприємства. Але сьогодні немає єдиного і загальноприйнятого способу його розрахунку.

Методика розрахунку комплексного показника фінансової безпеки базується на застосуванні індикаторного підходу та визначенні порогових значень коефіцієнтів. Він включає такі розрахунки:

1. Розрахунок показників, що характеризують фінансову безпеку підприємства.

2. Для кожного 1-го показника визначається порогове значення.

3. Ступінь відхилення фактичного значення кожного 1-го показника від порогового значення визначається за такими формулами [47, с. 90]:

$$X_i = A_i/A_{ip} \quad (2.1)$$

де: A_i – реальне значення показника;

A_{ip} – порогове значення показника.

Потім визначається комплексна оцінка рівня фінансової безпеки підприємства за формулою:

$$R = x_1 (+-) \times x_2 (+-) \times x_3 \quad (2.2)$$

З метою встановлення загального рівня фінансової безпеки та виявлення тенденцій його зміни обрано методику розрахунку комплексного показника фінансової безпеки на основі використання індикаторного методу за відхиленнями від фактичних значень. На початковому етапі оцінки фінансової безпеки були обрані показники та визначені їх порогові значення.

Таблиця 2.1.

Показники-індикатори фінансової безпеки

Показники	Порогове значення	Динаміка
Показники ліквідності		
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	2,0	Збільшення
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,0	Збільшення
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2	Збільшення
Показники фінансової стійкості		
Коефіцієнт покриття оборотних засобів власними джерелами формування	0,1	Збільшення
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,5	Збільшення
Коефіцієнт фінансової активності	1,0	Збільшення
Показники ділової активності		
Темп росту прибутку	Темп росту виручки	Збільшення
Темп росту виручки	Темп росту активів	Збільшення
Темп росту активів	1,0	Збільшення
Оборотність дебіторської заборгованості	12	Збільшення
Оборотність кредитної заборгованості	12	Збільшення
Диверсифікація покупців	10,0 %	Збільшення
Показники ефективності діяльності		
Чиста рентабельність продаж	5,0	Збільшення
Рентабельність власного капіталу	15,0	Збільшення
Рентабельність спільного капіталу	Індекс інфляції р. – 8 % р. – 42,5 %	Збільшення

Загрозою фінансової безпеки підприємства є:

1. Втрата ліквідності бізнесу.
2. Зниження ефективності бізнесу, можливість втрати прибутковості та здатності до самозабезпечення та розвитку. Несприятлива тенденція до зниження їх значень в основному пов'язана зі зменшенням суми прибутку (отриманого збитку).
3. Нестабільний розвиток підприємства через недотримання «золотого правила економії».
4. Збільшення заборгованості через уповільнення оборотності дебіторської заборгованості.

Проведені дослідження показують, що якісне володіння методикою діагностики фінансової безпеки керівниками всіх рівнів підприємства є невід'ємною частиною їх професійної підготовки, запорукою ефективного застосування методів економічних досліджень і комплексних систем макроекономічного аналізу. З таким обладнанням керівники підприємств мають можливість заздалегідь передбачити падіння фінансової діяльності підприємства та передбачити негативні тенденції його розвитку.

Наприклад, грамотно побудована система фінансового планування, заснована на аналізі фінансової діяльності підприємства, дозволяє підтримувати стабільне фінансове становище. Оскільки фінансова ситуація є основною характеристикою господарської діяльності підприємства, вона визначає конкурентоспроможність підприємства на обраному сегменті ринку, його потенціал для ділової співпраці з партнерами та служить оцінкою ступеня гарантованості економічних інтересів підприємства. Стійкість фінансового становища формується при здійсненні всієї господарської діяльності організації.

2.3. Оцінка та мінімізація впливу загроз

Головною метою будь-якого бізнесу є отримання прибутку, що можливо за умов економічного зростання. На ефективність бізнесу впливають як зовнішні, так і внутрішні фактори. Внутрішні фактори компанії можуть контролювати та мінімізувати внутрішні загрози. Проте компанії не в змозі контролювати та регулювати загрози, які виникають у зовнішньому середовищі їх діяльності. У сучасних умовах процес повноцінного функціонування та економічного розвитку підприємств багато в чому залежить від вдосконалення їх діяльності щодо забезпечення економічної безпеки. Відповідно до цього метою є дослідження впливу зовнішніх загроз економічній безпеці на діяльність підприємства та запропонування заходів щодо мінімізації даного виду загроз.

Загроза економічній безпеці – це такий розвиток подій, дія (бездіяльність), при якому існує ймовірність або підвищується ймовірність порушення нормальної діяльності підприємства та неможливості досягнення ним поставлених цілей, зокрема спричинення будь-якої шкоди підприємству [3, с. 186].

Джерела загроз можуть бути як зовнішніми, так і внутрішніми.

Зовнішніми джерелами є:

- несприятлива економічна ситуація у світі та країні, що призводить до знецінення національних валют і цін на цінні папери, вплив капіталу, зростання інфляції, зростання вартості імпорту, негативні зміни на промислових ринках;
- дії державних органів на федеральному, регіональному та місцевому рівнях щодо прийняття нових нормативних актів або внесення змін до чинних нормативних актів, які призводять до погіршення фінансового становища компаній;
- дії інших промислових операторів, які можуть свідчити про недобросовісну конкуренцію;

- факультативність і безвідповідальність контрагентів: постачальників і покупців;
- форс-мажорні обставини, у тому числі стихійні лиха та військові конфлікти, які набирають обертів у сучасному світі, тощо.

Зовнішні загрози завдають більш відчутної шкоди бізнесу, ніж внутрішні. Це пов'язано з неможливістю передбачити дії з боку конкурентів, держави чи глобальних тенденцій. Якою б не була специфіка компанії, вона не може регулювати чи контролювати зовнішні загрози своїй економічній безпеці. Нездатність регулювати зовнішні загрози не означає, що компанія не повинна їх аналізувати та передбачати. За якісного аналізу зовнішнього середовища діяльності організації та виявлення загроз економічній безпеці суб'єкта господарювання стає можливим адаптація та застосування заходів щодо пом'якшення шкоди, яка може бути завдана зовнішньою загрозою та мінімізації [21].

Компанії, які не здатні адаптуватися, змінюватися, які не здатні нормально реагувати на зовнішні загрози, часто не можуть продовжувати існування. Керівники бізнесу в даний час приділяють недостатню увагу аналізу та оцінці економічної безпеки організації, що тільки посилює збиток, завданий зовнішніми загрозами економічній безпеці [82, с. 206].

Для вирішення зазначеної проблеми необхідно на законодавчому рівні запропонувати своєчасний моніторинг економічної безпеки підприємства або його підрозділів. Перш за все, необхідно розробити та прийняти єдиний методичний підхід до оцінки рівня безпеки підприємства. В даний час існує багато авторських методик аналізу та оцінки рівня економічної безпеки підприємства, але багато з них містять лише кількісні показники. Відсутність якісних показників стану економічної безпеки підприємства створює, з одного боку, обмеження для встановлення причинно-наслідкових зв'язків, а з іншого боку ускладнює визначення походження загрози. Крім того, аналіз рівня економічної безпеки підприємства має бути обов'язковим, а не рекомендаційним. І тут обов'язковість оцінки економічної безпеки

підприємства має бути закріплена на законодавчому рівні. Відомості про стан економічної безпеки підприємства можуть бути включені до окремого розділу бухгалтерської (фінансової) звітності підприємства та повинні подаватися до компетентного органу.

Це, з одного боку, дозволить точніше відстежувати стан підприємницької діяльності, а з іншого – слугуватиме індикатором реального стану економіки, оскільки бізнес швидше реагує на зміни зовнішніх умов навколишнього середовища. Коли на законодавчому рівні буде закріплена методологія та необхідність аналізу економічної безпеки підприємства, перед юридичними особами постане питання про створення служби економічної безпеки.

Основне завдання служби економічної безпеки повністю відповідає сутності поняття економічної безпеки. Це включає забезпечення захисту компанії, своєчасне виявлення проблем, підготовку плану їх усунення, вдосконалення системи безпеки для досягнення цілей компанії. Тому створення відділу економічної безпеки є одним із найважливіших методів мінімізації зовнішніх загроз економічній безпеці підприємства. Важливою частиною забезпечення економічної безпеки підприємства є також контроль за діяльністю кожного працівника в трудовому колективі та, у разі необхідності, допомога чи заохочення працівника для досягнення певної мети [54, с. 98]. Конфіденційна інформація дуже важлива для бізнесу, і якщо до неї потраплять конкуренти, це може призвести до збитків.

Зовнішніми загрозами економічній безпеці підприємства є можливі витоки інформації, неякісне та несвоєчасне виконання угод бізнес-партнерами, недостатня кваліфікація працівника для займаної посади, негативний вплив на бізнес конкурентів, менш сприятлива цінова політика, ніж конкурентів, недобросовісна робота працівників компанії, таких завдань тощо.

Мінімізувати зовнішні загрози економічній безпеці компанії можна такими способами: які, щоб уникнути ситуацій конфлікту інтересів, Кодекс може містити низку обмежень, у тому числі щодо спільної роботи.

Тому що фахівці цих відділів можуть виявити найбільш серйозні загрози у зовнішньому середовищі організації та запропонувати заходи щодо їх мінімізації. Однак це не означає, що відділ маркетингу чи комунікацій може повністю замінити відділ економічної безпеки. Ці відділи повинні працювати разом. Ефективність вищевказаних відділів буде вищою за лінійно-функціональної структури управління. У середніх і великих компаніях корисно застосовувати цей захід, оскільки не всі малі компанії можуть дозволити собі витрати на утримання додаткового персоналу. Запропоновані заходи застосовуються окремо різними організаціями, але повний комплекс заходів щодо мінімізації внутрішніх і зовнішніх загроз економічній безпеці наразі в компаніях не реалізується.

Таким чином, економічна безпека компанії є важливою частиною управління організацією, яка працює заради її успішного життя. Керівники підприємств повинні приділяти більше уваги цьому та запобіганню загроз. Крім того, в умовах переходу до ринкової економіки необхідно виробити виважені підходи до аналізу та прогнозування зовнішніх загроз економічній безпеці підприємства.

Економічна безпека характеризується такими поняттями, як «загроза» і «безпека».

Загроза певному об'єкту полягає у виникненні ситуації, яка призводить до погіршення ситуації на цьому об'єкті (групі об'єктів). У цьому випадку джерелом загрози є носій ситуації, що призводить до погіршення ситуації, об'єкт або група об'єктів. Існують різні види загрозливих об'єктів:

- певний об'єкт (господарська одиниця, фізична особа, валюта, бюджет тощо);
- група об'єктів (галузь, населення, навколишнє середовище, економіка тощо);

- природні об'єкти (грунт, рослинний, тваринний світ, повітря та ін.);
- штучні об'єкти (інфраструктура, комп'ютерні програми, електростанції тощо);
- соціальні об'єкти (банківська система, економіка, населення тощо).

На рівні суб'єкта господарювання деякі автори визначають загрозу економічній безпеці «як фактор, що створює небезпеку або перешкоду для реалізації економічних інтересів організації», або як «сукупність умов і факторів, що створюють небезпеку». Однак проблема значно ширша і загрозу становлять не лише зовнішні та внутрішні чинники, умови, а й певні процеси та дії. Тому в якості загрози безпеці компанії необхідно розглядати всі потенційно або реально можливі події, дії або процеси, які можуть змінити її стабільність і звичний хід розвитку або зупинити її діяльність.

Загроза – «реальна або потенційна можливість виникнення деструктивних факторів до реалізації економічних інтересів, які можуть спричинити виникнення прямого чи непрямого збитку підприємству».

Загроза безпеці – це сукупність умов і факторів, здатних завдати істотної шкоди життєво важливим інтересам суспільства і держави.

Досвід аналізу зовнішніх і внутрішніх загроз, накопичений іноземними і українськими компаніями й організаціями, показує, що загрози можуть не виявлятися протягом тривалого часу, тому необхідно істотно посилити увагу до вирішення нових проблем, про які попереджають показники економічної безпеки. приблизно.

Існує значна кількість типів загроз, визначених виходячи з ситуації, що викликає загрозу. Залежно від природи, часу та місця ситуації можна виділити різні види загроз: внутрішня, зовнішня, потенційна, уявна, реальна та ін.

Таблиця 2.2.

Типологія загроз

Ситуації, що призводять до погіршення ситуації на об'єкті	Характеристика ситуації	Вид загрози
Знаходиться на самому об'єкті	Місце знаходження	Внутрішня
Знаходиться на другому об'єкті		Зовнішня
Знаходиться на всіх об'єктах		Системна
Існувала раніше	Час виникнення і створення	Існуюча
Виникла раніше		Раніше виникла
Існує		Існуюча
Може виникнути у майбутньому		Потенційна
Приводить до погіршення ситуації	Характер дії	Реалізуюча
Погіршила ситуацію		Реалізована
Видумана	Природа, характер	Неправдива
Реальна		Реальна
Прихована		Прихована

Буде внутрішня загроза, «якщо на конкретному об'єкті виникла ситуація, яка залишила або може погіршити ситуацію; інакше загроза буде зовнішньою для цього об'єкта. Ситуація, що погіршилася щодо окремого об'єкта або їх групи, є реалізованою загрозою; потенційна загроза – це ситуація, яка все ще може виникнути і погіршить стан певної речі або їх групи.

До внутрішніх загроз належать:

- 1) неефективна система державного фінансового контролю; відсутність соціальної спрямованості економіки;
- 2) скорочення виробництва внаслідок сильного зносу основних фондів;
- 3) мінімальна інвестиційна активність вітчизняних інвесторів;
- 4) падіння життєвого рівня населення: різка диференціація доходів і споживання населення, внаслідок значного збільшення кількості населення, рівень доходів якого нижчий від підтримуваного рівня. Зростання розриву між

доходами бідних і багатих офіційно становить 16 разів, а порогове значення розриву не повинно перевищувати 10 разів;

5) низька спроможність фінансової системи забезпечити відтворення та обслуговування державного боргу;

6) нерозвинена транспортна інфраструктура;

7) недостатня фінансово-економічна політика, спрямована на перетворення країни на «сировинний придаток» для передових країн.

Значним видом зовнішніх загроз суб'єктам господарювання є протиправні дії органів державної влади, рекет, рейдерство, вимагання, а також недостовірні публікації в ЗМІ про поточну діяльність організацій та ганьблять їх ділову репутацію. Реалізований рівень загрози економічній безпеці називається ризиком і визначається трьома основними факторами, що визначаються як «трикутник шахрайства» (рис. 2.3).

Рисунок 2.3. «Трикутник шахрайства»

*складено автором [25]

- Дональд Крессі назвав три фактори шахрайства:
- самооборона;
- можливість;

- мотивація або тиск зовнішніх обставин, наприклад злочин.
- більшість підприємств і організацій є самостійними суб'єктами господарювання, які мають можливість самостійно визначати свою стратегію, здійснювати діяльність у найбільш привабливих і прибуткових напрямках. Цілком зрозуміло, що держава не повинна надавати підтримку у випадку форс-мажорних обставин (аварії, страйки та інші труднощі), або що організація бере на себе ризики, які вона може нести під час своєї діяльності.
- алгоритм захисту від загроз складається з кількох кроків:
  - визначити характер загрози;
  - визначити варіант, за яким буде реалізована загроза;
  - оцінка ймовірності настання події;
  - оцінка можливих збитків від реалізації загрози;
  - розробити систему захисту від загроз, включаючи вжиття превентивних заходів, заходів реагування у разі їх виникнення та заходів щодо ліквідації наслідків;
- певну безпеку забезпечує наявність алгоритму, який дозволяє загрозам зупинити суб'єкта господарювання.

«Безпека» часто описується як можливість повного або часткового захисту об'єкта і передбачається, що виникла ситуація, яка вимагає захисту – загроза. Ситуацію, коли відсутня можливість повного або часткового захисту об'єкта, можна назвати повною або частковою невизначеністю цього об'єкта.

Майже всі суб'єкти господарювання стикаються із системними проблемами, особливо ті, що працюють у реальному секторі: висока зношеність і низька фондovіддача, відсутність підготовлених спеціалістів для роботи у виробничих умовах, низька інвестиційна привабливість, дуже високі кредитні ресурси тощо. Діяльність російського бізнесу привела управлінську діяльність до необхідності впровадження систем управління ризиками.

Електронна енциклопедія визнає «економічну безпеку» і «фінансову безпеку»: «це стан будь-якого господарюючого суб'єкта, який характеризується наявністю стабільного доходу та інших ресурсів, що дозволяють підтримувати рівень життя в даний момент і в найбільш передбачуваний період майбутнього». Науковці та практики виділяють такі основні функціональні цілі забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання: «забезпечення високої економічної ефективності роботи (рентабельності будь-якого типу підприємства); забезпечити високу ділову активність і тим самим забезпечити фінансову стійкість і незалежність компанії».

Фінансово-економічна безпека підприємства в цілому передбачає: «високу фінансову ефективність, незалежність і стабільність підприємства; розвиток і конкурентоспроможність технологічної бази підприємства; високий рівень організації управління підприємством; жорсткий відбір персоналу; забезпечити дотримання екологічних стандартів; ефективний механізм правового регулювання всієї діяльності компанії; забезпечувати безпеку корпоративної інформації; гарантії щодо безпеки працівників підприємства, а також безпеки їх майна та професійних інтересів».

Дослідники також зазначають, що «існують відмінності між видами загроз фінансово-економічній безпеці на різних рівнях ієрархії організаційно-економічних структур, незважаючи на дію дестабілізуючих факторів в умовах одного економічного простору. До таких глобальних факторів належать, наприклад, загальне скорочення виробництва, розпад фінансової системи, зростання соціальної напруги, криміналізація суспільства та економіки, подальше послаблення конкурентоспроможності тощо».

Економічна безпека суб'єкта господарювання розкривається через розроблену Службою економічної безпеки систему критеріїв та показників, що дозволяють оцінити його стан за основними показниками фінансово-господарської діяльності. Для кожної самостійної економічної одиниці ця

система матиме характеристики, які відображатимуть особливості галузевої комерційної діяльності.

При побудові системи кількісних і якісних показників економічної безпеки на рівні суб'єкта господарювання рекомендується враховувати такі показники (звичайно, зазначені для всіх видів виробництва товарів, робіт, послуг):

- виробничі показники: «динаміка виробництва (зростання, спад, усталений стан, швидкість зміни);

- фінансові показники: обсяг «портфельних» замовлень (прогнозований загальний обсяг продажів); обсяг фактичних і необхідних інвестицій (для підтримки та розвитку наявного потенціалу); рівень інноваційної активності (обсяг інвестицій в інноваційну діяльність); рівень рентабельності виробництва; фондоддача (інвестиційність) виробництва; прострочена заборгованість (дебіторська та кредиторська заборгованість); фінансування власними ресурсами частини оборотних коштів, матеріалів, енергетичних засобів виробництва»;

- соціальні показники: «рівень заробітної плати у відношенні до середніх показників по галузі чи економіці в цілому; кількість заборгованості по заробітній платі; втрачений робочий час; структура потенційного персоналу (вік, кваліфікація)».

Основним принципом підтримки фінансово-економічної безпеки є контроль і справедливий розподіл доходів і витрат економічної системи. Тому аналіз фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання є одним із основних елементів моніторингу його економічної безпеки.

Висновки до розділу 2. Визначено сутність поняття фінансової безпеки. Однією з найважливіших складових системи економічної безпеки є фінансова безпека держави. Можна зазначити, що фінансова безпека – це здатність фінансової системи зберігати захищеність, стійкість і стабільність своїх фінансових інтересів в умовах негативного впливу зовнішніх і внутрішніх

факторів, що загрожують фінансовій безпеці, а також здатність фінансової системи держави для забезпечення нормального функціонування національної економіки та сталого економічного зростання.

Фінансову безпеку держави можна розглядати у двох аспектах:

– зовнішній (впливає на фінансовий суверенітет країни, ступінь незалежності вітчизняної фінансової системи від впливу міжнародних фінансово-кредитних інститутів і транснаціонального капіталу);

– внутрішній аспект (фінансова безпека держави визначається досконалістю правової, організаційної та інституційної бази, політичною стабільністю, ринковим ризиком, масштабами тіньової економіки та рівнем корупції в державі).

Визначена мінімізація впливу загроз та їх оцінка. У сучасних умовах процес повноцінного функціонування та економічного розвитку підприємств багато в чому залежить від вдосконалення їх діяльності щодо забезпечення економічної безпеки. Відповідно до цього метою є дослідження впливу зовнішніх загроз економічній безпеці на діяльність підприємства та запропонування заходів щодо мінімізації даного виду загроз.

Фінансово-економічна безпека підприємства в цілому передбачає: «високу фінансову ефективність, незалежність і стабільність підприємства; розвиток і конкурентоспроможність технологічної бази підприємства; високий рівень організації управління підприємством; жорсткий відбір персоналу; забезпечити дотримання екологічних стандартів; ефективний механізм правового регулювання всієї діяльності компанії; забезпечувати безпеку корпоративної інформації; гарантії щодо безпеки працівників підприємства, а також безпеки їх майна та професійних інтересів.

Дослідники також зазначають, що «існують відмінності між видами загроз фінансово-економічній безпеці на різних рівнях ієрархії організаційно-економічних структур, незважаючи на дію дестабілізуючих факторів в умовах одного економічного простору. До таких глобальних факторів належать, наприклад, загальне скорочення виробництва, розпад фінансової системи,

зростання соціальної напруги, криміналізація суспільства та економіки, подальше послаблення конкурентоспроможності тощо».

Економічна безпека суб'єкта господарювання розкривається через розроблену Службою економічної безпеки систему критеріїв та показників, що дозволяють оцінити його стан за основними показниками фінансово-господарської діяльності. Для кожної самостійної економічної одиниці ця система матиме характеристики, які відобразатимуть особливості галузевої комерційної діяльності.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ ПП «ЛАННА-АГРО»

3.1. Загальна характеристика підприємства і галузі його функціонування

З метою виявлення підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства було взято приватне підприємство «Ланна-Агро». Генеральним директором якого є Тимоха Олександр Федорович.

ПП «Ланна-Агро» утворене ще 1919 року, є одним із найкращих в області. Напрями за якими здійснюється діяльність: зернові, зернобобові, олійні, кормові, овочеві, скотарство молочне, свинарство, бджільництво. Основна продукція яка виготовляється це: пшениця, ячмінь, кукурудза, соя, соняшник, цукровий буряк.

Основним виробничим напрямом розвитку приватного підприємства «Ланна-Агро» є вирощування зернових, технічних та інших сільськогосподарських культур, розведення великої рогатої худоби молочного напрямку. Загалом, у ПП «Ланна-Агро» утримується більше 3х тисяч голів великої рогатої худоби, з них майже тисяча дійних корів. Молоко, яке реалізує підприємство, найвищої якості зі збереженням корисних властивостей. Підприємство має великий земельний фонд, власні сади площею понад 60 га та цукровий завод.

Площа сільськогосподарських угідь складає 5451 га. Загальна кількість працюючих на підприємстві – 485 осіб.

Ланнівська промислова група – вирощує: ячмінь, кукурудзу, овес, соняшник, гречку, горох, жито, сою, перевага надається гібридам закордонного виробника Monsanto Syngenta, Maisadour Semences, Saatbau, Pioneer. Все насіння відповідає вимогам держстандарту, задовольняє посівні

якості. Використання технологій економної обробки ґрунту, ретельно відібраного насіння та належного догляду за рослинами дає змогу збільшувати врожайність. Активно розвивається садівництво шляхом використання інтенсивних технологій при посадці та догляді за садом. Загальна площа садово-ягідних насаджень понад 60 га землі. Вся вирощена продукція зберігається у власних приміщеннях, де одночасно можна розмістити 34 600 тон зерна [14].

На 40 гектарах посаджений і вже дає плоди молодий сад. За останні роки зібрано 216 т. яблук, 40 т. слив, 34 т. черешень і 36 т. вишень. Володіючи високим технічним потенціалом та висококваліфікованими працівниками Ланнівська промислова група вирощує овочі – огірки, помідори, баклажани, перець.

Технічний парк підприємства на початку діяльності складався з техніки вітчизняного виробництва (віком понад 10-20 років), яка була взята в оренду у товариства співвласників (пайовиків). За роки роботи парк сільськогосподарської техніки оновився і значно розширився [69].

ПП «Ланна-Агро» має свою організаційну структуру, яка включає в себе відповідні відділи на чолі яких стоять керівники, які звітуються начальнику.

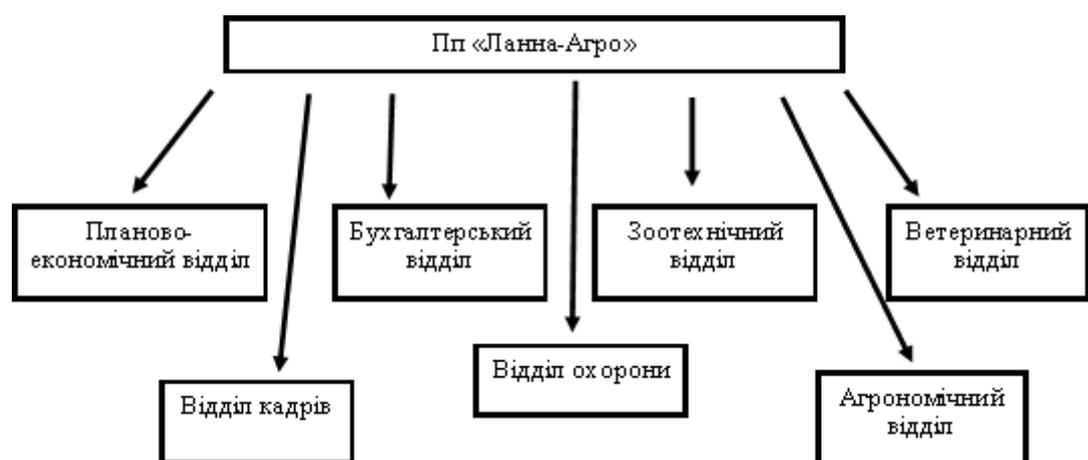

Рис. 3.1 Організаційна структура підприємства

*складено автором [69]

Підприємство дотримується інтенсивної технології ведення виробництва. Землеробство ведеться за мінімальною та класичною схемами. Головна ціль – це розвиток виробництва, нарощування товарообігу із застосуванням сучасних можливостей та технологій. Вся вироблена продукція реалізована на протязі року.

3.2. Аналіз процесу формування та використання фінансових ресурсів підприємства

Для функціонування підприємства та отримання прибутку використовуються засоби суб'єкта господарювання – активи підприємства. При здійсненні господарської діяльності підприємство використовує майно в матеріальній та нематеріальній формі. Майно за економічним змістом поділяється на необоротні та оборотні активи.

Активи – ресурси, контрольовані підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому.

Необоротні активи підприємства – це сукупність матеріально-фінансових ресурсів, що використовуються в його господарській діяльності у своїй натуральній формі тривалий час (більше року) і мають значну вартість окремого об'єкта, а також довгострокове відчуження майна в підприємницьку діяльність інших суб'єктів господарювання [62; 64].

Оборотні активи – грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом не більше дванадцяти місяців з дати балансу. Значну частку оборотних активів на підприємствах складають запаси.

Наявні активи підприємства ПП «Ланна-Агро» представлено в агрегованому балансі за елементами в наступній таблиці.

Таблиця 3.1

Агрегований баланс ПП «Ланна-Агро» за 2018-2020 роки

Актив	2018 рік		2019 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зростання, %	2019 рік		2020 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зростання, %
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %		Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. Необоротні активи (1095)	116 921	35,959	126 564	34,611	9 643	-1,348	108,247	126 564	34,611	122 195	32,263	-4 369	-2,349	96,548
1.1. Основні засоби і нематеріальні активи (1000+...+1020)	109921	33,80	126564	34,61	16 643	0,80	115,141	126564	34,61	122195	32,26	-4 369	-2,35	96,55
1.2. Довгострокові фінансові інвестиції (1030+1035)	7000	2,15	0	0,00	-7 000	-2,15	0,000	0	0	0	0,000	0	0,00	0,00
1.3. Відстрочені податкові активи (1045)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,000	0	0	0	0,000	0	0,00	0,00
1.4 Інші необоротні активи і довгострокова дебіторська заборгованість (1040+1090)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,000	0	0	0	0,000	0	0,00	0,00
2. Оборотні активи (1195)	208 229	64,04	239 110	65,389	30 881	1,35	114,830	239 110	65,38	256 556	67,73	17 446	2,35	107,29
2.1. Запаси (1100+1110)	129262	39,75	127837	34,96	-1 425	-4,79	98,898	127837	34,95	171378	45,24	43 541	10,29	134,06
2.2. Дебіторська заборгованість	14 042	4,31	53940	14,75	39 898	10,43	384,133	53940	14,75	82497	21,78	28 557	7,03	152,94
2.3. Грошові кошти та їх еквіваленти (1160+1165)	63 184	19,43	57 333	15,68	-5 851	-3,75	90,740	57 333	15,67	2 681	0,70	-54 652	-14,97	4,67
2.4. Витрати майбутніх періодів	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,000	0	0	0	0,00	0	0,00	0,00
2.5. Інші оборотні активи	1 741	0,53	0	0,00	-1 741	-0,53	0,000	0	0	0	0,00	0	0,00	0,00
3. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття (1200)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,000	0	0	0	0,00	0	0,00	0,00
Всього майна (1300)	325 150	100,00	365 674	100,00	40 524	0,00	112,463	365 674	100,00	378 751	100,00	13 077	0,00	103,57

Проаналізувавши динаміку і структуру майна ПП «Ланна-Агро» за 2018-2020 роки спостерігається позитивна тенденція до його зростання. Так, протягом 2019 року сума майна збільшилася на 40 524 тис. грн, а протягом 2020 року сума майна зросла на 13 077 тис. грн.

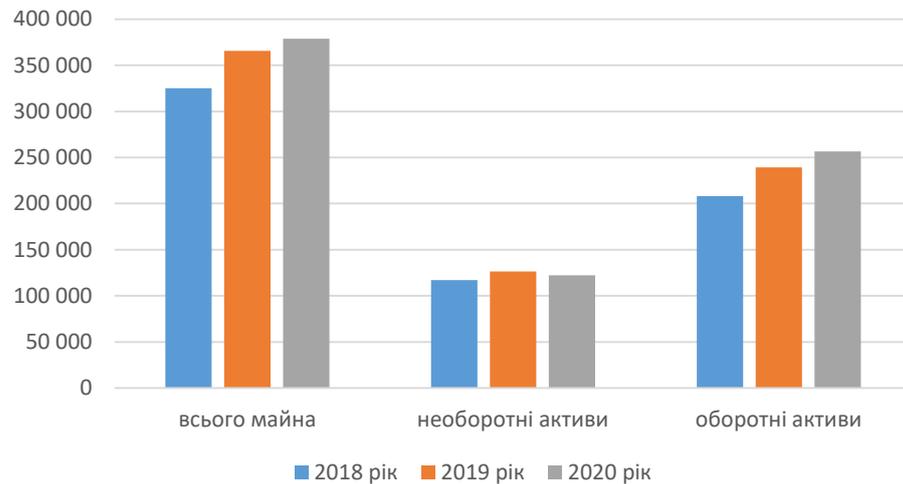

Рис. 3.2. Структурна динаміка майна ПП «Ланна-Агро» за 2018-2020 роки.

*складено автором [табл. 3.1].

Збільшення суми майна ПП «Ланна-Агро» відбулося за рахунок збільшення суми оборотних активів. Так, оборотні активи у 2019 році зросли на 30 881 тис. грн або на 1,348 % в порівнянні з 2018 роком, а у 2020 році на 17 446 тис. грн. або на 2,349 % в порівнянні з 2019 роком. Сума оборотних активів збільшувалися за рахунок запасів та дебіторської заборгованості.

Збільшення запасів у 2019 році з 127837 тис. грн по 171378 тис. грн. у 2020 році свідчить, що зменшився попит на продукт який виготовило підприємство і товари залежуються на складі. Спостерігається збільшення дебіторської заборгованості у 2020 році у порівнянні з 2019 роком на 28 557 тис. грн, що є негативним у діяльності підприємства. Це свідчить про те, що більшість покупців не є платоспроможними. Або не невчасно повертають грошові кошти за отримані товари.

Згідно рисунку 3.2 можна зробити висновок, що протягом усього досліджуваного періоду оборотні активи підприємства ПП «Ланна-Агро» переважають над необоротними і мають постійну тенденцію до збільшення, що в свою чергу свідчить про розширення виробництва та формування більш мобільної структури підприємства.

Необоротні активи складають вагому частку майна підприємства. Тому оцінка їх стану та ефективності використання є важливим етапом аналізу і представлена в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Показники оцінки основних фондів підприємства «Ланна-Агро»
за 2018-2020 роки

Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Темп зростання, 2019/2018 %	Темп зростання, 2020/2019 %
1. Показники оцінки забезпеченості підприємства основними фондами					
1.1. Фондомісткість (К _{ФМ})	0,35	0,39	0,58	111,43	148,72
1.2. Фондоозброєність (К _{ФО})	169,98	201,33	241,23	118,44	119,82
1.3. Коефіцієнт вартості основних фондів в активах підприємства (К _{ОЗ})	0,28	0,28	0,28	1,00	1,01
2. Показники оцінки стану та руху основних фондів					
2.1. Коефіцієнт зносу основних засобів (К _{ЗОЗ})	0,41	0,43	0,48	104,88	111,63
2.2. Коефіцієнт придатності основних засобів (К _{ПОЗ})	0,59	0,57	0,52	96,61	91,22
2.3. Коефіцієнт оновлення основних засобів (К _{ООЗ})	0,78	0,83	0,88	106,41	106,02
2.4. Коефіцієнт вибуття основних засобів (К _{ВОЗ})	0,00	0,03	0,01	1114,72	24,63
2.5. Коефіцієнт приросту основних засобів (К _{ПОЗ})	0,28	0,19	0,14	67,86	73,68
3. Показники оцінки ефективності використання основних фондів					
3.1. Фондовіддача (К _{ФВ}), грн.	2,89	2,57	1,71	88,93	66,54
3.2. Коефіцієнт рентабельності основних засобів (К _{РОЗ}), %	101,95	71,35	14,02	69,99	19,66
3.3. Інтегральний показник ефективності використання основних засобів (І _{ОЗ})	1,72	1,35	0,49	78,89	36,16

Проаналізувавши показники оцінки основних фондів підприємства ПП «Ланна-Агро» спостерігається позитивна тенденція в таких показниках.

– Фондоозброєність з 169,98 у 2018 році зросла до 241,23 у 2019 році. Характеризує забезпеченість фондами персонал підприємства.

– Коефіцієнт вартості основних фондів в активах підприємства залишився незмінним протягом 2018-2020 років.

– Коефіцієнт оновлення основних засобів характеризує інтенсивність уведення в дію нових основних засобів. Темп зростання у 2020 році в порівнянні з 2019 роком становить 106,02 %.

– Коефіцієнт вибуття основних засобів має збільшення у 2019 році порівняно з 2018 роком, що є негативним показником але на кінець 2020 року коефіцієнт вибуття зменшився до 0,01, що є позитивним показником для підприємства. Темп зростання 2020 року в порівнянні з 2019 роком становить 24,63%.

Негативна тенденція виявлена в показниках:

– Виходячи з даних, наведених у таблиці 2.2, потреба в основних засобах мала тенденцію до збільшення. У 2018 році фондомісткість складала 0,3, а у 2020 році зросла на 0,58. Темп зростання показника у 2020 році в порівнянні з 2019 роком становить 148,72%.

– Коефіцієнт зносу основних засобів характеризує частку вартості основних засобів, яку було списано на витрати виробництва в попередніх роках. Позитивною тенденцією є зменшення цього показника. З таблиці 2.2. видно, що у 2018 році він складав 0,41, у 2019 році 0,43, а на кінець 2020 року - 0,48. Темп зростання 2020 року порівняно з 2019 роком складає 111,63%

– Коефіцієнт придатності основних засобів знижується, це є негативною тенденцією, що є наслідком використання зношених основних засобів. Характеризує частку не перенесеної на створюваний продукт вартості. Спостерігається спад показників у 2018 році - 0,59, у 2019 році незначне зменшення до 0,57 і у 2020 році показник спав до 0,52.

– Фондовіддача має тенденцію до зменшення. Це означає, що підприємство не ефективно використовує основні виробничі фонди. На кінець 2020 року вона становить 1,71, що на 0,86 менше ніж в попередньому році.

– Коефіцієнт рентабельності основних засобів має значне зменшення. Це негативно впливає на підприємство оскільки менше прибутку припадає на одиницю основних засобів підприємства. Темп зростання 2019 року порівняно з 2018 роком складає 69,99%, а темп зростання 2020 року порівняно з 2019 роком складає 19,66%.

– Інтегральний показник ефективності використання основних засобів має тенденцію до зниження. У 2018 році - 1,72, 2019 році - 1,35, а на кінець 2020 року - 0,49. Отже, підприємству потрібно залучити наявні резерви основних засобів.

Отже, забезпеченість ПП «Ланна-Агро» основними фондами за 2018-2020 роки дещо погіршилась. Підприємство має невисокий рівень придатності основних виробничих фондів.

Під час аналізу оборотних активів потрібно встановити настільки оптимальний їх об'єм і структура формування. Розрахунок показників ефективності використання оборотних активів наведені в таблиці 3.3

Таблиця 3.3

Аналіз ефективності використання оборотних активів ПП «Ланна-Агро» за 2018-2020 роки

№ з/п	Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Темп зростання,%	
					2019/2018	2020/2019
1	2	3	4	5	6	7
1	Коефіцієнт оборотності оборотних активів (поточних активів) (К _{ооА})	1,23	1,10	0,73	90,02	65,71
2	Коефіцієнт оборотності поточних зобов'язань (К _{опз})	2,40	2,94	3,47	122,50	118,03
3	Коефіцієнт оборотності товарно-матеріальних запасів по виручці від реалізації (К _{оз^В})	2,05	2,27	1,34	110,49	59,24

4	Коефіцієнт оборотності виробничих запасів ($K_{овз}$) $\times T_{овз}$	2,15	2,27	1,34	105,63	59,24
5	Коефіцієнт оборотності готової продукції ($K_{опп}$) $\times T_{опп}$	2,86	3,26	1,80	114,19	55,05
6	Коефіцієнт оборотності грошових засобів ($K_{огз}$) $\times T_{огз}$	6,11	4,06	5,99	66,36	147,65
7	Коефіцієнт відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість ($K_{відв.}$)	0,08	0,22	0,32	275,00	145,45
8	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості ($K_{одз}$)	10,42	6,59	2,63	63,24	39,91
9	Період погашення (інкасації) дебіторської заборгованості, днів ($T_{одз}$)	35,03	55,39	138,78	158,12	250,57
10	Коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості ($K_{пдз}$)	1 967	70 540	82 497	3586,17	116,95
11	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості ($K_{окз}$)	24,19	44,16	22,33	182,57	50,57
12	Рентабельність оборотних активів	28,48	19,80	3,95	69,52	19,97
13	Інтегральний показник ефективності оборотних активів	0,59	0,47	0,17	79,11	36,22

Проаналізувавши розраховані показники ефективності використання оборотних активів підприємства можна зробити наступні висновки.

– Коефіцієнт оборотності оборотних активів з кожним роком зменшується, що є негативною тенденцією. У 2019 році на одиницю оборотних засобів припало 1,10 грн. виручки від реалізації продукції. У 2020 році цей показник зменшився на 0,37 грн.

– Коефіцієнт оборотності поточних зобов'язань ($K_{опз}$) протягом досліджуваного періоду має тенденцію до зростання, що є позитивним для ефективного використання оборотних коштів.

– Коефіцієнт оборотності товарно-матеріальних запасів по виручці від реалізації ($K_{оз}^B$) показав, що на 1 грн. засобів інвестованих у запаси у 2018 році припадало 2,05 грн виручки від реалізації.

– Коефіцієнт оборотності виробничих запасів (Ковз) х Товз протягом досліджуваного періоду має постійну тенденцію до зменшення, що є негативним для підприємства.

– Коефіцієнт оборотності готової продукції мав найвищий показник у 2019 році - 3,26. Висока оборотність готової продукції вказує на ефективність збутової політики. Зменшення цього показника у 2020 році на 45% може бути ознакою того, що зменшився попит на продукції підприємства.

– Коефіцієнт оборотності грошових засобів у 2019 році має найнижче значення 4,06. У 2020 році спостерігається його зростання на 47%. Для ефективного використання оборотних засобів позитивною тенденцією є збільшення цього показника, що відбулась на кінець 2020-го року.

– Коефіцієнт відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість показує питому вагу дебіторської заборгованості в загальній вартості оборотних активів. Спостерігається негативна тенденція до збільшення даного показника на підприємстві ПП «Ланна-Агро».

– Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості вказує на інтенсивність обертання заборгованості дебіторів перед підприємством. Високе значення показника у 2018 році свідчить про ефективну політику управління відносинами з постачальниками. Протягом 2019-2020 року показник має негативну тенденцію до зменшення.

– Період погашення (інкасації) дебіторської заборгованості в даному показнику нормативним є скорочення тенденції. Протягом досліджуваного періоду постійно зростає, що є негативною тенденцією для підприємства, так як дебітори оплачуватимуть свої зобов'язання ПП «Ланна-Агро» за більший термін. У 2018 році цей показник становив -35,03, 2019 - 55,39 і у 2020 році збільшився до 138,78.

– Коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості з кожним роком зростає. Це створює фінансові проблеми та вказує на наявність «хворих» статей тому, що підприємство буде відчувати нестачу фінансових

ресурсів для придбання виробничих запасів, виплати заробітної плати і т. ін. Прострочена дебіторська заборгованість свідчить про зростання ризику непогашення боргів і зменшення прибутку. Тому кожне підприємство зацікавлене у скороченні термінів погашення належних йому платежів.

– Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості показує розширення або зниження комерційного кредиту, наданого підприємству. Зростання коефіцієнта у 2019 році на 19,97 означає збільшення швидкості оплати заборгованості підприємства. Зниження – ріст покупок у кредит, у 2020 році цей показник зменшився на 49%.

– Рентабельність оборотних активів. На підприємстві ПП «Ланна-Агро» спостерігається зменшення показника, що не є позитивним для підприємства.

– Інтегральний показник ефективності оборотних активів має негативну тенденцію. З кожним роком показник зменшується. У 2018 році 0,59, 2019 рік - 0,47 і у 2020 році становить 0,17. На це вплинуло збільшення коефіцієнту оборотності кредиторської заборгованості та зменшення оборотності дебіторської заборгованості.

3.3. Аналіз фінансової стійкості та ефективності фінансово-господарської діяльності

Фінансова стійкість підприємства є однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства. Вона пов'язана з рівнем залежності від кредиторів та інвесторів і характеризується співвідношенням власних і залучених коштів.

Основними показниками фінансової стійкості підприємства є:

- 1) наявність власних коштів підприємства в обороті;
- 2) коефіцієнт фінансової стійкості;
- 3) коефіцієнт автономії;
- 4) коефіцієнт фінансової залежності;

- 5) коефіцієнт фінансового ризику;
- 6) коефіцієнт маневреності власного капіталу;
- 7) коефіцієнт покриття запасів;
- 8) коефіцієнт загальної заборгованості;
- 9) коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу тощо.

Таблиця 3.4

Показники фінансової стійкості ПП «Ланна-Агро» за 2018-2020 роки

Показники	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Темп зростання,%	
				2019/2018	2020/2019
1	2	3	4	5	6
наявність власних коштів підприємства в обороті	204212	230193	249279	112,72	108,29
коефіцієнт фінансової стійкості	0,99	0,98	0,98	98,78	100,53
коефіцієнт автономії	0,99	0,98	0,98	98,78	100,53
коефіцієнт фінансової залежності	1,01	1,02	1,02	101,23	99,47
коефіцієнт фінансового ризику	0,01	0,02	0,02	202,54	78,38
коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,64	0,65	0,67	101,46	104,01
коефіцієнт покриття запасів	1,58	1,80	1,45	113,97	80,78
коефіцієнт загальної заборгованості	0,01	0,02	0,02	200,00	100,00
коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу	80,93	41,00	52,04	50,67	126,91

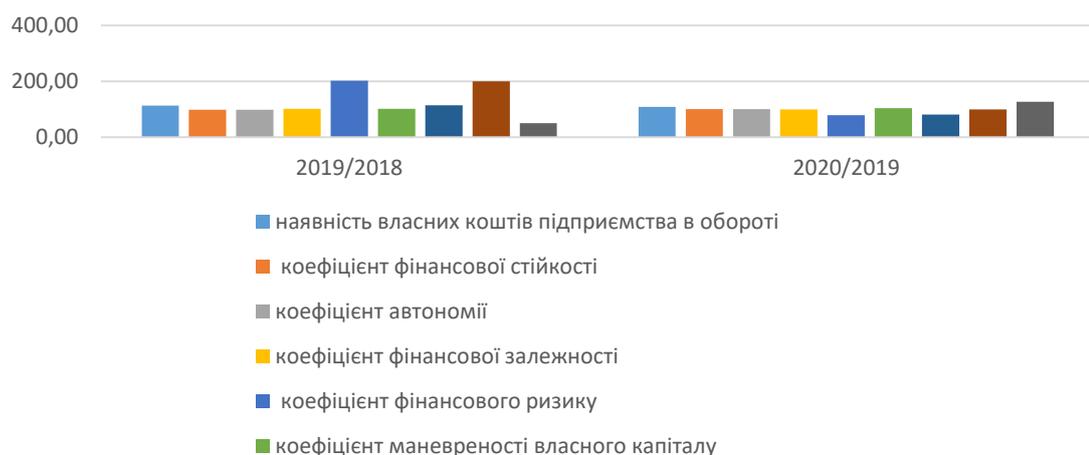

Рис.3.3. Темп зростання показників фінансової стійкості.

*складено автором [таб. 3.4].

Отже, в загальному аналізуючи показники фінансової стійкості підприємства «Ланна-Агро» можна сказати, що вони знаходяться на високому рівні, що свідчить про фінансову стійкість підприємства та незалежність його від зовнішніх кредиторів та інвесторів.

Для характеристики наявності джерел фінансування запасів виділяють три основних показники.

1. Наявність власних коштів (В) – обчислюють різницю між власним капіталом та необоротними активами підприємства .

$$B = BK - HA = \Phi. 1 \text{ р.}1495 - \text{р.} 1095, \quad (3.1)$$

$$2018 \text{ рік } B = 321\,133 - 116\,921 = 204\,212$$

$$2019 \text{ рік } B = 356\,757 - 126\,564 = 230\,193$$

$$2020 \text{ рік } B = 371\,474 - 122\,195 = 249\,279$$

2. Наявність власних та довгострокових позикових коштів (робочий капітал) (ВД) – визначають збільшення попереднього показника на суму довгострокових зобов'язань.

$$(\text{ДЗ}) \text{ ВД} = B + \text{ДЗ} = \Phi. 1 \text{ р.}1495 + \text{р.} 1595 - \text{р.} 1095, \quad (3.2)$$

$$2018 \text{ рік } (\text{ДЗ}) \text{ ВД} = 321\,133 + 54 - 116\,921 = 204\,266$$

$$2019 \text{ рік } (\text{ДЗ}) \text{ ВД} = 356\,757 + 37 - 126\,564 = 230\,230$$

$$2020 \text{ рік } (\text{ДЗ}) \text{ ВД} = 371\,474 + 56 - 122\,195 = 249\,335$$

3. Наявність загальних коштів (ЗК) – фінансування запасів устанавлюють збільшення попереднього показника на суму короткострокових кредитів банків.

$$(\text{КК}) \text{ ЗК} = \text{ВД} + \text{КК} = \Phi. 1 \text{ р.}1495 + \text{р.} 1595 + \text{р.} 1600 - \text{р.} 1095, \quad (3.3)$$

$$2018 \text{ рік } (\text{КК}) \text{ ЗК} = \text{ВД} + \text{КК} = 321\,133 + 54 + 0 - 116\,921 = 204\,266$$

$$2019 \text{ рік (КК) } ЗК = ВД + КК = 356\,757 + 37 + 0 - 126\,564 = 230\,230$$

$$2020 \text{ рік (КК) } ЗК = ВД + КК = 371\,474 + 56 + 0 - 122\,195 = 249\,335$$

Трьом показникам наявності джерел фінансування запасів відповідають три показники забезпеченості запасів джерелами їхнього фінансування.

1. Надлишок (+) або дефіцит (-) власних коштів

$$(\Phi) \Phi_{в} = В - З_{п}, \quad (3.4)$$

де $З_{п}$ – запаси.

$$2018 \text{ рік } (\Phi) \Phi_{в} = В - З_{п} = 204\,212 - 111\,643 = 92\,569$$

$$2019 \text{ рік } (\Phi) \Phi_{в} = В - З_{п} = 230\,193 - 112\,837 = 117\,356$$

$$2020 \text{ рік } (\Phi) \Phi_{в} = В - З_{п} = 249\,279 - 155\,079 = 94\,200$$

2. Надлишок (+) чи дефіцит (-) власних та довгострокових позикових коштів

$$(\Phi_{вд}) \Phi_{вд} = ВД - З_{п}. \quad (3.5)$$

$$2018 \text{ рік } (\Phi_{вд}) \Phi_{вд} = ВД - З_{п} = 204\,266 - 111\,643 = 92\,623$$

$$2019 \text{ рік } (\Phi_{вд}) \Phi_{вд} = ВД - З_{п} = 230\,230 - 112\,837 = 117\,393$$

$$2020 \text{ рік } (\Phi_{вд}) \Phi_{вд} = ВД - З_{п} = 249\,335 - 155\,079 = 94\,256$$

3. Надлишок (+) чи дефіцит (-) загальних коштів

$$(\Phi_{зк}) \Phi_{зк} = ЗК - З_{п}. \quad (3.6)$$

$$2018 \text{ рік } (\Phi_{зк}) \Phi_{зк} = ЗК - З_{п} = 204\,266 - 111\,643 = 92\,623$$

$$2019 \text{ рік } (\Phi_{зк}) \Phi_{зк} = ЗК - З_{п} = 230\,230 - 112\,837 = 117\,393$$

$$2020 \text{ рік } (\Phi_{зк}) \Phi_{зк} = ЗК - З_{п} = 249\,335 - 155\,079 = 94\,256$$

Для визначення типу фінансової стійкості використовують трикомпонентний показник .

$$S(\Phi) = \{S1(\pm\Phi_{в}), S2(\pm\Phi_{вд}), S3(\pm\Phi_{зк})\}, \quad (3.7)$$

$$2018 S(\Phi) = \{S1(1), S2(1), S3(1)\},$$

$$2019 S(\Phi) = \{S1(1), S2(1), S3(1)\},$$

$$2020 S(\Phi) = \{S1(1), S2(1), S3(1)\},$$

За результатами розрахунків визначають тип фінансової стійкості підприємства за допомогою зведеної таблиці показників за типами фінансової стійкості.

Таблиця 3.5

Зведена таблиця показників за типами фінансової стійкості

Показник	Тип фінансової стійкості			
	Абсолютна Стійкість	Нормальна стійкість	Нестійке становище	Кризове становище
$\Phi^B = B - 3\Pi$	$\Phi^B > 0$	$\Phi^B < 0$	$\Phi^B < 0$	$\Phi^B < 0$
$\Phi^{ВД} = ВД - 3\Pi$	$\Phi^{ВД} > 0$	$\Phi^{ВД} > 0$	$\Phi^{ВД} < 0$	$\Phi^{ВД} < 0$
$\Phi^{ЗК} = ЗК - 3\Pi$	$\Phi^{ЗК} > 0$	$\Phi^{ЗК} > 0$	$\Phi^{ЗК} > 0$	$\Phi^{ЗК} < 0$

У таблиці 3.6 проаналізовано показник, що характеризує вид джерел фінансування матеріальних оборотних коштів.

Таблиця 3.6

Тип фінансового стану ПП «Ланна-Агро» за 2018-2020 роки

Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Загальна величина запасів (Зп)	111 643	112 837	155 079
Наявність власних коштів (В)	204 212	230 193	249 279
Наявність власних та довгострокових позикових коштів (робочий капітал) (ВД)	204 266	230 230	249 335
Наявність загальних коштів (ЗК)	204266	230230	249335
$\Phi_B = B - Z_p$	92569	117 356	94 200
$\Phi_{ВД} = ВД - Z_p$	92 623	117 393	94 256
$\Phi_{ЗК} = ЗК - Z_p$	92 623	117 393	94 256
Трикомпонентний показник фінансової стійкості $S(\Phi) = \{S1(\pm\Phi_B), S2(\pm\Phi_{ВД}), S3(\pm\Phi_{ЗК})\}$	(1,1,1)	(1,1,1)	(1,1,1)

Отже, провівши розрахунок фінансової стійкості ПП «Ланна-Агро» можна сказати, що протягом досліджуваного періоду трикомпонентний показник фінансової стійкості свідчить про абсолютну стійкість нашого підприємства, що зустрічається досить рідко. Причинами цього є переважання джерел фінансування запасів протягом 2018-2020 року над їх загальною величиною. Також спостерігається надлишок власних коштів протягом досліджуваного періоду, але існує тенденція зменшення надлишку. В першу чергу це зумовлено зростанням запасів протягом 2018-2020 року.

Фінансовий стан підприємства можна оцінити за допомогою оцінки його ліквідності та платоспроможності, тобто здатності підприємства своєчасно розраховуватися за короткостроковими зобов'язаннями.

Аналіз ліквідності підприємства передбачає складання балансу ліквідності та розрахунок основних показників ліквідності.

У таблиці 3.7 наведено баланс ліквідності підприємства ПП «Ланна-Агро».

Таблиця 3.7

Баланс ліквідності ПП «Ланна-Агро» за 2018-2020 роки

Актив	2018	2019	2020	Пасив	2018	2019	2020	Надлишок +,-		
								1-й рік	2-й рік	3-й рік
Група А1 Грошові кошти	63184	57333	2681	Група П1 Поточні зобов'язання Кредит. заборгован. за товари, роботи	3963	8880	7221	59 221	48453	-4540
Група А2 Дебіторська заборгованість Готова продукція	14042	53940	82497	Група П2 Короткострокові кредити банку	0	0	0	14042	53940	82497
Група А3 Виробничі запаси	131003	127837	171378	Група П3 Довгострокові зобов'язання	54	37	56	130949	127800	171322
Група А4 Необоротні активи	116921	126564	122195	Група П4 Власний капітал	321133	356757	371474	-204212	-230193	-249279
Баланс гр.1+2+3+4	325150	365674	378751	Баланс гр.1+2+3+4	325150	365674	378751	-	-	-

Характеризуючи ліквідність балансу ПП «Ланна-Агро» за 2018-2020 роки слід відзначити, що в 2018 і 2019 році виконується перша умова ліквідності балансу. Отже, сума грошових коштів у національній та іноземній валютах, а також поточних фінансових інвестицій була достатньою для покриття поточних зобов'язань підприємства та мала резерви у сумі: 2018 рік – 59 221 тис. грн., 2019 рік – 48453 тис. грн. Але з кожним роком грошові кошти зменшуються і у 2020 році їх сума становить лише 2 681 тис. грн. Це

зменшення вплинуло на виконання першої умови тому $A1 < П1$. Тобто виконання цієї умови означає що баланс підприємства не є абсолютно ліквідним. Як бачимо наявних грошових коштів не вистачає для покриття кредиторської заборгованості. Платіжна нестача становить -4540 тис. грн.

Виконанню другої умови ліквідності у аналізованому періоді ($A2 > П2$) сприяла відсутність короткострокових кредитів банків та поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями. Як наслідок, на кінець 2018 року підприємство мало надлишок середньоліквідних активів у розмірі 14 042 тис. грн., на кінець 2019 року – надлишок у сумі 53 940 тис. грн., у 2020 році перевищення середньоліквідних активів над короткостроковими пасивами становило 82 497 тис. грн..

Виконання третьої умови ($A3 > П3$) зумовлене мінімальними сумами довгострокових зобов'язань підприємства і, водночас, значною кількістю запасів.

Виконання перших трьох умов ліквідності балансу протягом 2018-2019 року свідчить про наявність у підприємства власних оборотних коштів та дотримання умов його фінансової стійкості.

При виконанні перших трьох умов ліквідності балансу, обов'язково виконується і остання умова ліквідності.

Остання умова нерівності виконується, тобто $П4 > A4$ і це свідчить, що на підприємстві є власні оборотні кошти. Зміна у динаміці цих показників показала, що найбільший лишок підприємство мало у 2019 році у розмірі 126 564 тис. грн і в наступному році спостерігається зменшення оборотних коштів на 4 369 (3%) . Якщо ця тенденція до зменшення буде зберігатися, тоді підприємство у майбутньому стикнеться з проблемою нестачі власних оборотних коштів.

Отже, з вище наведеного можна зробити висновок, що внаслідок виконання необхідних умов баланс підприємства ПП «Ланна-Агро» у 2018-2019 роках є абсолютно ліквідним і у 2020 році не ліквідний. Формування на

кінець року надлишкових засобів може прискорити розрахунок нашого підприємства з банками, позичальниками та іншими контрагентами.

Ліквідність показує, яку частку короткострокових зобов'язань підприємство може покрити. Результати розрахунків основних показників ліквідності ПП «Ланна-Агро» занесено до таблиці 3.8.

Таблиця 3.8

Основні показники ліквідності ПП «Ланна-Агро» за 2018-2020 роки

Назва	2018 Рік	2019 Рік	2020 рік	Темп зростання,%	
				2019/2018	2020/2019
Власний оборотний капітал	204 266	230 230	249 335	112,71	108,30
Загальний коефіцієнт ліквідності (покриття)	52,54	26,93	35,53	51,25	131,95
Коефіцієнт швидкої ліквідності	19,49	12,53	11,80	64,30	94,14
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	15,94	6,46	0,37	40,50	5,75
Коефіцієнт ліквідності товарно-матеріальних цінностей	33,06	14,40	23,73	43,55	164,86
Коефіцієнт ліквідності дебіторської заборгованості	3,54	6,07	11,42	171,43	188,08

Розрахувавши показники ліквідності можна зробити такі висновки.

– Власний оборотний капітал, сформований за рахунок довгострокових джерел фінансування, (власні оборотні кошти) представляє собою частину оборотних активів, профінансовану на довгострокових засадах. Він відображає достатньо стійку частину оборотних коштів. На досліджуваному підприємстві власний оборотний капітал з кожним роком збільшується. У 2018 році сума становить 204 266 тис. грн., а у 2020 році

зросла до 249 335 тис. грн. Чим більшою є величина власного оборотного капіталу, тим стабільнішою буде діяльність підприємства.

– Загальний коефіцієнт ліквідності характеризує здатність підприємства забезпечити свої короткострокові зобов'язання з найбільше легко реалізованої частини активів – оборотних коштів. Цей коефіцієнт дає найбільш загальну оцінку ліквідності активів. Нормальним значенням даного коефіцієнта вважається не менше 1. Однак на його рівень впливає галузева належність підприємства, структура запасів, стан дебіторської заборгованості, тривалість виробничого циклу. На підприємстві «Ланна-Агро» протягом 2018-2020 років спостерігається тенденція до зниження показника, але коефіцієнт все рівно значно перевищує 1. Можна зробити висновок про те, що підприємство володіє значним обсягом вільних ресурсів, які сформувалися завдяки власним джерелам.

– Коефіцієнт швидкої ліквідності характеризує кількість одиниць ліквідних оборотних активів, які припадають на одиницю короткострокових зобов'язань. Норматив показника знаходиться в межах 0,5-1 і вище. Даний коефіцієнт за період аналізу поступово зменшується. Так, у 2018 році він становить 19,49, а на кінець 2020 року - 11,80. Таке значення вказує на те, що в компанії досить ліквідних оборотних коштів для своєчасного розрахунку за зобов'язаннями.

– Коефіцієнт абсолютної ліквідності демонструє частку поточних зобов'язань компанії, яка може бути погашена негайно. Значення коефіцієнта протягом трьох років вище 0,2, а отже свідчить про можливість підприємства погашати поточні зобов'язання.

– Коефіцієнт ліквідності товарно-матеріальних цінностей показує якою мірою поточні зобов'язання покриваються запасами. Найкраще поточні зобов'язання покриваються запасами у 2018 році і ця частка становить 33,06 грн/грн.

– Коефіцієнт ліквідності дебіторської заборгованості показує, якою мірою очікувані надходження від дебіторів будуть використані для погашення короткострокових зобов'язань.

– Коефіцієнт ліквідності дебіторської заборгованості вказує, якою мірою очікуванні надходження від дебіторів будуть використані для погашення короткострокових зобов'язань. Спостерігається тенденція цього коефіцієнта до збільшення. Найкраще короткострокові зобов'язання погашаються у 2020 році за рахунок очікуваних надходжень від дебіторів і становить 11,42 грн/грн, у 2018 році – 3,54 грн/грн, та у 2019 році – 6,07 грн/грн.

Для оцінки поточної платоспроможності на підприємстві розрахунки основних показників поточної платоспроможності ПП «Ланна-Агро» занесено до таблиці 3.9.

Таблиця 3.9

Показники платоспроможності ПП «Ланна-Агро» за 2018-2020 роки

Назва	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Темп зростання,%	
				2019/2018	2020/2019
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами	0,98	0,96	0,97	98,15	100,93
Коефіцієнт загальної платоспроможності підприємства	80,94	41,01	52,05	50,66	126,92
Коефіцієнт фінансового левериджу	0,00017	0,00010	0,00015	61,68	145,36
Коефіцієнт втрати платоспроможності	31,43	10,26	18,84	0,33	1,84
Частка кредиторської заборгованості у власному капіталі й дебіторської заборгованості	0,01	0,02	0,01	161,03	57,62
Коефіцієнт співвідношення чистих оборотних активів із чистими активами	0,64	0,65	0,67	101,47	104

За результатами розрахунку основних показників поточної платоспроможності ПП «Ланна-Агро» за 2018-2020 роки можна зробити наступні висновки.

– Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами. Даний показник є вищим за 0,5 протягом усього аналізованого періоду, що свідчить про достатню забезпеченість нашого підприємства власними оборотними коштами. Причиною зростання показника служить зростання власного оборотного капіталу протягом 2018-2020 років.

– Коефіцієнт загальної платоспроможності підприємства. Отже, можна сказати, що активи значною мірою покривають зобов'язання. Найбільше значення показника становить 80,94 у 2018 році. Наступного року показник знизився до 41,01, хоч активи підприємства зростають. Тому причиною зменшення в цьому році слугувало збільшення саме зобов'язань. З 2020 року відбулося зростання коефіцієнта загальної платоспроможності на 27% порівняно з попереднім роком. Це спричинено збільшенням в цьому році загальної суми активів, та зменшенням зобов'язань.

– Коефіцієнт фінансового левериджу протягом 2018-2020 років низький, що свідчить про низький рівень фінансового ризику.

– Коефіцієнт втрати платоспроможності протягом трьох років значно вище нормативного значення, а це значить, що підприємство не втратить свою платоспроможність.

– Частка кредиторської заборгованості у власному капіталі й дебіторської заборгованості низька. Протягом дослідження вона майже не змінюється. Це говорить про те, що власний капітал у більшій частині формується за рахунок власних коштів, а не запозичених.

– Коефіцієнт співвідношення чистих оборотних активів із чистими активами протягом досліджуваного періоду має позитивну тенденцію до зростання. Темп зростання у 2019 році становить 101,47 %, у 2020 році 104%.

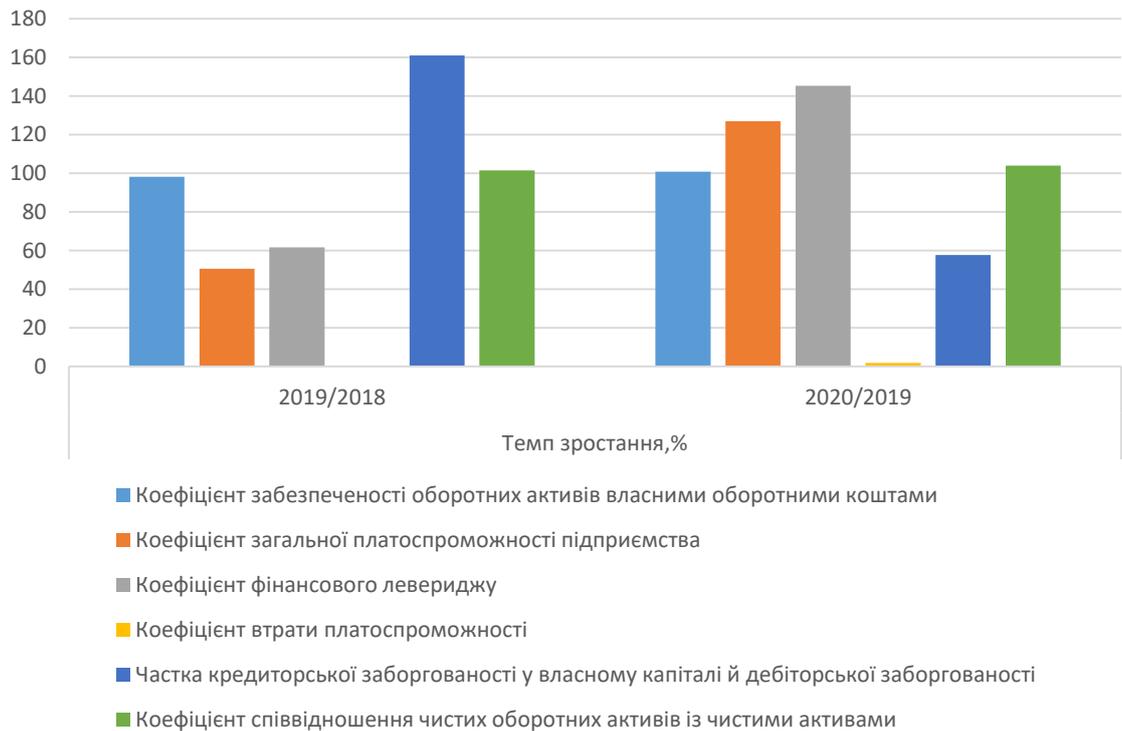

Рис. 3.4. Темп зростання показників платоспроможності ПП «Ланна-Агро»

*складено автором [табл. 3.9].

Отже, оцінюючи в цілому ліквідність та платоспроможність підприємства «Ланна-Агро» можна зробити висновок, що воно є ліквідним та платоспроможним, про що свідчать вище розраховані та проаналізовані дані.

Ділова активність – це комплексна характеристика, яка втілює різні аспекти діяльності підприємства. Вона може характеризуватись динамікою показників ефективності виробничо-господарської діяльності в цілому. Позитивна динаміка цих показників сприятиме зміцненню фінансового стану підприємства.

Головною метою аналізу ділової активності підприємства є оцінка ефективності управління активами і визначення потенційних можливостей її підвищення.

Результати розрахунків основних показників ділової активності ПП «Ланна-Агро» занесені до таблиці 3.10.

Таблиця 3.10

Коефіцієнти оборотності ПП «Ланна-Агро» за 2018-2020 роки

№	Показники	Роки			Темп зростання,%	
		2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019
1	Коефіцієнт оборотності оборотних активів, грн./грн	0,81	0,71	0,48	87,93	67,61
2	Коефіцієнт ефективності використання ресурсів	0,34	0,31	0,06	90,18	19,36
3	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, грн./грн	10,42	6,59	2,63	63,24	39,91
4	Тривалість оборотності дебіторської заборгованості, дні	35,03	55,39	138,57	158,12	250,57
5	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, грн./грн	24,19	44,16	22,33	182,57	50,57
6	Тривалість оборотності кредиторської заборгованості, дні	15,09	8,27	16,34	54,77	197,73
7	Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	1,27	1,61	1,08	127,15	66,71
8	Період обороту власного оборотного капіталу	439,76	506,94	744,90	115,28	146,94

– Коефіцієнт оборотності оборотних активів протягом досліджуваного періоду зменшується. Це означає, що сповільнюється кругообіг засобів підприємства та зменшується ціна на його продукцію.

– Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів у 2019 році зростає на 30%, що є позитивною тенденцією. У 2020 році порівняно з попереднім показник – зменшується на 33%. Зниження цього показника свідчить про відносне збільшення виробничих запасів та незавершеного виробництва.

– Коефіцієнт ефективності використання оборотних активів з кожним наступним роком зменшується. На початок досліджуваного періоду показник становив 0,34, а на кінець 0,06. Темп зростання 2020/2019 = 19,36%. Спостерігається негативна тенденція.

– Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості вказує на ефективність управління заборгованістю клієнтів і інших дебіторів. На підприємстві «Ланна-Агро» спостерігається негативна тенденція, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості протягом досліджуваного періоду з кожним роком зменшується. Темп зростання становить 2019/2018 = 151,02%.

– Тривалість оборотності дебіторської заборгованості індикатор ефективності відносин з клієнтами, який показує, як довго останні погашають свої рахунки. Коефіцієнт дає уявлення про платіжну дисципліну покупців. На досліджуваному підприємстві тривалість оборотності дебіторської заборгованості зменшується.

– Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості свідчить про розширення чи зниження комерційного кредиту, що надається підприємству. Спостерігається зростання цього показника у 2019 році на 82%, що є позитивною тенденцією та означає підвищення швидкості сплати заборгованості підприємства. У 2020 році він знижується на 49%, тобто зростає купівля продукції в кредит. Середній термін повернення боргів підприємства показує середній термін обороту кредиторської заборгованості.

– Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів відображає число оборотів товарно-матеріальних запасів підприємства за аналізований період. Зниження даного показника у 2020 році до 1,08 свідчить про відносне збільшення виробничих запасів і незавершеного виробництва або про зниження попиту на готову продукцію. У цілому, чим вище показник оборотності матеріальних запасів, тим менше коштів зав'язано в цій найменш ліквідній статті оборотних активів, тим більш ліквідну структуру мають оборотні активи й тим стійкіше фінансове становище підприємства.

Отже, підводячи підсумок розрахунку та аналізу показників оборотності можна сказати, що їх динаміка за період 2018-2019 року оцінюється позитивно – у 2019 році майже всі коефіцієнти зростають, що є позитивним моментом і свідчить про покращення використання капіталу, мобільних засобів, матеріальних оборотних коштів, готової продукції, дебіторської та кредиторської заборгованості. У 2020 році порівняно з 2019 роком ситуація дещо змінюється – показники зазнають незначного зменшення, а тому використання мобільних засобів погіршилось.

Ділову активність підприємства визначають за умови виконання так званого «золотого правила» економіки підприємства.

$$T_{пр} > T_{р} > T_{к} > 100 \%, \quad (3.8)$$

де $T_{пр}$ – темп зростання прибутку до оподаткування, %;

$T_{р}$ – темп збільшення обсягу реалізації, %;

$T_{к}$ – темп зростання авансованого капіталу, %

Темп зростання прибутку до оподаткування для ПП «Ланна-Агро» за 2018-2020 роки має вигляд:

$$\text{За 2018 рік } T_{пр} = 82\,487 / 79\,148 \times 100 = 104\%$$

$$\text{За 2019 рік } T_{пр} = 67\,949 / 82\,487 \times 100 = 82\%$$

$$\text{За 2020 рік } T_{пр} = 14\,717 / 67\,947 \times 100 = 22\%$$

Темп збільшення обсягу реалізації ПП «Ланна-Агро» за 2018-2020 роки:

$$\text{За 2018 рік } T_{р} = 233\,814 / 179\,877 \times 100 = 130\%$$

$$\text{За 2019 рік } T_{р} = 244\,522 / 233\,814 \times 100 = 104\%$$

$$\text{За 2020 рік } T_{р} = 179\,793 / 244\,522 \times 100 = 73\%$$

Темп зростання авансованого капіталу для ПП «Ланна-Агро»:

$$\text{За 2018 рік } T_{к} = 325\,150 / 254\,015 \times 100 = 128\%$$

$$\text{За 2019 рік } T_{к} = 365\,674 / 320\,568 \times 100 = 114\%$$

$$\text{За 2020 рік } T_{к} = 378\,751 / 365\,674 \times 100 = 103\%$$

Для підприємства «золоте правило» економіки матиме такий вигляд:

$$\text{У 2018 році: } 104\% < 130\% > 128\% > 100$$

$$\text{У 2019 році: } 82\% < 104\% < 114\% > 100$$

$$\text{У 2020 році: } 22\% < 73\% < 103\% > 100$$

З отриманих даних, вказана вище нерівність протягом трьох років не виконується, що є негативним для нормального рівня ділової активності.

Тривалість операційного та фінансового циклу – це один з важливих показників для характеристики ділової активності підприємства.

Тривалість операційного циклу є арифметичною сумою тривалості періодів оборотності дебіторської заборгованості й запасів у днях:

$$T_{\text{оц}} = T_{\text{одз}} + T_{\text{оз}}, \quad (3.9)$$

де $T_{\text{одз}}$ – тривалість одного обороту дебіторської заборгованості, дні;

$T_{\text{оз}}$ – тривалість одного обороту запасів, дні.

Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості розраховується за формулою:

$$T_{\text{одз}} = \frac{365}{K_{\text{одз}}}, \quad (3.10)$$

де $K_{\text{одз}}$ – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості.

$$\text{За 2018 рік } T_{\text{одз}} = \frac{365}{10,42} = 35 \text{ діб}$$

$$\text{За 2019 рік } T_{\text{одз}} = \frac{365}{6,59} = 55 \text{ діб}$$

$$\text{За 2020 рік } T_{\text{одз}} = \frac{365}{2,63} = 139 \text{ діб}$$

Тривалість одного обороту запасів ПП «Ланна-Агро»:

$$\text{За 2018 рік } T_{\text{оз}} = \frac{365}{1,27} = 287 \text{ днів;}$$

$$\text{За 2019 рік } T_{\text{оз}} = \frac{365}{1,61} = 227 \text{ днів;}$$

$$\text{За 2020 рік } T_{\text{оз}} = \frac{365}{1,08} = 338 \text{ днів.}$$

Отже, тривалість операційного циклу для ПП «Ланна-Агро» за 2018-2020 роки становить:

$$\text{За 2018 рік } T_{\text{оц}} = 35 + 287 = 322 \text{ днів;}$$

$$\text{За 2019 рік } T_{\text{оц}} = 55 + 227 = 282 \text{ днів;}$$

$$\text{За 2020 рік } T_{\text{оц}} = 139 + 338 = 477 \text{ днів.}$$

Величиною, що доповнює показник тривалості операційного циклу – кількість операційних циклів. Кількість операційних циклів за період розраховується за формулою:

$$K_{\text{оц}} = \frac{T}{T_{\text{оц}}}, \quad (3.11)$$

де $K_{\text{оц}}$ – кількість операційних циклів за певний період;

$T_{\text{оц}}$ – тривалість операційного циклу, дні;

T – тривалість аналізованого періоду, дні.

Кількість операційних циклів на підприємстві:

$$\text{За 2018 рік } K_{\text{оц}} = 365/322 = 1,13$$

$$\text{За 2019 рік } K_{\text{оц}} = 365/282 = 1,29$$

$$\text{За 2020 рік } K_{\text{оц}} = 365/477 = 0,76$$

Під фінансовим циклом прийнято розуміти період, який починається з моменту оплати постачальникам за матеріали (погашення кредиторської заборгованості) й закінчується у момент надходження грошей від покупців за відвантажену продукцію.

Тривалість фінансового циклу розраховується, як сума періоду обороту (погашення) дебіторської заборгованості та товарно-матеріальних запасів за вирахуванням періоду обороту кредиторської заборгованості:

$$T_{\text{фц}} = T_{\text{оц}} - T_{\text{окз}}, \quad (3.12)$$

де $T_{\text{фц}}$ – тривалість фінансового циклу, дні;

$T_{\text{оц}}$ – тривалість операційного циклу, дні;

$T_{\text{окз}}$ – тривалість періоду погашення кредиторської заборгованості.

Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості розраховується за формулою:

$$T_{\text{окз}} = \frac{365}{K_{\text{окз}}}, \quad (3.13)$$

де $K_{\text{окз}}$ – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості.

$$K_{OK3} = \frac{ЧД}{K3_{ТРП}}, \quad (3.14)$$

$K3_{ТРП}$ – середньорічна вартість кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості для досліджуваного підприємства за 2018-2020 роки:

$$\text{За 2018 рік } K_{OK3} = \frac{233\,814}{(15369+3963)/2} = 24,19;$$

$$\text{За 2019 рік } K_{OK3} = \frac{244522}{(2195+8880)/2} = 44,16;$$

$$\text{За 2020 рік } K_{OK3} = \frac{179793}{(8880+7221)/2} = 22,33.$$

Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості:

$$\text{За 2018 рік } T_{OK3} = \frac{365}{24,19} = 15 \text{ днів};$$

$$\text{За 2019 рік } T_{OK3} = \frac{365}{44,16} = 8 \text{ днів};$$

$$\text{За 2020 рік } T_{OK3} = \frac{365}{22,33} = 16 \text{ днів}.$$

Отже, тривалість фінансового циклу становить:

$$\text{За 2018 рік } T_{ФЦ} = 322 - 15 = 307 \text{ днів};$$

$$\text{За 2019 рік } T_{ФЦ} = 282 - 8 = 274 \text{ днів};$$

$$\text{За 2020 рік } T_{ФЦ} = 477 - 16 = 461 \text{ днів}.$$

Чим вище значення фінансового циклу, тим більша потреба підприємства в грошових коштах для придбання виробничих оборотних коштів. Оптимальною вважається ситуація, коли величина даного показника дорівнює нулю або ж має негативне значення. Такий стан свідчить про наявність у підприємства достатньої кількості грошових коштів для фінансування своєї поточної діяльності.

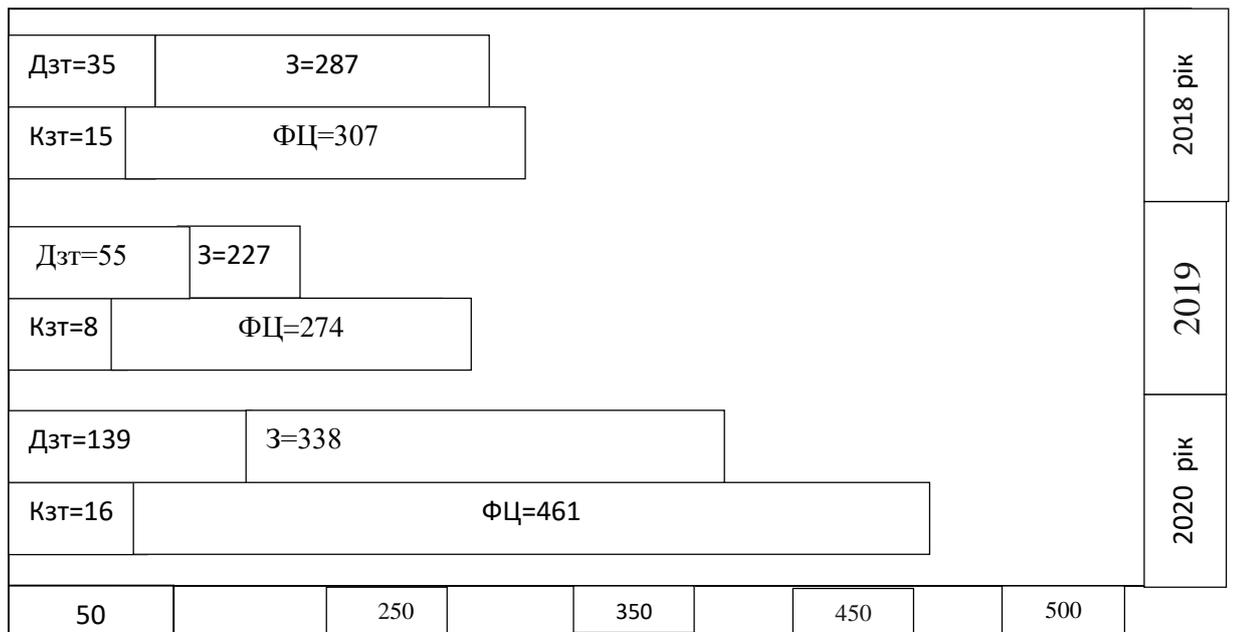

Рис. 3.6. Схема тривалості операційного циклу ПП «Ланна-Агро» за 2018-2020 роки

Розраховані показники занесені до таблиці 3.11.

Таблиця 3.11

Періоди обороту поточних активів і поточних зобов'язань ПП «Ланна-Агро» за 2018-2020 роки

Показник	2018	2019	2020
Чистий дохід (виручка) від реалізації, тис. грн.	233 814	244 522	179 793
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (ДЗГ), тис. грн.	0	8 321	11 539
Запаси (З), тис. грн.	111 643	112 837	155 079
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги (КЗТ), тис. грн.	1 397	2 547	2 789
Період обороту, дні			
дебіторської заборгованості	35	55	139
Запасів	287	227	338
кредиторської заборгованості	15	8	16
Фінансовий цикл (п.2 + п.3 - п.4)	307	274	461

За показниками таблиці 3.11 видно, що зростання виручки від реалізації продукції триває протягом 2018-2019 років. У 2020 році відбулося зменшення чистого доходу на 64 729 тис. грн. Відбувається підвищення рівня дебіторської заборгованості. Зростання дебіторської заборгованості за 2018-2020 роки не перевищує рівень зростання доходів підприємства. Разом з тим, за 2018-2020 роки вартість запасів підвищилася на 39%. Одночасно кредиторська заборгованість за досліджуваний період постійно зростає.

Спостерігаються зміни в дебіторській заборгованості за 2018-2020 роки збільшення до показника 139 дні, що є негативною тенденцією і свідчить про те, що з нашим підприємством стали повільніше розраховуватися дебітори.

Запаси з 2018 року по 2019 рік скоротилися на 60 днів до показника 227 днів, а у 2020 році період обороту запасів збільшився до 338 днів, це свідчить про незначне погіршення ефективного використання оборотних коштів у 2020 році.

Кредиторська заборгованість за 2018-2020 роки скоротилась на 7 днів, тобто можна сказати, що підприємство стало швидше розраховуватися по своїм зобов'язанням. Протягом 2019-2020 років спостерігається зростання до 16 днів, що уповільнило швидкість розрахунку.

Висновки до розділу 3. Охарактеризовано підприємство ПП «Ланна-Агро», що займається вирощуванням зернових культур. Проаналізовано фінансовий стан за допомогою фінансової звітності даного підприємства за 2018-2020 роки.

ПП «Ланна-Агро» має абсолютну фінансову стійкість, що буває надзвичайно рідко, адже підприємства намагаються залучити додаткові позикові ресурси для підвищення рівня збуту, що зумовлює значне накопичення запасів порівняно із наявним обсягом власних грошових коштів. За умови наявності такого фінансового стану довіра до підприємства є максимальною, імовірність повернення коштів кредиторам є високою.

Здійснивши аналіз ліквідності балансу ПП «Ланна-Агро» можна побачити, що у 2018 році та 2019 році виконуються усі умови ліквідності балансу, а у 2020 році баланс підприємства не ліквідний тому, що не виконується перша умова. Це пояснюється тим, що у 2020 році в підприємства не вистачає власних оборотних коштів та дотримання умов його фінансової стійкості. Основні показники платоспроможності відповідають нормативним значенням та знаходяться в межах норми. Оцінюючи в цілому ліквідність та платоспроможність підприємства «Ланна-Агро» за 2018-2020 роки можна зробити висновок, що воно є ліквідним та платоспроможним, про що свідчать проаналізовані дані в таблицях.

Рівень ділової активності підприємства у 2018-2019 роках є достатнім, оскільки зменшується тривалість фінансового циклу та зростають показники оборотності. У 2020 році ефективність використання виробничих ресурсів йде на спад і рівень ділової активності є низьким, оскільки тривалість фінансового циклу становить більше календарного року – 461 день. Діяльність підприємства на кінець досліджуваного періоду стала менш ефективна.

Тривалість операційного циклу підприємства «Ланна-Агро» досить значна та складає 322 дні у 2018 році, 282 дні – 2019 році, 477 дні у 2020 році. Це пов'язано з періодом обороту запасів через специфіку даного підприємства.

Фінансовий цикл підприємства в цілому за досліджуваний період спочатку зменшився з 307 до 274 днів, що свідчить про підвищення ділової активності підприємства, а потім відбулося його зростання до рівня 461 днів.

РОЗДІЛ 4

ПРІОРИТЕТНІ ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

4.1. Оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства та заходи адаптації до виявлених загроз

Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства є невід’ємною складовою для створення оптимальної стратегії та тактики підприємства. З її допомогою отримується різна інформація, розрахунки, визначаються основні внутрішні та зовнішні загрози.

Аналіз фінансово-економічної безпеки розраховується за трьома напрямками: платоспроможність, фінансова стійкість, ефективність фінансово-економічної діяльності.

Формування інтегральної комплексної оцінки з урахуванням вагомості груп і даних.

$$\text{Комплексна оцінка} = \quad (4.4)$$

= комплексна оцінка I групи (значимість групи × значення інтегрованої оцінки групи) + комплексна оцінка II групи (значимість групи × значення інтегрованої оцінки групи) + комплексна оцінка III групи (значимість групи × значення інтегрованої оцінки групи).

Оптимальними є значення показника більші або ті, що дорівнюють рівне 1.

Результати комплексної оцінки фінансового стану підприємства «Ланна-Агро» за 2018-2020 роки по результатам розрахованих показників третього розділу наведено в табл. 4.1-4.3.

Таблиця 4.1

Результати комплексної оцінки фінансового стану ПП «Ланна-Агро» за 2018 рік

Групи оцінки	Значимість групи	Показники	Фактичне значення показника	Порогове значення показника	Відхилення від порогового значення	Відношення фактичних і порогових	Вагомість показників у групі	інтегральна оцінка коефіцієнта в групі	Інтегрована оцінка групи	Комплексна оцінка групи
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
					ст.5-ст.4	ст.4/ст.5		ст.7*ст.8	сума ст.9	ст.2*ст.10
I група- "Платопроможність"	0,4	Коеф.критичної ліквідності	15,94	0,8	-15,14	19,93	0,32	6,38	12,83	5,13
		коєф.покриття	52,54	2	-50,54	26,27	0,22	5,78		
		коєф.забезпеченості оборотних активів власними оборотними засобами	0,98	0,5	-0,48	1,96	0,18	0,35		
		коєф.співвідношення дебіторської заборгованості у власному капіталі й кредиторській заборгованості	0,01	1	0,99	0,01	0,24	0,00		
		коєф.співвідношення чистих оботоних активів з чистими активами	0,64	0,3	-0,34	2,13	0,04	0,09		
II група-"фінансова стійкість"	0,3	коєф.автономії	0,99	0,5	-0,49	1,98	0,19	0,38	1,98	0,59
		коєф.фінансової стійкості	0,96	0,7	-0,29	1,41	0,08	0,11		
		коєф.фінансової залежності	1,01	2	0,99	0,5	0,08	0,04		
		коєф.інвестування	0,54	1	-0,54	1,54	0,26	0,40		
		коєф.маневреності ВК	0,64	0,5	-0,14	1,28	0,15	0,19		
		коєф.співвідношення мобільних і іммобілізованих засобів	1,78	1	-0,78	1,78	0,24	0,43		
III група- "Ефективність фінансово-економічної діяльності"	0,3	коєф.трансформації	0,81	1,5	0,19	0,81	0,24	0,19	-100,48	-30,14
		рентабельність ВК	1,01	0,2	-0,81	5,05	0,28	1,41		
		рентабельність продажів	-32,22	0,2	32,42	-161,10	0,24	-36,66		
		рентабельність чистих активів	-26,01	0,1	26,11	-260,10	0,24	-62,42		
	Σ=1	Комплексна оцінка				-24,42				

Таблиця 4.2

Результати комплексної оцінки фінансового стану ПП «Ланна-Агро» за 2019 рік

Групи оцінки	Значимість групи	Показники	Фактичне значення показника	Порогове значення показника	Відхилення від порогового значення	Відношення фактичних і порогових	Вагомість показників у групі	інтегральна оцінка коефіцієнта в групі	Інтегрована оцінка групи	Комплексна оцінка групи
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
					ст.5-ст.4	ст.4/ст.5		ст.7*ст.8	сума ст.9	ст.2*ст.10
I група- "Платомпроможність"	0,4	Коеф.критичної ліквідності	6,46	0,8	-5,66	8,08	0,32	2,58	6,22	2,49
		коэф.покриття	26,93	2	-24,93	13,47	0,22	2,96		
		коэф.забезпеченості оборотних активів власними оборотними засобами	0,96	0,5	-0,46	1,92	0,18	0,35		
		коэф.співвідношення дебіторської заборгованості у власному капіталі й кредиторській заборгованості	0,02	1	0,98	0,02	0,24	0,00		
		коэф.співвідношення чистих оботоних активів з чистими активами	0,65	0,3	-0,35	2,17	0,04	0,09		
II група-"фінансова стійкість"	0,3	коэф.автономії	0,98	0,5	-0,48	1,96	0,19	0,37	2,36	0,71
		коэф.фінансової стійкості	0,98	0,7	-0,28	1,40	0,08	0,11		
		коэф.фінансової залежності	1,02	2	0,98	0,51	0,08	0,04		
		коэф.інвестування	2,82	1	-1,82	2,82	0,26	0,73		
		коэф.маневреності ВК	0,65	0,5	-0,15	1,30	0,15	0,20		
		коэф.співвідношення мобільних і імобілізованих засобів	1,89	1	-0,89	1,89	0,24	0,45		
III група- "Ефективність фінансово-економічної діяльності"	0,3	коэф.трансформації	0,71	1,5	0,29	0,71	0,24	0,17	-150,81	-45,24
		рентабельність ВК	1,02	0,2	-0,82	5,04	0,28	1,40		
		рентабельність продажів	-52,00	0,2	52,20	-260,00	0,24	-62,40		
		рентабельність чистих активів	-37,05	0,1	37,15	-260,10	0,24	-88,92		
	Σ=1	Комплексна оцінка				-42,05				

Таблиця 4.3

Результати комплексної оцінки фінансового стану ПП «Ланна-Агро» за 2020 рік

Групи оцінки	Значимість групи	Показники	Фактичне значення показника	Порогове значення показника	Відхилення від порогового значення	Відношення фактичних і порогових	Вагомість показників у групі	інтегральна оцінка коефіцієнта в групі	Інтегрована оцінка групи	Комплексна оцінка групи
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
					ст.5-ст.4	ст.4/ст.5		ст.7*ст.8	сума ст.9	ст.2*ст.10
I група- "Платомпроможність"	0,4	Коеф.критичної ліквідності	0,37	0,8	0,43	0,46	0,32	0,15	4,73	1,89
		коєф.покриття	35,53	2	-33,53	17,77	0,22	3,91		
		коєф.забезпеченості оборотних активів власними оборотними засобами	0,97	0,5	-0,47	1,94	0,18	0,35		
		коєф.співвідношення дебіторської заборгованості у власному капіталі й кредиторській заборгованості	0,01	1	0,99	0,01	0,24	0,00		
		коєф.співвідношення чистих оботоних активів з чистими активами	0,67	0,3	-0,37	2,23	0,04	0,09		
II група-"фінансова стійкість"	0,3	коєф.автономії	0,98	0,5	-0,48	1,96	0,19	0,37	2,52	0,76
		коєф.фінансової стійкості	0,98	0,7	-0,28	1,40	0,08	0,11		
		коєф.фінансової залежності	1,02	2	0,98	0,51	0,08	0,04		
		коєф.інвестування	3,04	1	-2,04	3,04	0,26	0,79		
		коєф.маневреності ВК	0,67	0,5	-0,17	1,34	0,15	0,20		
		коєф.співвідношення мобільних і іммобілізованих засобів	2,10	1	-1,60	2,10	0,24	0,50		
III група- "Ефективність фінансово-економічної діяльності"	0,3	коєф.трансформації	0,48	1,5	0,52	0,48	0,24	0,12	-49,86	-14,96
		рентабельність ВК	1,02	0,2	-0,82	5,04	0,28	1,40		
		рентабельність продажів	-19,78	0,2	19,98	-98,90	0,24	-23,74		
		рентабельність чистих активів	-11,04	0,1	11,14	-110,40	0,24	-26,50		
	Σ=1	Комплексна оцінка				-12,31				

За показниками таблиць 4.1-4.3 можна визначити, що:

По кожному році комплексна оцінка має від’ємне значення проведеного аналізу протягом аналізованого періоду. Поясненням цього є той факт, що у кожному році результати показників групи - «Ефективність фінансово-економічної діяльності», а саме рентабельність продажів та рентабельність чистих активів мають від’ємні значення, що вплинуло на загальну суму по трьом групам.

Показники першої групи у 2018 році мають найбільший вплив на комплексний результат – 5,13, що в свою чергу свідчить про підвищення платоспроможності та ліквідності. Показники фінансової стійкості найвищі у 2020 році впливають на комплексний результат у сумі 0,76, що в порівнянні з попередніми роками зросли, це означає підвищення фінансової стійкості підприємства, його автономії та незалежності. Показники ефективності фінансово-економічної діяльності у 2019 році також найкращі тому, що наближаються до позитивного значення. Їх загальний вплив на комплексну оцінку становить -14,966. У 2019 році комплексна оцінка фінансового стану нашого підприємства найгірша і становить -42,05,

Тим самим, за показниками таблиць 4.1-4.4 можна зробити висновки, що на підприємстві «Ланна-Агро» за 2018-2020 роки спостерігається незадовільний стан але відбувається незначне покращення фінансового стану, оскільки значення комплексної оцінки стає з кожним роком все ближче до позитивного значення.

Для більш детального аналізу загроз економічній безпеці підприємства та оцінювання рівня його економічної дієздатності застосовують фінансові коефіцієнти:

1. Модель Альтмана:

$$Z=1,2K_1+1,4K_2+3,3K_3+0,6K_4+1,0K_5, \quad (4.5)$$

$$2018 \text{ рік } Z=(1,2*0,68)+(1,4*0,28)+(3,3*0,28)+(0,6*29)+(1*0,72)=19,94$$

$$2019 \text{ рік } Z = (1,2 * 0,65) + (1,4 * 0,20) + (3,3 * 0,20) + (0,6 * 60) + (1 * 0,67) = 38,05$$

$$2020 \text{ рік } Z = (1,2 * 0,64) + (1,4 * 0,04) + (3,3 * 0,04) + (0,6 * 45,23) + (1 * 0,47) = 28,20$$

2. Модель Спрінгейта – передбачає розрахунок інтегрального показника, за яким здійснюється оцінка ймовірності банкрутства підприємства за формулою:

$$Z = 1,03K_1 + 3,07K_2 + 0,66K_3 + 0,4K_4 \quad (4.6)$$

$$2018 \text{ рік } Z = (1,03 * 0,64) + (3,07 * 0,25) + (0,66 * 20,81) + (0,4 * 0,72) = 15,45$$

$$2019 \text{ рік } Z = (1,03 * 0,65) + (3,07 * 0,18) + (0,66 * 7,65) + (0,4 * 0,66) = 6,53$$

$$2020 \text{ рік } Z = (1,03 * 0,68) + (3,07 * 0,04) + (0,66 * 20,38) + (0,4 * 0,48) = 14,47$$

3. Метод рейтингової оцінки фінансового стану підприємства, Р.С. Сайфулін та Г.Г. Кадиков запропонували використовувати для експрес-оцінки фінансового стану підприємства рейтингове число

$$R = 2 * K_3 + 0,1 * K_{пл} + 0,08 * K_i + 0,45 K_m + K_{рвк}, \quad (4.7)$$

$$2018 R = (2 * 0,98) + (0,1 * 52,94) + (0,08 * 0,72) + (0,45 * 0,33) + 1,01 = 8,47$$

$$2019 R = (2 * 0,96) + (0,1 * 26,93) + (0,08 * 0,67) + (0,45 * 0,21) + 1,02 = 5,78$$

$$2020 R = (2 * 0,97) + (0,1 * 37,53) + (0,08 * 0,47) + (0,45 * 0,03) + 1,02 = 6,76$$

Розширена факторна модель розрахунку коефіцієнта стійкості економічного зростання Г.О. Крамаренка:

$$K_{сез} = K_1 * K_2 * K_3 * K_4 * K_5 * K_6 * K_7, \quad (4.8)$$

$$2018 \text{ рік } K_{сез} = 1 * 0,35 * 0,83 * 1,47 * 19,72 * 0,3 * 1,01 = 2,55$$

$$2019 \text{ рік } K_{сез} = 1 * 0,28 * 0,72 * 1,53 * 40 * 0,02 * 1,02 = 0,25$$

$$2020 \text{ рік } K_{сез} = 1 * 0,08 * 1,44 * 0,50 * 30,79 * 0,02 * 1,02 = 0,04$$

Для досліджуваного підприємства результати показників діагностики банкрутства за даними моделями представлено в таблиці 4.4.

Таблиця 4.4

Багатофакторні моделі для ПП «Ланна-Агро» за 2018-2020 роки

Модель	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Стан
Модель Альтмана	19,94	38,05	28,20	Вірогідність банкрутства досить незначна
Модель Спрінгейта	15,45	6,53	15,47	Вірогідність банкрутства досить мала
Метод рейтингової оцінки фінансового стану підприємства	8,47	5,78	6,76	Підприємство знаходиться у задовільному стані
Розширена факторна модель розрахунку коефіцієнта стійкості економічного зростання Г.О. Крамаренка	2,55	0,25	0,04	Підприємство знаходиться у задовільному стані

Провівши діагностику банкрутства та стійкості економічного зростання підприємства «Ланна-Агро» можна зробити висновок, що протягом досліджуваного періоду (2018-2020 років) за всіма розрахованими моделями підприємство знаходиться в задовільному стані та має досить незначну вірогідність банкрутства, фінансовий стан знаходиться на достатньому рівні.

На ранніх стадіях поняття «адаптація» трактувалося, як залучення підприємства у ринкові форми господарства. З часом це визначення втратило свій зміст адже зміни економічних функцій держави, а також спад виробництва призвів до того, що держава припинила бути інвестором та основним споживачем. Адаптація почала означати «вживання» підприємства, що означає утримування підприємства на належному рівні та збереження технологій підприємства разом з основними фондами.

Інша версія поняття адаптація означає пристосування діяльності до будь-яких умов існування. Це визначення підходить для узагальненої характеристики.

Метою адаптації – створення конкурентоспроможності продукції, баланс із суб'єктами зовнішнього середовища, ефективне використання фінансових ресурсів задля забезпечення фінансової безпеки підприємства. Процес адаптації до зовнішнього середовища зображений на рисунку 4.1., поділяється на адаптивну реакцію та безпосередню реакцію. Перша означає зміну стратегічних орієнтирів, унаслідок змін умов економічного середовища. Друга – передбачає здійснення структурних змін внутрішніх підрозділів підприємства чи зміну їхніх параметрів, наприклад, освоєння технології або зміну ринків.

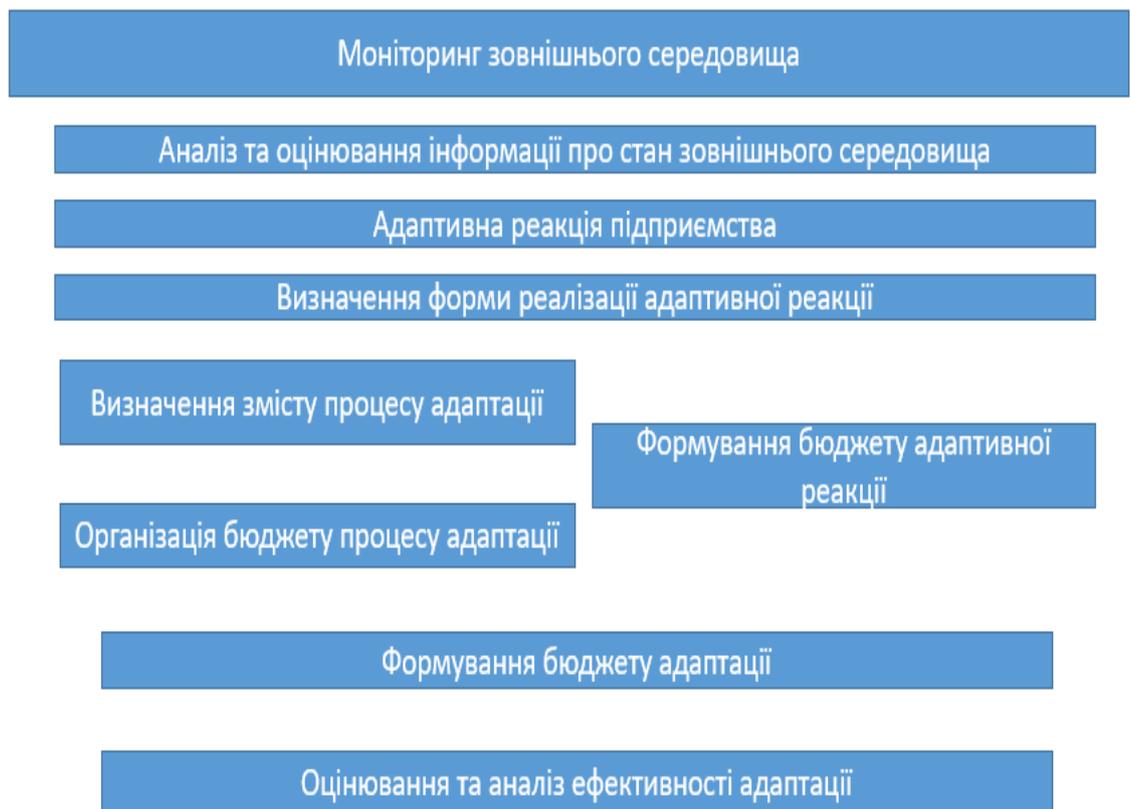

Рис.4.1. Схема адаптації підприємства до змін у зовнішньому середовищі.

*складено автором [56].

У таблиці 4.5. розглянуто класифікацію адаптивної реакції підприємства.

Таблиця 4.5

Класифікація адаптивної реакції підприємства

Види адаптації	Сутність видів адаптації
За швидкістю реалізації заходів	
Безстрокова адаптація – така, що не визначена в часі, здійснюється постійно.	Строкова адаптація – розрахована на певний строк, водночас виділяють: короткострокову адаптацію – 3 – 6 міс.; середньострокову – 6 міс. – 1,5 роки; довгострокову – 1,5 – 2 роки реалізації
За рівнем і ступенем планування	
Запланована адаптація – на підприємстві є модель адаптації, вона відбувається за планом.	Спонтанна адаптація – здійснюється не ґрунтуючись на моніторингу зовнішнього середовища, стихійно та не за попередньо спланованими етапами.
За необхідністю в інвестиційній підтримці	
Капіталомістка адаптація – потребує інвестиційної підтримки для повного завершення.	Некапіталомістка адаптація – реалізація якої відбувається коштом поточних витрат підприємства, не має значного поширення.
За ступенем окупності витрат	
Витратна адаптація – передбачає, що адаптація не окупиться або не дасть прибутку.	Прибуткова адаптація – свідчить про можливе отримання прибутку, унаслідок пристосування до змін зовнішнього середовища.

Існують три основні моделі функціонування підприємства:

- Змішана;
- Консервативна;
- Активна.

Характеристика стану підприємства згідно моделей описана в таблиці 4.6.

Таблиця 4.6

Стан адаптації підприємства, залежно від моделі його функціонування

Моделі функціонування	Характеристики функціонування підприємства	Стани адаптації
Активне	Пошук і встановлення нових господарських зв'язків: пристосування структури виробництва до вимог ринку; нові підходи до ціноутворення; пошук інвестицій під нові програми, що дають швидкий ефект; твердий режим економії витрат; активна перебудова організаційної структури управління підприємства.	Підприємство готове до адаптації. Темп адаптації високий. Розроблено принципи адаптації, моделі, залежно від характеру змін. Характер адаптації всеосяжний (охоплює всі сфери діяльності підприємства)
Консервативне	Зберігають традиційні зв'язки, незважаючи на їхню неефективність; залишають незмінною структуру випуску продукції; зберігають колишню витратну модель ціноутворення; продовжують фінансування початих інвестиційних програм; практично відсутній режим економії витрат; керівництво намагається цілком зберегти кадровий склад; політику у сфері заробітної плати формують під тиском персоналу; не відбувається змін в організаційній структурі.	Підприємство пасивне, його поведження багато в чому інерційне. Відсутні активні кроки на ринку. Проблеми, що виникають, розв'язують традиційними засобами чи очікують їхнього розв'язання на державному рівні. Низький темп адаптації. Моделі адаптації не розроблено. Адаптація має локальний характер (в окремих підрозділах).
Змішане	Підприємство не вибрало остаточної моделі функціонування, використовує ознаки активного й консервативного поведження;	Адаптація виборча, тобто залежить від виду та ступеня інтенсивності впливу факторів зовнішнього середовища. Темп адаптації нижчий,

	<p>переважають традиційні господарські зв'язки, хоча почався пошук нових підходів; структура випуску продукції колишня, хоча є зрушення в асортиментній політиці; зберігають витратну модель ціноутворення; посилюють вимоги до економії витрат; продовжують фінансування прибуткових проектів та скорочують – збиткові; залишають прагнення до збереження кадрового складу; заробітна плата має характер соціальних виплат; не здійснюють перебудови організаційної структури.</p>	<p>ніж на підприємствах з активною моделлю поводження. Є загальні принципи адаптації. Не розроблено модель адаптації, а встановлено тільки загальні способи функціонування підприємства в ринкових умовах.</p>
--	---	--

Отже, адаптація підприємства вважається об'єктивним процесом, що залежить від усіх напрямів діяльності підприємства.

4.2. Вибір джерел формування фінансових ресурсів підприємства з використанням інструментарію оцінювання їх вартості

Формування капіталу та його розподіл на підприємстві залежить від фінансового навколишнього середовища, а особливо важливо, коли це стосується інвестиційної та фінансової політики. Таке середовище являє собою складну систему попиту на капітал і його пропонування, валютних курсів, структури податкових ставок та пільг, курсів на цінні папери.

Через те, що підприємство аграрного сектору немає змоги впливати на фінансове навколишнє середовище і залежить від впливу будь-яких економічних, політичних та соціальних чинників внутрішнього й зовнішнього характеру, то йому потрібно пристосовуватися до існуючого середовища. Це дозволить підприємству зібрати детальну інформацію для розроблення фінансової та інвестиційної політики, яка надалі б допомогла йому ефективно функціонувати та враховувати можливі ризики й тенденції ринку.

До основних джерел фінансових ресурсів відносять прибуток, довгострокову заборгованість, амортизацію та власний капітал. Схематично джерела формування та напрями використання фінансових ресурсів представлено на рисунку 4.2.

Рис. 4.2. Джерела формування та напрями використання фінансових ресурсів

*складено автором [табл.3.1].

Щоб аграрне підприємство мало змогу досягати поставлених цілей і задач йому необхідно здійснювати фінансовий аналіз стратегічного розвитку. Стратегія розвитку підприємства складається з плану до якого включають ідею ведення аграрного бізнесу, бюджет, плани випуску продукції, розвитку тваринництва і підвищення кваліфікації персоналу [27]. Для цього підприємство проходить такі стадії на яких:

- 1) аналізуються потреби та досліджується розвиток аграрного підприємства;
- 2) розробляються спеціальні програми для визначення потреб, що виникають на першій стадії;

3) застосовуються спеціально розроблені програми з другої стадії на підприємстві;

4) визначаються результати.

Підприємство повинно дотримуватися послідовності цих чотирьох стадій, адже без них йому не вдасться побудувати структуру стратегії підприємства.

У своїй фінансовій діяльності аграрне підприємство утворює безперервний циклічний взаємозв'язок, який називають вартісним циклом. У процесі цього циклу формуються грошові кошти, які надалі підприємство може використовувати для своїх цілей або ж накопичувати.

Щоб сформулювати успішну фінансову стратегію, засновану на підвищенні іміджу підприємства по вартісному циклу, елементи даного циклу повинні взаємодіяти між собою та функціонувати у заданому напрямі.

- Конкурентні позиції мають взаємозв'язок між економічними принципами та грошовими потоками;
- Внутрішні грошові потоки між їх зовнішнім використанням;
- Грошові кошти між прибутковістю та вартістю цінних паперів;
- Ринкова вартість цінних паперів має взаємозв'язок між зовнішнім фінансуванням;
- Зовнішнє фінансування між доступними можливостями інвестування і зміцненням конкурентних позицій на ринку.

Для того, щоб підприємство могло швидко реагувати та усувати проблеми, які виникли, йому необхідна фінансова мобільність, котра виникає саме під час фінансового аналізу стратегічного розвитку.

Отже, фінансовий аналіз стратегії є методом фінансового менеджменту, допомагає визначити фінансові аспекти загальної стратегії для підприємства та слугує засобом для вирішення поставлених задач перед підприємством.

У таблиці 4.1. описані можливі джерела формування фінансових ресурсів для аграрних підприємств.

Таблиця 4.1

Джерела поповнення фінансових ресурсів

Джерела фінансових ресурсів	Характеристика
Банківський кредит	Створює економічні відносини між банками та підприємствами, згідно них позичальник повинен повернути кошти кредитору з виплатою процента.
Комерційний кредит	Відносини позички, що виникають між двома суб'єктами господарювання під час одержання товарів з відстрочкою платежів або отримання авансів у рахунок наступних поставок продукції.
Фінансовий лізинг	Угода згідно якої лізингодавець передає в платне користування лізингоодержувачу об'єкт лізингу (землю) на певний строк, який буде не менший ніж 75% вартості об'єкта лізингу на момент складання цієї угоди.
Ф'ючерсний контракт	Контракт, що є одним з виду страхування від непередбаченого зростання цін. Його особливістю є те, що він дає змогу заключити контракт на біржі на постачання певної кількості товарів за встановленою ціною у встановлений час у майбутньому.
Вексель	Відповідно до Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» вексель – це особливий вид цінного паперу, який зобов'язує векседавця сплатити після настання строку відповідну суму грошей векселедержателю, що зазначена у грошовому зобов'язанні [65].

Під вартістю капіталу розуміють, суму коштів, яку підприємство сплачує за користування відповідними фінансовими ресурсами. Вона майже повністю знаходиться поза контролем власників підприємства та визначається

ринком. Під час оцінки вартості капіталу потрібно дізнатися вартість кожного джерела фінансування.

Ціна капіталу – це відношення плати за використання фінансових ресурсів до загального обсягу цих ресурсів, виражається у відсотках.

Щоб знайти вартість функціонуючого власного капіталу підприємства використовують формулу:

$$\text{ВКФз} = \frac{\text{ЧПв}}{\text{ВК}} \times 100, \quad (4.1)$$

де ВКФз – вартість функціонуючого власного капіталу підприємства у звітному періоді, %;

ЧПв – сума чистого прибутку, виплачена власникам підприємства в процесі його розподілу за звітний період;

ВК – середня сума власного капіталу підприємства у звітному періоді.

Вартість нерозподіленого прибутку прирівнюється до вартості функціонуючого власного капіталу підприємства в плановому періоді і має формулу:

$$\text{ВКФп} = \text{ВКФз} \times \text{ПВт}, \quad (4.2)$$

де ВКФп – вартість функціонуючого власного капіталу в плановому періоді,

ПВт – темп зростання виплат прибутку власникам на одиницю вкладеного капіталу, що планується, виражений десятковим дробом.

Досліджуване підприємство ПП «Ланна-Агро» є приватним тому вартість власного капіталу підприємства не розраховується, оскільки не виплачуються дивіденди чи пайові.

Вартість банківського кредиту визначається на основі ставки відсотку за кредит, яка формує основні витрати по його обслуговуванню. Під час

оцінювання ця ставка збільшується на розмір інших витрат підприємства, пов'язаних з умовами кредитної угоди та зменшується на ставку податку на прибуток (податковий коректор), щоб побачити реальні витрати підприємства:

$$\text{ВПК} = \frac{\text{ВКб} \times (1 - \text{Спп})}{1 - \text{ВПб}}, \quad (4.3)$$

де ВПК – вартість позичкового капіталу, залученого у формі банківського кредиту, %;

ВКб – ставка відсотку за банківський кредит, %;

Спп – ставка податку на прибуток, виражена десятковим дробом;

ВПб – рівень витрат по залученню банківського кредиту до його суми, виражений десятковим дробом.13,12

Вартість банківського кредиту для ПП «Ланна-Агро»:

$$\text{ВПК} = \frac{16 \times (1 - 0,18)}{1 - 0,04} = 13,67\%$$

Вартість фінансового лізингу визначається на основі ставки лізингових платежів, яка зменшується на норму амортизації об'єкта лізингу, і розраховується за формулою:

$$\text{ВФЛ} = \frac{(\text{ЛС} - \text{НА}) \times (1 - \text{Спп})}{1 - \text{ВЗфл}}, \quad (4.4)$$

де ВФЛ – вартість позичкового капіталу, залученого на умовах фінансового лізингу, %;

ЛС – річна лізингова ставка, %;

НА – річна норма амортизації активу, залученого на умовах фінансового лізингу, %;

Спп – ставка податку на прибуток, виражена десятковим дробом;

ВЗфл – рівень витрат по залученню активу на умовах фінансового лізингу до вартості цього активу, виражений десятковим дробом.

Для ПП «Ланна-Агро» вартість фінансового лізину становитиме:

$$\text{ВФЛ} = \frac{(26-10) \times (1-0,18)}{1-0,08} = 14,26\%$$

Вартість товарного (комерційного) кредиту оцінюється: по кредиту у формі короткотермінової відстрочки платежу; по кредиту у формі довготермінової відстрочки платежу, оформленої векселем.

Розрахунок вартості товарного кредиту, наданого у формі короткотермінової відстрочки платежу здійснюється за формулою:

$$\text{ВТКк} = \frac{(\text{ЦЗ} \times \text{ПВ}) \times (1 - \text{Спп})}{360}, \quad (4.5)$$

де ВТКк – вартість товарного (комерційного) кредиту, наданого на умовах короткотермінової відстрочки платежу, %;

ЦЗ – розмір цінової знижки при здійсненні готівкового платежу за продукцію, %;

Спп – ставка податку на прибуток, в дес. дробу;

ПВ – період надання відстрочки платежу за продукцію, в днях.

Для ПП «Ланна-Агро» товарний кредит у короткотерміновій формі буде:

$$\text{ВТКк} = \frac{(7 \times 60) \times (1-0,18)}{360} = 0,96\%$$

Вартість товарного кредиту у формі довготермінової відстрочки платежу, оформленої векселем, розраховується за формулою:

$$ВТКк = \frac{ВКвх(1-Спп)}{1-Цз}, \quad (4.6)$$

де ВТКк – вартість товарного кредиту у формі довготермінової відстрочки платежу, оформленої векселем, %;

ВКв – ставка відсотку за вексельний кредит, %.

Для ПП «Ланна-Агро» вартість векселя буде становити:

$$ВТКк = \frac{18 \times (1 - 0,18)}{1 - 0,07} = 15,87\%$$

Згідно балансу підприємства ПП «Ланна-Агро» код рядка 1605 «векселі видані» у 2018 році воно оформило грошову заборгованість на суму 14034 тис. грн., за фактично поставлені товари, виконані роботи, надані послуги. Під час видачі векселя кредиторська заборгованість зі звичайної «товарної» форми переходить у «вексельну».

Український агросектор під час своєї діяльності стикається з ризиками врожайності та цінового ризику [29; 30]. За даними соціологічних опитувань власників аграрних підприємств хвилює ціновий ризик.

Основні компоненти, якими можна управляти ризиками передбачають ідентифікацію, оцінку та стратегії управління ними для українських аграріїв. Стратегії включають в себе такі інструменти:

1. мінімізація ризиків – використання практик, що збільшують урожайність (застосування різних добрив);
2. перенесення ризиків – перенесення ризиків збитку на третю особу (страхування, ф'ючерсні контракти, форварди);
3. подолання ризиків.

На світовому ринку країни-виробники ідентифікують та поділяють такі ризики на три групи.

Таблиця 4.7

Ризики аграрного сектору

Ризик врожайності	Цінові ризики	Зовнішні ризики
Не сприятливі кліматичні умови	Коливання внутрішніх цін	Політичні ризики
Не часті дощі, що призводять до посухи землі	Зміна валютного курсу	Військові конфлікти
Не використовувати зрошення	Нестабільність світових цін на зернову продукцію	Зміни в державному регулюванні
Фітосанітарний стан врожаю	Ризик розрахунків підприємства з контрагентами	Крадіжки товару

Учасники українського аграрного ринку розуміють, що найбільший ризик їх діяльності становить ризик ціни. Тому для застереження себе від можливого банкрутства вони можуть використовувати фінансові інструменти хеджування.

Один з виду деривативів – ф'ючерсний контракт. Стандартний документ згідно якого продавець зобов'язаний постачати покупцю базовий актив за домовленою ціною та у конкретні терміни називається ф'ючерсом. Він розглядається, як інструмент для спекуляцій. В його основі «защиті плечі», що дають змогу трейдеру блокувати під операцію 20% гарантійного забезпечення і таким чином, якщо купувати контракт вартість якого буде еквівалентна 1000 грн то він буде мати «плече» 1 до 5. Згідно цього покупець може отримувати більше прибутку. Але торгівля на біржі є ризиковим заняттям, наявність у ф'ючерсного контракту «вбудованого плеча» може прискорювати отримання як прибутку, так і збитку для учасників цієї операції. Для досягнення успіху в

цій справі потрібно застосовувати апробовану торгову стратегію та жорсткий ризик-менеджмент.

Переваги ф'ючерсних контрактів полягають у такому:

- На біржі постійно проходить активна торгівля;
- Цей контракт є стандартизований і може бути перепроданий за вищу або нижчу ціну ніж початкова вартість;
- Центральним контрагентом проводиться щоденна переоцінка позиції учасника угоди ринку;
- Комісійні витрати менші ніж при торгівлі акціями.

На Українській біржі торгуються чотири ф'ючерси:

- 1) UX – ф'ючерс індекс на українських акцій;
- 2) DX – на курс долар США;
- 3) DE – на курс євро – долар США;
- 4) GOLDU – на ціну однієї тройської унції афінового золота.

Специфіка кожного з цих ф'ючерсних контрактів однакова, всі використовуються по півроку, одночасно торгуються два ф'ючерси: «Ближній» і «Дальній». Гарантійне забезпечення становить від 7% до 20%. На коді контракту спочатку вказують літери, що позначають ф'ючерсний контракт, а потім цифри місяця і року.

Стандартизація таких контрактів для України дає гарантію високої ліквідності ринку, відкриває можливість для власників аграрного підприємства легко знаходити покупців з якими потрібно оговорювати тільки ціну на поставки в майбутньому. Зазвичай, тільки мала половина контрактів реально доходять до поставки, позиції ліквідуються до поставки зворотної операції. Таким чином, враховуються інтереси ринкових спекулянтів, яких цікавить тільки курсова різниця, а не фізичний товар. Але в той же час поставка є гарантом того, що прив'язуються ціни фізичного та ф'ючерсного ринку.

Отже, для розрахунку вартості ф'ючерсного контракту для сільгоспвиробників використовується формула:

$$ВФК = \frac{ВФк \times (1 - Спп)}{1 - РВфк}, \quad (4.7)$$

де ВФК – вартість позичкового капіталу, залученого у формі ф'ючерсного контракту, %;

ВФк – відсоток гарантійного забезпечення від вартості ф'ючерса, %;

Спп – ставка податку на прибуток, виражена десятковим дробом;

РВ_{фк} – рівень витрат по залученню фінансових активів на умовах ф'ючерсного контракту, виражений десятковим дробом.

Розрахунок ф'ючерсного контракту для ПП «Ланна-Агро»:

$$ВПК = \frac{20 \times (1 - 0,18)}{1 - 0,05} = 17,26\%$$

З метою оцінки кожного джерела формування фінансових ресурсів розраховується середньозважена вартість капіталу, що залучається підприємством для здійснення господарської діяльності. Її формула має вигляд:

$$СВК = \sum_{i=1}^n B_i \times U_i$$

де СВК – середньозважена вартість капіталу підприємства;

B_i – вартість конкретного елемента капіталу;

U_i – питома вага конкретного елемента капіталу в загальній сумі.

Ця модель називається «Модель середньозваженої вартості капіталу» (Weighted Average Cost of Capital = WACC).

Розрахунок середньозваженої вартості капіталу та вартості кожного джерела фінансування окремо використовують для того, щоб вибрати

найвигідніше джерело інвестицій. Також, показник показує нижню межу прибутковості інвестиційного проекту.

Для її розрахунку доцільно занести раніше проведені елементи в наступну таблицю.

Таблиця 4.8

Вартість джерел формування фінансових ресурсів аграрного підприємства

Джерела фінансових ресурсів	Частка, (Уі),%	Потрібна прибутковість (Ві), %
Банківський кредит	22,04	13,67
Фінансовий лізинг	22,99	14,26
Товарний кредит у короткотерміновій формі	1,55	0,96
Вексель	25,59	15,87
Ф'ючерсний контракт	27,83	17,26
Всього	100,0	62,02

Отже,

$СВК=0,2204 \times 0,1367 + 0,2299 \times 0,1426 + 0,0155 \times 0,0096 + 0,2559 \times 0,1587 + 0,2783 \times 0,1726 = 0,152$ або 15,2%.

Середньозважена вартість капіталу, що залучається підприємством для здійснення господарської діяльності становить 15,2%. Це означає, що аграрне підприємство може приймати будь-які інвестиційні рішення, рівень рентабельності яких не нижчий за значення розрахованого показника.

Якщо інвестиційний проект буде менший за WACC, то такий проект не приймають, а коли проект дорівнює WACC, інвестування беззбиткове і немає сенсу. Тому цей показник є найголовнішим для визначення оптимальної структури джерел фінансування на підприємстві.

Згідно таблиці 3.3, рентабельність оборотних активів за 2018-2020 роки становить 28,48 %, 19,80 %, 3,95 % відповідно. А отже, для аналізованого

підприємства застосування інвестиційного проекту буде можливим тільки в 2018 та 2019 роках.

Необхідність розрахунку ціни капіталу обґрунтовується такими причинами:

- Для визначення рівня фінансових витрат аграрного підприємства з метою підтримки свого економічного потенціалу;
- Для формування структури інвестиційного фінансування аграрного бізнесу;
- Для планування бюджету капітальних вкладень;
- Для обґрунтування рішень за інвестиційними джерелами фінансування, що приймаються.

Розрахунок кожного джерела фінансування показав, що найвигіднішим для аграрного підприємства є товарний кредит у короткотерміновій формі, вартість такого джерела становить 0,96 %. Може бути погашений шляхом інкасації векселів. Цей кредит прискорює збут товарів і таким чином, зменшує перебування капіталу в товарній формі.

Найдорожчим для аграрного підприємства буде ф'ючерсний контракт, який становить 17,26 %. Можливо тому в Україні він ще не набув широкого використання серед сільгоспвиробників.

Висновок до розділу 3. Охарактеризовано пріоритетні напрями джерел формування та використання фінансових ресурсів аграрних підприємств. Кожне підприємство повинне дотримуватися стратегії розвитку, щоб досягти поставлених цілей. Визначено заходи щодо адаптації підприємства до виявлених загроз та методи оцінювання рівня фінансової безпеки.

В ході розрахунку моделі середньозваженої вартості капіталу було запропоновано використовувати товарний кредит у короткотерміновій формі, як найвигідніше джерело для формування фінансових ресурсів для аграрних підприємств. Його вартість становить 0,96 %.

Для підприємства ПП «Ланна-Агро» впровадження інвестиційного проекту було можливим тільки в 2018-2019 роках тому, що рентабельність оборотних активів у 2020 році знизилася до 3,95 % і значно менше середньозваженої вартість капіталу, яка становить 15,2 %.

ВИСНОВКИ

У процесі написання магістерської роботи було розглянуто теоретико-методичне питання формування фінансових ресурсів підприємств та методи їх оптимізації, а також були проведені розрахунки фінансових ресурсів підприємства ПП «Ланна-Агро» та знайдені шляхи підвищення їх ефективності, що дозволило зробити такі висновки.

Проведене дослідження свідчить про важливе значення фінансових ресурсів. Вони є основою для процесу відтворення економічної одиниці та слугують базою для функціонування фінансів. Управління фінансовими ресурсами на підприємстві забезпечує безперервну роботу на виробництві та допомагає приймати найважливіші управлінські рішення.

Досліджуючи сутність поняття «фінансові ресурси», було знайдено та описано різні підходи вчених до трактування економічної сутності. Одні стверджують, що це сукупність фондів і термін «фонд» означає ресурс, який змінюється терміном «капітал». А інші звертають увагу на те, що фінансові ресурси мають тільки грошову форму, яка виділяє їх серед інших економічних категорій. На основі узагальнення зібраного матеріалу сформовано критерії для класифікації ресурсів підприємства.

На основі бізнес-літератури сформований макроекономічний (від уряду) та мікроекономічний (з точки зору бізнесу) підхід до сутності поняття «фінансові ресурси».

З'ясовано, що ресурси надходять з різних джерел, але для отримання максимального прибутку потрібно своєчасно ідентифікувати їх та залучати певні структурні підрозділи.

Охарактеризовано джерела формування фінансових ресурсів аграрного підприємства. До них відносять власні та залучені кошти, які залучають з різних джерел. Проаналізовано переваги та недоліки власного та позикового

фінансування. Згідно якого виявлено, що власне фінансування може призвести до зміни структури власності підприємства.

Від формування фінансових ресурсів залежить стабільний фінансовий стан підприємства, а також ліквідність та платоспроможність.

Виявлено, що на сучасному розвитку підприємства потребують технічного оновлення для ефективно функціонування. Щоб змінити стару техніку на більш сучасну сільгоспвиробникам потрібні додаткові джерела інвестування.

Розглянуто досвід особливості використання фінансових ресурсів зарубіжними підприємствами для інтегрування українського бізнесу. Найрозвиненіші зарубіжні країни регулярно надають фінансову підтримку, використовуючи численні форми, методи, економічні інструменти, що забезпечують стабілізацію та розвиток підприємств.

Досліджено методичні підходи оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства та оцінено вплив загроз на ПП «Ланна-Агро». Однією з найважливіших складових системи економічної безпеки є фінансова безпека держави. Виходячи з вищевикладеного, можна зазначити, що фінансова безпека – це здатність фінансової системи зберігати захищеність, стійкість і стабільність своїх фінансових інтересів в умовах негативного впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, що загрожують фінансовій безпеці, а також здатність фінансової системи держави для забезпечення нормального функціонування національної економіки та сталого економічного зростання.

Фінансову безпеку держави можна розглядати у двох аспектах:

□ зовнішній (впливає на фінансовий суверенітет країни, ступінь незалежності вітчизняної фінансової системи від впливу міжнародних фінансово-кредитних інститутів і транснаціонального капіталу);

□ внутрішній аспект (фінансова безпека держави визначається досконалістю правової, організаційної та інституційної бази, політичною стабільністю, ринковим ризиком, масштабами тіньової економіки та рівнем корупції в державі).

Головною метою будь-якого бізнесу є отримання прибутку, що можливо за умов економічного зростання. На ефективність бізнесу впливають як зовнішні, так і внутрішні фактори. Внутрішні фактори компанії можуть контролювати та мінімізувати внутрішні загрози. Проте компанії не в змозі контролювати та регулювати загрози, які виникають у зовнішньому середовищі їх діяльності. У сучасних умовах процес повноцінного функціонування та економічного розвитку підприємств багато в чому залежить від вдосконалення їх діяльності щодо забезпечення економічної безпеки. Відповідно до цього метою є дослідження впливу зовнішніх загроз економічній безпеці на діяльність підприємства та запропонування заходів щодо мінімізації даного виду загроз.

Під час написання роботи було використано фінансову звітність підприємства ПП «Ланна-Агро», що займається вирощуванням зернових культур.

На підприємстві оборотні активи переважають над необоротними, що призводить до збільшення виробництва. Аналіз основних фондів показав невисокий рівень придатності основних виробничих фондів.

1. За результатами аналізу фінансової стійкості та ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства ПП «Ланна-Агро», який проведений згідно фінансової звітності за 2018-2020 рр. виявлено, що підприємство є платоспроможним, спостерігається позитивна динаміка в структурі майна.

Проведена оцінка ліквідності підприємства показала, що станом на 2020 рік внаслідок невиконання першої умови ліквідності балансу підприємство ПП «Ланна-Агро» немає поточних фінансових інвестицій для покриття своїх поточних зобов'язань. Основні показники ліквідності знаходяться в межах норми.

Загалом розрахувавши ліквідність та платоспроможність досліджуваного підприємства можна зробити висновок, що воно є ліквідним

та платоспроможним, про що свідчать розраховані та проаналізовані дані в другому розділі.

Розрахована ділова активність за допомогою «золотого правила» свідчить про те, що співвідношення прибутку, обсягу реалізації та активів досліджуваного підприємства не можна вважати оптимальним. Нижчі темпи зростання прибутку порівняно з темпами зростання обсягу реалізації свідчать про збільшення собівартості продукції. Крім того, у 2019-2020 роках ситуація погіршується, оскільки обсяги прибутків ПП «Ланна-Агро» зменшуються порівняно з попереднім роком на 53 232 тис. грн., а темп росту прибутку стає меншим за темп росту активів. Досліджуване підприємство неефективно використовує ресурси та немає достатнього обсягу реалізованої продукції.

У результаті проведення роботи з науковою літературою було сформовано авторське мислення на основі визначених понять та розрахована «Модель середньозваженої вартості капіталу» (Weighted Average Cost of Capital = WACC). Згідно якої було проведено оцінку кожного джерела фінансування для вибору найвигіднішого формування фінансових ресурсів підприємства.

Серед доступних джерел поповнення фінансових ресурсів для аграрних підприємств є:

- Банківський кредит вартість якого становить 13,67 %;
- Фінансовий лізинг – 14,26 %;
- Товарний кредит у короткотерміновій формі – 0,96 %;
- Вексель – 15,87 %;
- Ф'ючерсний контракт -17,26 %;

Запропоновано аграрному підприємству для залучення фінансових ресурсів використовувати товарний кредит у короткотерміновій формі.

Було досліджено існуючі ризики для підприємств. Знайдені шляхи адаптації, які допоможуть управляти ризиками та застрахувати себе від можливого банкрутства. Підприємство повинно створювати фінансову

стратегію, яка забезпечить зниження ризиків та покращення ефективності фінансових ресурсів.

Отже, ринок має широкий спектр для залучення фінансових ресурсів. Кожен підприємець сам вирішує, як йому розпоряджатися власними коштами. Їх можна вкладати у спеціальні фонди для подальшого розвитку фінансових ресурсів або ж залишити на покриття можливого збитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Brennan M. J. The Supply of Storage // American Economic Review, 1958. – P. 50-72.
2. Sanders D. R. New evidence on the impact of index funds in U.S. grain futures markets / D. R. Sanders, S. H. Irwin // Canadian Journal of Agricultural Economics/Revue canadienne d'agroeconomie, 2011
3. Stoll H.R. Commodity Futures and Spot Price Determination and Hedging in Capital Market Equilibrium // Journal of Financial and Quantitative Analysis, 1979. – P. 873-894.
4. Thompson S. Returns of Storage in Coffee and Cocoa Futures Markets, Journal of Futures Markets, 1986. – P. 541-564.
5. Volkart R. Unternehmensbewertung und Akquisitionen. -Zurich: Versns, 1999 P. 62
6. Working H. The Theory of Price Storage // American Economic Review, 1949. – P. 1254-1262.
7. Working H. The Theory of the Inverse Carrying Charge in Futures Markets // Journal of Farm Economics, 1948. – P. 1-28.
8. Александер Д. Міжнародні стандарти фінансової звітності: від теорії до практики [Текст] / Пер. з англ. В.І. Бабкіна, Т.В. Сєдової. – М. Вершина, 2005. 888 с.
9. Андрюшин С. А. Наукові основи підприємства системи управління фінансовими ресурсами. 2016. № 4 С.
10. Антоненко, В. М. Методичні підходи до аналізу фінансової безпеки підприємств паливно-енергетичного комплексу України [Текст] / В. М. Антоненко, Г. О. Портнова // Научные труды ДонНТУ. – 2009. – Вып. 36-1. – С. 297–293.
11. Балабанов І. Т. Основи фінансового менеджменту. [2-ге вид., Перераб. і доп.]. М. Фінанси і статистика, 1999. 512 с.

12. Бердар М. М. Управління процесом формування та використання фінансових ресурсів на основі логістичного підходу // Актуальні проблеми економіки. 2008. № 5. С.133–138.
13. Біржа Евронекст [Електронний ресурс].- режим доступу //derivatives.euronext.com/en/products/commodities/contract-list
14. Бланк І.А. Управління фінансовими ресурсами. М. Видавництво «Омега- Л»: ТОВ «Ельга», 2011. 768 с.
15. Близнюк О. П. Класифікація джерел формування фінансових ресурсів підприємства / О. П. Близнюк, А. П. Горпиненко // Вісник Міжнародногослов'янського університету. Серія: Економічні науки, 2012. Т. 15, № 2. с. 52–58.
16. Близнюк О. П. Класифікація джерел формування фінансових ресурсів підприємства / О. П. Близнюк, А. П. Горпиненко // Вісник Міжнародногослов'янського університету. Серія: Економічні науки, 2012. Т. 15, № 2. с. 52–58.
17. Василик О.Д. Теорія фінансів. Київ. НІОС, 2003. 416с.
18. Василик О.Д. Теорія фінансів. Київ. НІОС, 2008. 416с.
19. Внутрішній економічний механізм підприємства: навч. посібник. / За редакцією М. Г. Грещака. Київ. КНЕУ, 2001
20. Всеукраїнський діловий портал. «Аграрний тиждень. Україна». (дата звернення – 02.12.2022).
21. Гаврилюк Т. Ю. Фінансові ризики у системі управління фінансовою безпекою підприємства // Молодий учений. 2013. № 3. С. 204-207.
22. Гнип Н. О. Моделі формування фінансового потенціалу в рамках стратегії зростання підприємства. Держава та регіони, 2010. №2. С.63 – 66.
23. Гнип Н. О. Моделі формування фінансового потенціалу в рамках стратегії зростання підприємства. Держава та регіони, 2011. №2. С.63 – 66.
24. Гонта О.І., Жаворонок А.В. Лізинг як один із видів нетрадиційних банківських послуг: сучасний стан та перспективи розвитку, Наукові записки

Національного університету "Острозька академія". Серія "Економіка". Вип. 24. 2013. С. 205-210.

25. Гукова А. В., Анікіна І. Д. Роль фінансової безпеки підприємства у системі його безпеки // Освіта та суспільство. 2006. № 3. С. 98-102.

26. Горбан А. П. Управління фінансовими ресурсами підприємства. Економічні науки, 2010. № 15. С. 25-27.

27. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] // № 436-IV Документ 436-IV – Режим доступу до ресурсу: 436-15.

28. Дем'яненко М. Я. Державна політика фінансової підтримки розвитку аграрного сектору АПК / М. Я. Дем'яненко, П. Т. Саблук, В. М. Скупий // монографія / М. Я. Дем'яненко, П. Т. Саблук, В. М. Скупий. Київ: ННЦ ІАЕ, 2011. С. 372.

29. Державні фінанси: навч. посіб. для студентів економ. вузів і факультетів / [Л. Д. Буряк, Д. Д. Бутаков, В. М. Федосов]. Київ. Либідь, 1991, 276 с.

30. Дропа Я. Б., Терешко О. М. Формування фінансових ресурсів підприємств в сучасних умовах розвитку фінансової системи. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/60-1.pdf> (дата звернення: 02.12.2022).

31. Дропа Я. Б. Формування фінансових ресурсів підприємств в сучасних умовах розвитку фінансової системи. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/60-1.pdf> (дата звернення: 02.12.2022).

32. Єрмошенко, М. М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство [Текст] : наукова монографія / М. М. Єрмошенко, К. С. Горячева; Нац. академія управління. – К. : НАУ, 2010. – 232 с.

33. Електронний журнал «Ефективна економіка». www.economy.nayka.com.ua. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>. (дата звернення: 02.12.2022).

34. Ефимова О.В. Аналіз показників використання фінансових ресурсів. Фінанси. 2016. №6. С. 69.

35. Жарикова Л. А., Наумова Н. В. Бухгалтерский учет в зарубежных странах. Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2008. 160 с.
36. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – [2-ге вид., виправлене і доп.]. Львів. Центр Європи, 1997. 576 с.
37. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник [2-ге вид., виправлене і доп.]. Львів. Центр Європи, 1997. 576 с.
38. Загорулько Ю. І. Фінансова стійкість підприємств як економічна категорія. Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ, Серія: Економічні науки, № 4/2013. С.236 – 247.
39. Загорулько Ю. І. Фінансова стійкість підприємств як економічна категорія. Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ, Серія: Економічні науки, № 4/2013. С.236 – 247.
40. Задоя А. О., Ткаченко І. П. "Структура та функції сучасного фінансового ринку". Фінанси України №5,1999.
41. Зятьковський І. В. Фінанси підприємств: навч. посіб. К., 2003.
42. Касич А.О. Втілення концепції стратегічного управління в практику вітчизняних підприємств. Бізнес-Інформ, 2014. № 11. С. 290–294.
43. Каурова Н.М. Феномен відкритості економіки з позиції загроз національній безпеці країни-вид, ТОВ «ІЦ» Фінанси та кредит», 2013 №22.
44. Козенкова Т. А. Фінансові відносини в інтегрованих підприємницьких структурах. Поняття, види, особливості. РЕЖ, 2014. № 1. С. 14.
45. Кучеренко, О. О. Інтегрований методичний підхід визначення рівня економічної безпеки підприємств транспортного машинобудування України на основі оцінки їх фінансової складової [Текст] / О. О. Кучеренко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2009. – № 28. – С. 161-168.
46. Краснощок А.А., Дінець І.А. Сучасні аспекти аналізу та оцінки економічної безпеки організацій // Корпоративні фінанси, 2010. № 4 (16). - С.78.

47. Кузьменко В. В., Кузьменко І. П. Внутрішньофірмове джерело фінансування інвестицій // Економіка сільськогосподарських та переробних підприємств. 2012. № 25. 50 с.
48. Кузенко, Т. Б. Фінансова безпека підприємства [Текст] / Т. Б. Кузенко, Л. С. Мартюшева, О. В. Грачов, О. Ю. Литовченко. – Харків : ХНЕУ, 2010. – 300 с.
49. Левчаев П. А. Фінансовий менеджмент та оподаткування організацій. Навчальний посібник. Саранськ : Морд. гуманітар. ін-т, 2010.
50. Міщенко А.П. Стратегічне управління: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 336 с.
51. Національний банк України. <https://bank.gov.ua/>. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 07.12.2022).
52. Небава М.І., Ратушняк О.Г. Менеджмент організацій і адміністрування: навчальний посібник. Вінниця. ВНТУ, 2012. 108 с.
53. Опарін В. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти) // монографія. Київ: КНЕУ, 2005. С. 240.
54. Овечкіна О. Н. Поняття та методика оцінки фінансової безпеки підприємства // Питання економіки та права. 2013. № 3. С. 87-92.
55. Поздєєв В.Л. Теорія економічного аналізу: курс лекцій. - Йошкар-Ола: Вид-во МарДТУ, 2009. – 212 с. - С. 96.
56. Полтініна, О. П. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємств: методичний аспект [Текст] / О. П. Полтініна, А. В. Нескута // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 161-163.
57. Поліщук М. П. Основи підприємницької діяльності [Електронний ресурс] / М. П. Поліщук, П. П. Михайленко. Житомир. ЖІТІ, 2000. – Режим доступу до ресурсу: buklib.net.
58. Підхомний, О. М. Індикатори оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання [Текст] / О. М. Підхомний, Л. С. Яструбецька //

Економічні науки : зб. наук. праць. – Сер. : Облік і фінанси. – 2007. – Вип. 23. – С. 234–237.

59. Пономаренко, О. Е. Формування інтегральних показників оцінки рівня зовнішньої фінансової безпеки суб'єктів господарювання промисловості [Текст] / О. Е. Пономаренко // Управління розвитком : зб. наук. пр. – Х. : ХНЕУ, 2011. – Випуск 22 (119). – С. 62-66.

60. Портнова, Г. О. Фінансова безпека підприємств: сучасні погляди щодо сутності та оцінки [Текст] / Г. О. Портнова, В. М. Антоненко // Зб. наук. праць Нац. ун-ту державної податкової служби України. – 2012. – № 1. – С. 347-357.

61. Петіна Л. В. Лізинг – інноваційний чинник активізації інвестиційних процесів у сільському господарстві. Інформаційно-аналітичний журнал «Економіка. Фінанси. Право» Київ, 2015. С. 4-7.

62. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-ХІІ / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12> (дата звернення 02.12.2022).

63. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-ХІІ / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12> (дата звернення 02.05.2021).

64. Про Національний банк України: Закон України від 17.02.1999 р. № 29. Відомості Верховної Ради України. Дата оновлення: 06.02.2018 р. № 11. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (дата звернення: 02.12.2022).

65. Про цінні папери і фондову біржу: Закон України [Електронний ресурс]. – Режимдоступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1201-12>.

66. Редхед К., Хьюс С. Управління фінансовими ризиками. Пров. З англ.[Текст] - К.: ІНФРА, 2012. - С. 35.

67. Родіонова В. М., Вавилов Ю. Я., Гончаренко Л. І. Фінанси і статистика, Київ. КНЕУ, 2015. 432 с.

68. Рух фінансових ресурсів. <https://economics.studio/finansovyiy-meneditment/ruh-finansovih-resursiv-59599.html>.

URL: <https://economics.studio/finansoviy-menedjment/ruh-finansovih-resursiv-59599.html> (дата звернення: 04.12.2022)

69. Сайт ПП «Ланна-Агро». <https://kurkul.com/karta-kurkuliv/16-pp-lanna-agro> (дата звернення: 12.12.2022)

70. Солодкий М. О. Біржові товарні деривативи: теорія, методологія, практика / М. О. Солодкий, В. О. Гниляк. Київ. Аграр Медіа Груп, 2012. 238 с.

71. Солодкий М. О. Біржові товарні деривативи. Київ. Аграр Медіа Груп, 2012. 238 с.

72. Солодкий М. О. Ф'ючерсний ринок – фактор стабілізації ціноутворення. Моніторинг біржового ринку. 2014. №1(20). С. 12-15

73. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посіб. Київ. Вид-во КНЕУ, 2003.

74. Траченко К. Р. Механізм управління фінансовими ресурсами підприємства. url.URL: <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwivsO2i2NLhAhXjk4sKHf19D0EQFjAAegQIAhAC&url=https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/allfm/allfm2018/paper/download/3927/3246&usg=AOvVaw3rmKxCjMJhViiPMtWWg-> (дата звернення: 10.12.2022).

75. Федоренко В. Г. Інвестування. Зайнятість. Освіта. Київ. Науковий Світ, 2002.

76. Федоренко В. Г. Шляхи підвищення ефективності інвестицій в Україні. Київ. Науковий Світ, 2003.

77. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств: навч. посіб. Київ. Кондор, 2007. 400 с.

78. Філімоненков О. С., Дема Д. І. Фінанси підприємств: підручник. Київ: Алерта, 2009. 496 с

79. Філімоненков О. Фінанси підприємств: навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: МАУП, 2004. 328 с.

80. Фінанси підприємств (за модульною системою навчання): теоретично-практичний посібник. / Шило В.П., Ільїна С.Б., Доровська С.С. Київ. Професіонал, 2006. 288 с.
81. Фінанси підприємств / Поддєрьогін А., Білик М., Буряк Л. та ін.: за ред. А. Поддєрьогіна. 7-ме вид. Київ: КНЕУ, 2008. 552 с.
82. Фінансова безпека держави в системі економічної безпеки
URL:<http://xppx.org/business-machine/2192-finansová-bezpeka>
83. Фінанси підприємств: навч. посіб. для студ. екон. спец. всіх форм навч. / [М.М. Александрова, Н. Г. Виговська, Г.Г. Кірейцев та ін.] – 2-ге вид., переробл. і допов. К.: ЦУЛ, 2002. 268 с.
84. Хачатурян С. В. Сутність фінансових ресурсів та їх класифікація // Фінанси України. 2003. №4. С. 77-81.
85. Хендріксен Е.С., Ван Бреда М.Ф. Теорія бухгалтерського обліку [Текст]: Пер. з англ. / Под ред. проф. Я В. Соколова. М. Фінанси і статистика, 2000. 576 с.
86. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент: підручник. Київ. Знання, 2006. 439 с. ((Вища освіта ХХІ століття)).
87. Шершньова З. Є. Стратегічне управління. Київ. КНЕУ, 2004. 699 с. (підручник 2-ге вид., перероб. і доп.).
88. Яворська В. О. Тенденція розвитку вітчизняної біржової торгівлі товарними деривативами на сільськогосподарську продукцію. Моніторинг біржового ринку. 2014. № 1. С. 16-17

ДОДАТКИ